

Langåra – et sommerparadis i Oslofjorden

En etnologisk studie av ferie i telt og lemmehytter

*Cathrine Skredderstuen Rolland. Hovedoppgave i etnologi. Høsten 2006.
Institutt for kulturstudier og orientalske språk,
Universitetet i Oslo.*

Forsidebildet: Ektepar i hammock foran lemmehytta en sommerdag på 1960-tallet.

Innhold

SAMMENDRAG	V
FORORD.....	VII
DEL 1: PROBLEMSTILLING, KILDER OG METODE	1
KAPITTEL 1: LANGÅRA – EN STUDIE AV ET FERIEMILJØ	1
1.1 ET HISTORISK TILBAKEBLIKK	1
1.2 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	1
1.3 PROBLEMSTILLINGEN – EN HJELP TIL Å HOLDE STØ KURS MOT DET ENDELIGE MÅLET	2
1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING	4
KAPITTEL 2: KILDER OG METODE – EN VEI INN I FORTIDEN.....	5
2.1 PRESENTASJON AV KILDEMATERIALET	5
2.2 UTVALGSKRITERIER OG ANONYMISERING	5
2.3 INTERVJUSITUASJONEN	6
2.4 LIVSLØPET – ET HUKOMMELSESSKJEMA.....	8
2.5 INTERVJUMATERIALE – EN KILDE TIL FAKTA OG OPPLEVELSER	9
2.6 FORTELLINGER – EN KILDE TIL SANNHET?.....	10
2.7 HERMENEUTIKK – EN METODISK INNFALLSPORT TIL ANALYSE AV INTERVJUMATERIALET	11
2.8 AVISER SOM KILDE – HVORDAN LANGÅRA BLE DOKUMENTERT I SAMTIDEN	13
2.9 ARKIVMATERIALE – INNBLIKK I DEN ANDRE PARTS SYNSPUNKTER	13
2.10 FOTOMATERIALE – FORTELLER OM FORTIDEN OG BEVARER MINNER.....	14
Fotografier – en dokumentarisk kilde.....	14
Fotografier – et medium for kulturell kommunikasjon.....	15
2.11 OPPSUMMERING AV KAPITLET	16
KAPITTEL 3: ET HISTORISK TILBAKEBLIKK PÅ FERIE OG FRITID	19
3.1 BEGREPET FRITID	19
3.2 FERIE OG FRITID – ET MIDDEL I ARBEIDERBEVEGELSENS KAMP	20
3.3 FERIEALTERNATIVER FOR ARBEIDERNE I OSLO-OMRÅDET	21
3.4 FERIE ELLER TURISME – HVOR GÅR SKILLET?.....	22
3.5 VALG AV FERIEFORM	22
3.6 DEN NORSKE TURKULTUREN – EN FORM FOR FRILUFTSLIV	23
3.7 HYTTA – NORDMENNS ANDRE HJEM	24
3.8 CAMPING.....	26
3.9 OPPSUMMERING	26
DEL 2: BESKRIVELSE AV EN LIVSFORM	29
KAPITTEL 4: HISTORIEN OM LANGÅRA.....	29
4.1 LANGÅRAS FYSISKE MILJØ	29
Fra privat eiendom til kommunalt friområde.....	30
Rutebåtene	31
Butikken	32
Vann og renovasjon.....	32

Vakthold	33
Norsk Folkehjelp	33
4.2 ARBEIDSFOLK PÅ FERIE I INDRE OSLOFJORD	34
4.3 FAR KOM MED "PAPPABÅTEN" I HELGENE	34
4.4 ANTALL FERIERENDE PÅ LANGÅRA	35
4.5 TELT OG LEMMEHYTTER	36
4.6 LANGÅRA – ET KONFLIKTOMRÅDE	37
4.7 AVVIKLINGEN AV LEMMEHYTTENE	38
4.8 OPPSUMMERING AV KAPITLET	38
 KAPITTEL 5: FERIE I TELT OG LEMMEHYTTER	 39
5.1 OVERNATTING I TELT	39
5.2 UTFORMINGEN AV LEMMEHYTTENE	39
5.3 LEMMEHYTTER – ET EKSEMPEL PÅ FOLKELIG BYGGESKIKK	41
5.4 LEMMEHYTTER I VINTEROPPLAG	43
5.5 Å BYGGE LEMMEHYTTER – ET RITUAL	43
5.6 BRUKSSKIKK KOMBINERT MED INDIVIDUELL KREATIVITET	44
5.7 MØBLER OG INVENTAR	45
5.8 PRIMITIVT OG KOSELIG	47
5.9 BEPLANTNING OG HAGEBRUK	47
5.10 STRENDER OG BRYGGER	48
5.11 OPPSUMMERING AV KAPITLET	48
 KAPITTEL 6: HANDLINGER OG OPPLEVELSER I ET SOSIALT MILJØ	 49
6.1 LANGÅRA – ET EKSEMPEL PÅ EN FERIEFORM FOR ARBEIDERKLASSEN	49
Arbeiderklasse og klassereise	50
Feriene på Langåra – en familietradisjon	51
6.2 "ØYA BERGTAR DEG"	53
Frihetsfølelse	54
"Du blir liksom venn med måkene"	55
Fred og ro	56
6.3 Å LEVE I ET NÆRMILJØ	57
Privat kontra offentlig	59
Lemmehytta – den private sfære	60
Fellesområder	61
"Det var alltid noe å gjøre"	62
6.4 TIDSOPPLEVELSE	63
Syklisk tid – året var delt inn i to perioder	64
Å skille mellom før og nå	65
6.5 SYNET PÅ ARBEID	66
Å sette opp og å demontere hyttene – det var et slit	66
Husarbeid – vi gjorde det enkelt	67
Arbeid og kjønnsforskjeller	68
Arbeid kontra pusling	69
6.6 OPPSUMMERING AV KAPITLET	72
 DEL 3: ANALYSE AV EN LIVSFORM	 73
 KAPITTEL 7: FORTELLINGER OM LANGÅRA	 73
7.1 OPPLEVELSER UTTRYKT SOM FORTELLINGER	73
7.2 FORTELLINGER OM FORTIDEN SETT I LYS AV ETTERTIDEN	74
7.3 FORTELLINGER – ET MIDDEL I KAMPEN FOR TILVÆRELSEN	76
Retten til en lemmehytte	76
En åpen ferieøy	77

Langåra var delt i to – mellom de ”fastboende” og båtfolk	78
7.4 OKKUPERING AV ET FRIOMRÅDE	80
7.5 LANGÅRAS DÅRLIGE RYKTE	80
En historisk forklaring – et eksempel på historisk myte	81
Langåra – et fristed for ”løse fugler”	82
Fortellinger om andre tilreisende	83
7.6 SAMHOLD OG TRYGGHET I ET NÆRMILJØ	83
7.7 ”DET VAR ALLTID FINT VÆR!”	84
7.8 HVILKEN FUNKSJON HAR FORTELLINGENE?	85
7.9 HVA FOTOGRAFIENE KAN FORTELLE OM FORTIDEN	86
7.10 AVISENES FORTELLINGER OM LANGÅRA	90
7.11 OPPSUMMERING AV KAPITLET	91
 KAPITTEL 8: EN NOSTALGISK LENGSEL ETTER FORTIDEN	93
8.1 IDENTITET OG STEDSTILKNYTNING	93
8.2 ET NOSTALGISK SYN PÅ HYTTELIVET	96
8.3 KLASSEREISE OG ARBEIDETS MENTALITET	98
8.4 OPPSUMMERING AV KAPITLET	100
 DEL 4: KONKLUSJON	101
 KAPITTEL 9: LANGÅRA – ET SOMMERPARADIS?	101
9.1 ET TILBAKEBLIKK	101
9.2 ET FORSVAR FOR ARBEIDERKULTUREN	102
9.3 LANGÅRA – ET IDENTITETSLANDSKAP	103
9.4 NYTELSE OG ARBEID	104
9.5 MULIGE VEIER VIDERE	105
9.6 LANGÅRA – ET SOMMERPARADIS?	106
 ETTERORD	109
 LITTERATURLISTE	111
 KILDEmateriale	117
OVERSIKT OVER INFORMANTER	117
FILM	117
SKRIFTLIG KILDEmateriale	117
Avisartikler	117
Aftenpostens internettside	118
ARKIVmateriale	119
Arkivmateriale Oslo kommune	119
Arkivmateriale Asker kommune	120
Arkivmateriale Oslo byarkiv	121
 SPØRRELISTE	123
 SJØKART	127

Sammendrag

Langåra, en øy i indre Oslofjord, ble besøkt av folk på helge- og ferieturer på hele 1900-tallet. På det meste var det om lag fire tusen mennesker på øya. Hva var det med Langåra som tiltrakk folk? Langåra er et kommunalt friområde, hvor det ikke er anledning til å bygge permanente hytter. Fra 1950-tallet utviklet det seg likevel et miljø av lemmehytter. Hyttenes vegger bestod av lemmer som ble montert hver vår, for på den måten å unngå hytteforbudet. På høsten ble hyttene demontert, pakket sammen og lagret med innbo på anviste plasser. Hyttenes praktiske utforming ble kombinert med folks ønske om å ha det koselig. I oppgaven beskrives den livsformen som eksisterte om somrene på Langåra på 1900-tallet, med utgangspunkt i det materielle og sosiale miljøet. Det redegjøres for endring i boskikk, fra telt til lemmehytter, hvor hyttene fremstilles som et eksempel på folkelig byggeskikk. De ferierende satte sitt preg på Langåras kulturlandskap. Folk levde i et tett og gjennomsliktig nærmiljø, likevel fant folk ulike løsninger for å skjerme sin private sfære.

De fleste tilreisende kom fra arbeidermiljøet i Oslo. Arbeiderklassens holdninger vektlegger idealer som å være skikkelig og ordentlig, pliktoppfyllende og arbeidsom. Disse holdningene ble vedlikeholdt og videreført på Langåra. Samtidig ble arbeidets mentalitet kombinert med en aksept for å nyte naturen i fred og ro. Studien utdyper dermed arbeidernes holdninger til arbeid, ferie og fritid. Hovedkilden har vært egne kvalitative intervjuer med folk som ferierte i lemmehytter. Informantene brukte fortellinger for å formidle sine opplevelser og oppfatning av feriene på Langåra. Innholdet i fortellingene var om det gode friluftslivet de levde på øya. I 1993 ble lemmehyttene avviklet, da man i Asker kommune mente de la for mye beslag på et offentlig friområde. Folk ble dermed tvunget til å avslutte sin ferieform. Informantenes fortellinger var samtidig et tilsvarende svar på avviklingen. De følte sorg og tap over ikke lenger å kunne feriere i lemmehyttene, noe som resulterte i en nostalgisk lengsel etter fortiden.

Langåra har hatt stor betydning for mange mennesker. Med Langåra som eksempel belyser oppgaven hvordan opplevelser, holdninger og identitet kan forankres i et fysisk sted. Ferien på Langåra skiller seg fra andre ferieformer, samtidig innehar den elementer som er typiske for mange nordmenns ferievaner. Studien av Langåra er mer enn lokalhistorie, da den danner et utgangspunkt for å si noe generelt om nordmenns holdninger til arbeid, ferie og friluftsliv.

Forord

Helt siden jeg var barn har jeg tilbrakt mine sommerferier i seilbåt i indre Oslofjord. Turene tok utgangspunkt i Asker, hvor jeg er oppvokst og bosatt i dag. Et av de faste reisemålene var Langårasundet, sundet mellom Brønnøya og Langåra. Her yret det av båtliv hele sommeren, med høydepunktet på Sankthansaften. Som de fleste andre båtfolk gikk jeg sjelden i land på Langåra, men det hendte jeg tok en tur rundt på øya. Da oppdaget jeg at Langåras kulturlandskap viste tydelige tegn på tidligere bosetting. Etter hvert fikk jeg kjennskap til sommermiljøet bestående av folk som har bodd på øya i telt og lemmehytter på 1900-tallet. Min nysgjerrighet ble vekket. Hvem var de som ferierte på Langåra? Hvordan bodde de i feriene sine? Hva var utgangspunktet for at de begynte å bygge lemmehytter? Hvorfor forsvant dette miljøet? Dette var spørsmål jeg ville undersøke nærmere i en hovedoppgave.

Etter en lang ferd mot en ferdig oppgave er det mange jeg vil takke. Først og fremst alle informantene som har delt sine sommerminner med meg. Takk for at dere inviterte meg inn i deres verden. Takk til Follo Museum og Osloforskning for stipender. Takk til mine veiledere Asbjørn Klepp, som kom med ideen om å skrive hovedoppgave om Langåra. Og Arne Lie Christensen som har fått meg i mål ved å veilede og oppmuntre meg de siste årene. Jeg vil også takke alle venner og familie som har støttet og hjulpet meg frem mot et ferdig produkt. Takk til min mann, Anders Rolland, uten deg hadde jeg aldri kommet i havn. Takk til Christian for at du gir meg gode stunder, fylt med glede, smil og latter. Du har lært meg å undre meg over verden!

Til Christian

Heggedal, november 2006

Cathrine Skredderstuen Rolland

DEL 1: Problemstilling, kilder og metode

Kapittel 1: Langåra – en studie av et feriemiljø

1.1 Et historisk tilbakeblikk

Langåra er en øy i indre Oslofjord, som tilhører Asker kommune. På 1900-tallet var Langåra et populært utfartssted for folk på helge- og ferieturer. På det meste var det mellom fire og fem tusen mennesker som oppholdt seg på øya. De fleste tilhørte arbeidsmiljøet i Oslo, men det var også tilreisende fra Asker og Bærum. På Langåra har det aldri vært lov til å bygge permanente hytter, i stedet utviklet det seg et miljø av telt og lemmehytter. Lemmehyttene fikk kun stå oppe i sommermånedene. I 1993 ble det vedtatt av Asker kommune at det ikke lenger var lov til å feriere i lemmehytter. Fra da av var det kun mulig for tilreisende å overnatte i telt, i to dager av gangen, på Langåra.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Utover 1900-tallet har ferie og fritid opptatt en stadig større del av nordmenns liv. Vi har fått kortere arbeidsdag, lengre ferie og bedre økonomi, og vi bruker mer av inntekten vår på ferie og fritidsaktiviteter enn tidligere.¹ Mange realiserer seg selv og sine drømmer gjennom fritidsaktiviteter. Ferie og fritid utgjør en viktig del av norsk kultur.

Fritidens og ferienes sentrale plassering gjør det aktuelt og spennende å studere feriemiljøet på en øy i indre Oslofjord på 1900-tallet. Feriene på Langåra skiller seg fra andre ferieformer, samtidig innehar denne ferieformen elementer som er typiske for mange nordmenns ferievaner. Studien av Langåra er derfor noe mer enn lokalhistorie. Langåras sosiale miljø og

¹ Statistisk Sentralbyrå. Statistikk mot år 2000: 1980-8: Mer fritid og mindre husarbeid.

dets fysiske rammer danner et utgangspunkt for å si noe generelt om nordmenns forhold til ferie, fritid og friluftsliv.

1.3 Problemstillingen – en hjelp til å holde stø kurs mot det endelige målet

Da jeg startet arbeidet med hovedoppgaven var det med blanke ark. Jeg skulle gjøre mitt første forskningsarbeide, på et miljø som var ukjent for meg. Hovedkilden jeg har benyttet er egne kvalitative intervjuer med de som har bodd i telt og lemmehytter på Langåra. Mine informanter utgjør noen av de "fastboende" på Langåra, en benevnelse de brukte om seg selv. Intervjuene ble gjort i 1996, tre år etter at de siste lemmehyttene ble pakket sammen. Jeg var dessverre nødt til å legge studiene til side i en periode på grunn av sykdom, men høsten 2006 var det anledning til å fullføre hovedoppgaven. At arbeidsprosessen har gått over mange år har hatt en positiv effekt, da jeg fikk god tid til bearbeiding og refleksjon rundt det innsamlede kildematerialet.

Problemstillingen er å beskrive den livsformen som eksisterte på Langåra på 1900-tallet, ved å studere den materiell kulturen og det sosiale miljøet blant de "fastboende". Undersøkelsen tar utgangspunkt i begrepet livsform slik etnologen Orvar Löfgren (1993:57) definerer det:

Livsform, en samlande beteckning för den materiella värld, den rekvisita, de färdigheter, livsperspektiv och erfarenheter som är gemensamme.

Formålet med analysen er å se på sammenhengen mellom ulike arenaer som arbeid, fritid, ferie og sosialt miljø, med utgangspunkt i den materielle kulturen. Videre vil jeg belyse hvordan mennesker gjør valg og former sine liv med utgangspunkt i sin kulturelle bakgrunn og sitt verdisystem.

Livsform blir [...] det sätt på vilket an vardaglig praxis institusjonaliseras och reproduceras: ett bestemt sett at leva och prioritera, ett mönster med både *kontinuitet* och *konsistens* (Löfgren 1993:72).

De fleste som reiste til Langåra på ferie tilhørte som nevnt arbeidermiljøet i Oslo og vest i Akershus. Jeg vil gi et historisk tilbakeblikk på arbeiderklassens ferie- og fritidsmuligheter. Begrepet arbeiderklasse og dens verdisystem vil bli utdypet og problematisert nærmere senere

i oppgaven. I tillegg vil jeg redegjøre for hvordan arbeid og tid ble oppfattet av de ”fastboende” og hvordan dette kom til uttrykk i deres livsform.

Boskikken, i betydningen menneskers bruk av de materielle omgivelsene (Christensen 1991:77), til de ”fastboende” på Langåra vil bli nøye beskrevet, sett i en historisk utvikling, fra telt til lemmehytter. Lemmehyttene måtte monteres og demonteres hver sesong. Jeg vil vise hvordan lemmehyttenes spesielle forutsetninger var bestemmende for utformingen. Boskikken preget i tillegg det sosiale miljøet, og markerte de fysiske grensene mellom den private og offentlige sfære, mellom familieliv og nærmiljø. Jeg vil beskrive det sosiale miljøet ved å bruke kategorier som ro og fred, frihet og nærhet. Ferieformen preget kulturlandskapet på Langåra. Jeg vil redegjøre for hvordan folk formet sine ”plasser”, nærområdet rundt teltene og hyttene, og fellesområder.

Kildene jeg baserer meg på er i tillegg til kvalitative intervjuer, skriftlige kilder, som aviser og arkivmateriale i kommunene Asker og Oslo. Hva sier de skriftlige kildene om samtidens syn på Langåra? Kildene vil i tillegg bli brukt til å utdype og nyansere miljøet på Langåra. Private fotografier og bildene i avisartiklene sees som en dokumentasjon av det fysiske og sosiale miljøet. I tillegg vil jeg foreta en analyse av bildene og avisartiklene, og sette de inn i en sammenheng, en kulturell kontekst.

Gjennom arbeidet med hovedoppgaven har jeg erfart at det er nødvendig å ha en problemstilling for å komme i gang med kildeinnsamlingen, men at kildene samtidig kan gi uforutsett informasjon som gjør at problemstillingen må endres. Det endelige resultatet kom frem i en prosess hvor spørsmål ble besvart ved hjelp av kildene, samtidig som nye spørsmål dukket opp ved gjentatte dypdykk i kildematerialet. I løpet av intervjuene ble det fra informantenes side fokusert lite på det dårlige ryktet Langåra hadde, og eventuelle konflikter de ”fastboende” hadde med andre tilreisende. Jeg valgte derfor å ikke intervju andre tilreisende til Langåra, slik jeg i utgangspunktet hadde tenkt. I stedet flyttet jeg fokus til hvordan interessekonflikten mellom Asker kommune og de som ferierte i lemmehytter kom til uttrykk. Denne konflikten var tema i mange av de fortellingene jeg fikk høre i intervjuene. Jeg utvidet derfor problemstillingen til å omhandle fortellinger som kilde til opplevelser i fortiden. I tillegg til å gi en beskrivelse av livsformen på Langåra, vil jeg derfor redegjøre for hvordan de ”fastboende” opplevde sin form for ferie. Hva var årsaken til at de vendte tilbake til øya år etter år, i flere generasjoner? Hvordan reagerte de da de ikke lenger fikk lov til å

sette opp lemmehyttene på Langåra? Hvordan var deres minner preget av måten ferieformen ble avviklet på?

I tillegg vil jeg vise hvor stor betydning et sted kan ha for en gruppe mennesker. Med Langåra som eksempel vil jeg belyse hvordan opplevelser, kunnskap og identitet kan forankres i et fysisk sted.

1.4 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt i fire deler. Den første delen gir en presentasjon av problemstilling, kilder og metode. I del to beskrives Langåras fysiske miljø, og hvordan det har påvirket livsformen til de ”fastboende”. Samtidig redegjøres det for hvordan informantene opplevde sin ferieform. Hva var det med Langåra som tiltrakk folk slik at de valgte å tilbringe somrene der fremfor andre steder? I oppgavens tredje del vil informantenes fortellinger om fortiden på Langåra bli brukt som innfallsport til å analysere nærmere de ”fastboendes” opplevelser. Fortellingene vil gi innblikk i deres oppfatning av fortiden. Spørsmålet om hvordan minner farges av opplevelser i ettertid vil være en gjennomgående problemstilling i analysen av intervjumaterialet. Til sist vil jeg trekke noen konklusjoner i oppgavens fjerde del. Ved å studere livsformen på Langåra vil jeg utdype og nyansere arbeiderklassens holdninger til ferier, som igjen vil danne grunnlaget for å belyse generelle trekk ved nordmenns holdninger til ferie og fritid.

Kapittel 2: Kilder og metode – en vei inn i fortiden

2.1 Presentasjon av kildematerialet

Lemmehyttene på Langåra eksisterer ikke lenger. Jeg har derfor ikke hatt mulighet til å oppleve miljøet gjennom feltstudier, men har i stedet brukt egne kvalitative intervjuer som en vei inn i fortiden. Intervjuene utgjør hovedvekten av mitt kildemateriale. Andre kilder jeg har benyttet er avisartikler, arkivmateriale i Oslo og Asker kommune og private fotografier. Jeg har gått turer på Langåras stier alene, og sammen med oppsynsmannen på øya. På den måten har jeg fått kjennskap til hvor hyttene var plassert, samtidig som jeg har fått oppleve Langåra på ulike tider av døgnet, og gjennom flere årstider. Hovedvekten i dette kapitlet vil omhandle kvalitative intervju, og de utfordringene man kan møte ved å benytte denne metoden for å fremskaffe kildematerialet. Videre vil jeg redegjøre for hermeneutisk metode, som har vært en viktig tilnærming til å tolke og analysere kildematerialet.

2.2 Utvalgsriterier og anonymisering

Kontakten med informantene ble opprettet ved at jeg sendte informasjonsbrev til alle som sto på listen, i Asker kommunes arkiv, over de som bodde i lemmehytter på Langåra frem til avviklingen i 1993. Etterpå tok jeg kontakt med dem per telefon. Det ble naturlig å intervju de som virket mest interessert i å snakke med meg om sine ferier på Langåra. Jeg antok at det ville være lettere å intervju folk som i utgangspunktet var positive til en samtale. Jeg ønsket å snakke med personer i ulike aldersgrupper og å oppnå en mest mulig lik kjønnsfordeling. Underveis fikk jeg oppgitt nye aktuelle navn fra de personene jeg intervjuet. Etnologen Liv Emma Thorsen (1993:29) omtaler dette som ”snøballmetoden”. Til sammen intervjuet jeg ti

hovedinformanter fordelt på fem kvinner og fem menn.² Jeg har i noen tilfeller snakket med to generasjoner innen samme familie. På den måten har jeg fått innblikk i hvordan disse familienes opphold på Langåra har endret seg over tid, og jeg har oppnådd en spredning i alderssammensetning. Videre var jeg i kontakt med andre som hadde kjennskap til Langåra, per telefon. Disse samtalene vil også bli brukt som kildemateriale. I tillegg til utvalgsriterier som alder og kjønn, ønsket jeg å få en spredning i geografisk bosted mellom Oslo, Asker og Bærum.

Informantene tilhørte det samme miljøet på Langåra. Innenfor et lite miljø kan det være vanskelig å benytte intervjustater uten å røpe hvem som har uttalt hva. I tillegg til å gi informantene fiktive navn har jeg derfor sett meg nødt til å blande sitatene, slik at det som i oppgaven blir fremstilt som en person i virkeligheten stammer fra minst to personer, som tilhører samme generasjon. Noen informanter har også blitt sitert under flere navn. Intervjustatene blir etterfulgt av et fiktivt navn og et årstall, som angir fødselsåret til vedkommende. Fødselsåret er avrundet til nærmeste femte år. Ved å gjøre disse grepene ønsket jeg å forhindre at sitatene kunne tilbakeføres til den enkelte. Intervjustatene har blitt gjengitt så tilnærmet muntlig språk som mulig, på sosiolekt og med slang. Dette har vært med på å gi et mer levende inntrykk av menneskene og miljøet, enn om jeg skulle ha moderert språket. Hensynet til anonymitet har ført til at man ikke kan lese den enkelte informants livshistorie, samtidig har noe av det personlige særpreget forsvunnet. Til tross for dette har jeg valgt denne formen, da målet med oppgaven ikke har vært å fremstille folks livshistorie, men i stedet å benytte intervjuene som utgangspunkt for å gi en beskrivelse av hele det sosiale miljøet på Langåra. Informantenes historier utgjør deler av den helheten jeg vil fremstille. Sosiologen Bo Eneroth (1984:77) skriver at den kvalitative metodens helhetsperspektiv innebærer at hver kvalitet må betraktes som et aspekt ved helheten.

2.3 Intervjusituasjonen

De fleste intervjuene ble gjort hjemme hos informantene. To av personene ønsket å snakke med meg på arbeidsplassen, mens to andre møtte meg i en båthavn i Asker. Jeg erfarte at omgivelsene påvirket intervjusituasjonen. Jeg ønsket å snakke med folk på deres hjemmebane, da jeg trodde dette ville gjøre situasjonen mer komfortabel for dem. Som Liv Emma Thorsen (1993:33) skriver er hjemmet en god huskeboks for (livsløps-) intervjuer. At

² Oversikt over informantene side 117.

Jeg fikk se mine informanter i sitt hjemlige miljø tilførte dybde i min oppfatning av dem. Nesten alle intervjuene ble gjort med utgangspunkt i informantenes private fotosamlinger. Fotografiene har vært en kilde for meg til å sette meg inn i de materielle og sosiale forholdene på Langåra. I tillegg var de en god hjelp for informantene til tidfesting.

Noen av intervjuene ble gjort med flere personer til stede, noe som var både positivt og negativt. Positivt fordi jeg fikk flere uttalelser om samme saksforhold. Informantene benyttet de andre til å korrigere seg selv, til å komme frem til korrekt årstall, navn og så videre. De negative følgene av en slik intervjusituasjon var at jeg, og antagelig også informantene, ble hemmet av at det var andre til stede som overhørte det som ble sagt.

Jeg opplevde stor åpenhet fra mine informanter, antagelig på grunn av temaet for intervjuene. De ønsket å gi meg sin versjon av hvordan det hadde vært å feriere på Langåra. De håpet at jeg skulle fungere som en "talskvinne" for dem, overfor Asker kommune og andre som hadde kommet med negative uttalelser om hyttemiljøet på Langåra. De følte at jeg var på deres side, til tross for at jeg forklarte at jeg ønsket å forholde meg nøytral. Klarte jeg egentlig det? I intervjusituasjonen var jeg engasjert og følte stor empati. Det ble vanskelig å ikke dele informantenes oppfatning, når jeg kom så tett inn på deres liv. Liv Emma Thorsen hevder at det er umulig å koble ut egne erfaringer. Hun sier at det som er "felles for alt etnologisk feltarbeid, er at man også er deltaker i det samfunn man ønsker viten om. Grensen mellom når man opptrer som forsker og når man opptrer som medmenneske, er derfor flytende (Thorsen 1993:35)." At jeg viste forståelse for informantenes situasjon gjorde at de åpnet seg og delte sine følelser og frustrasjoner med meg.

Jeg ønsket at intervjuene skulle forløpe som en samtale, med en enighet om hva som var temaet for samtalen, og med spørrelisten som utgangspunkt og rettesnor. Etnologene Billy Ehn og Orvar Löfgrens (1996:130) beskrivelse av dagens "etnologiska intervjun [som] oftast mer lik ett informellt samtal än en hårt strukturerad utfrågning," stemte godt med mine erfaringer. Jeg lot informantene snakke fritt for å oppnå et rikt og variert materiale. Samtidig stilte jeg direkte spørsmål for å få bekreftet eller avkreftet enkelte tema. Psykologen Steinar Kvale (2001:96-97) skriver at ledende spørsmål kan brukes for å sjekke intervjusvarenes reliabilitet og til å verifisere intervjuerens tolkninger.

I de første intervjuene visste jeg svært lite om livet på Langåra. Det ble derfor naturlig å innta en forskerrolle som den uvitende på det tidspunktet (Arntsberg 1997:86). Selv om jeg etter hvert fikk mer innsikt, valgte jeg å holde tilbake en del av denne kunnskapen, da jeg ønsket å høre flere informanternes beskrivelse. Målet var å få frem variasjonene fremfor å få underbygget det jeg allerede viste. Jeg opplevde at informantene uoppfordret tok opp de samme hendelsene, hendelser som var viktige for dem og som derfor ble vektlagt i analysen av intervjumaterialet. Det enkelte intervju fikk etter hvert form av en samtale, hvor vi begge bidro med synspunkter og ideer. Etnologen Karl-Olof Arntsberg (1997:7) sier at det ikke er viktig hvem som kommer med de gode poengene, men at begge er enige i at det som blir sagt er meningsfullt.

2.4 Livsløpet – et hukommelsesskjema

For de fleste av informantene var Langåra et fast tilholdssted om sommeren, gjennom mesteparten av livet. Intervjuene fikk derfor form av å være livsløpsintervjuer, til tross for at jeg ikke hadde lagt opp til det. Sommerferiene var nært knyttet til familielivet og dermed også til livsløpet til den enkelte informant. I løpet av samtalene kom vi inn på historier om viktige hendelser i den enkeltes liv, samtidig som de ulike somrene gikk i hverandre og fremsto som *en* lang sommer. Til sammen utgjorde fortellingen om den ”evige sommeren” kombinert med ”de gode” fortellingene den enkelte informants livsfortelling.

Flere av informantene, særlig de kvinnelige, daterte hendelser ut fra viktige årstall i familien, eksempelvis barnefødsler, giftemål osv. Liv Emma Thorsen (1993:31-32) skriver at ”livsløpet er egnet som ”hukommelsesskjema” fordi det vanligvis lar seg inndele i klare faser. [...] På den måten er det mulig å tidfeste ombygging og nyanskaffelser i forhold til viktige milepæler i familiehistorien.” Informasjonen som kom frem i intervjuene var ikke ordnet kronologisk etter en lineær oppfatning av tiden. I stedet var rekkefølgen for hendelsene og hvordan de ble fremstilt, fortellingens narrative oppbygning, med på å tydeliggjøre hvordan vedkommende ønsket å fremstille seg selv og sitt liv, sine opplevelser. Som historikeren Dagfinn Slettan skriver i boken *Minner og kulturhistorie, teoretiske perspektiver* (1994):

Det som binder minner sammen hos et menneske, er ikke kronologi eller samtidighet, men at de utgjør en meningsfylt del av en felles, kollektiv forestilling, en gruppes

kultur, kan en si. Dette gjelder enten minnene skriver seg fra en nær eller fjern fortid. (Slettan 1994:70)³

2.5 Intervjumateriale – en kilde til fakta og opplevelser

Jeg ønsket å benytte intervjumaterialet både som kilde til faktaopplysninger og som kilde til hvordan informantene opplevde denne feriemåten. Informantene uttrykte opplevelsene sine i form av fortellinger. Dagfinn Slettan (1994:70) skriver om hvordan minnet vårt fungerer. Han hevder at minner er en god måte å få kjennskap til en kultur på. Hva er det vi husker og hvordan formidler vi dette videre til andre?

Muntlige kilder har vært mye utsatt for kritikk. Kritikken går ut på at man ikke kan garantere for at det som blir fortalt er sant, og at det er en fare for at minnene farges av hendelser i ettertid. Jeg benyttet andre kilder, som avisartikler og arkivmateriale, for på den måten å kontrollere faktaopplysningene i intervjuene. Slettan (1994:80-81) skriver at våre minner påvirkes av ettertidens hendelser, men at dette er en styrke og ikke en svakhet ved kildene. Årsaken til at man har ulikt syn på intervju som kilde har sammenheng med hva man ønsker å belyse. Hva skal det muntlige materialet gi opplysninger om? Slettan (1994:78) skriver at intervjuene kan brukes som en kilde til å få tak på selve kulturen, de normer og holdninger som kjennetegner det kulturelle fellesskapet som personen tilhører. For å komme videre fra enkeltmenneskers opplevelser til kollektive forestillinger, kultur, må flere intervjuer kobles sammen med andre relevante samtidige kilder.

I min analyse av intervjumaterialet ønsket jeg ikke bare å komme frem til hvordan forholdene på Langåra faktisk var, og hvordan informantene oppfattet situasjonen da den fant sted. Jeg ønsket også å se på hvordan de fortalte om fortiden. Det var ikke kun følelser jeg ville avdekke, men også normer og holdninger. At man har gjort seg refleksjoner omkring en fortidig hendelse gjør at man beskriver den på en mer utfyllende måte. Å benytte intervjumateriale til å studere hvordan folk har opplevd en fortidig situasjon, er problematisk. Mine intervjuer ble gjort etter at hendelsen fant sted, og jeg må derfor anta at minnene jeg fikk presentert var farget av opplevelser i ettertid.

³ Slettan henviser her til Maurice Halbwachs som på 1920-tallet utførte et grunnleggende arbeid om minner og historie. Han vektla særlig minnets kollektive side. Minnet blir preget av de kollektiver den enkelte tilhører.

Psykologen Leon Festinger hevder at ”mennesket vil søke å redusere eller harmonisere den konflikt som oppstår når en norm eller et normmønster utfordres av nye verdier som vedkommende tilegner seg (Slettan 1994:79).” Festinger kaller dette for ”kollektiv dissonans” (ibid.). Fortellingene hadde gjennomgått en bearbeiding som gjorde at de fremstod som logiske og helhetlige for informantene. Folkloristen Bjarne Hodne stiller seg kritisk til Festingers teori om ”kollektiv dissonans”. Han sier i stedet at i tillegg til at intervjupersonene søker å oppnå en harmoni i sin fortelling vil de også kjenne et press til å komme frem med fakta (Slettan 1994:81). Hvis man skal trekke en felles slutning ut fra Hodnes og Festingers uttalelser, må det være at informantene har dannet seg en oppfatning av fortiden som gav en mening for dem, og at den virkeligheten de fremstilte, var sann i deres øyne.

2.6 Fortellinger – en kilde til sannhet?

Å utøve kildekritikk vil si at man undersøker om kilden er egnet til å gi svar på det man spør om, på en troverdig måte. Ulike fagdisipliner vil som nevnt stille ulike spørsmål til de samme kildene. Selvbiografisk materiale, herunder livsløpsintervjuer, kan benyttes som kilde til å rekonstruere og analysere en fortidig virkelighet. De kan si noe om hvordan det egentlig var.

Men selvbiografiene kan like godt betraktes som en fortelling, en narrativ konstruksjon av virkeligheten. Det man da er interessert i er hvordan man forteller om noe (Eriksen 1999:71). Karakteristisk for den selvbiografiske genre er at den både er en narrativ konstruksjon, med innslag av fiksjon, i tillegg til å fremstilles og oppfattes som sannhet, skriver folkloristen Anne Eriksen (1999:74). ”I det retrospektive ligger at de forteller om hvordan ting var før, men de er skapt i et langt senere nå som de preges av, samtidig som også hele den mellomliggende tiden er til stede i tolkningen som gjøres (ibid.).”

Eriksen sier videre at i det selvbiografiske materialet blir kultur og samfunn presentert ut fra individets ståsted. Individorientering blir dermed å forstå som et perspektiv på det fortalte. Minnene den enkelte har, er derfor ikke rent subjektive fenomen, men kan forstås som kulturelle uttrykk. Dette er et viktig perspektiv å ha med i diskusjonen om minners kildeverdi. Billy Ehn skriver også at man må være bevisst hvilken sammenheng en livshistorie blir fortalt i. ”Livshistorier skapas med bestämda syften och i speciella sociala situationer, genom formella intervjuer eller intima samtal (Ehn og Löfgren 1996:147).”

Det var gått tre år fra lemmehyttene ble avviklet til jeg gjorde intervjuene i 1996. Informantene hadde dermed tilbakelagt hendelsen i tid, og i løpet av disse årene hadde det oppstått felles fortellinger om fortiden. Informantene hadde laget ”forsvarshistorier” om hvordan forholdene på øya var. Hva var årsaken til at de valgte å formidle disse fortellingene til meg? Fortellingene ble en innfallsport til analysen av intervjumaterialet. Ved å systematisere og analysere fortellingene har jeg kunnet gi en beskrivelse av hvordan informantene oppfattet sine opplevelser.

2.7 Hermeneutikk – en metodisk innfallsport til analyse av intervjumaterialet

Som sagt ble jeg nysgjerrig på hvorfor jeg ble presentert for disse likelydende fortellingene. Samtidig følte jeg at det var visse fortellinger og opplysninger som ble utelatt i intervjuene. Kulturhistorikeren Knut Aukrust (1999:94-95) skriver at ”i livsløpsintervjuer nøyer vi oss ikke med det som blir fortalt, vi ønsker også å få tilgang til det som ikke blir fortalt, kulturens innside, forstått som menneskets egne begreper og forestillinger. På den måten forholder vi oss ikke bare til informantens egen tematisering, men ønsker å få tilgang til det hun nettopp ikke tematiserer i sin fortelling.” Det var nødvendig for meg å skape avstand for å foreta en analyse. Jeg måtte se det enkelte intervju utenfra, og sette det inn i en større sammenheng, for på den måten å komme frem til noen felles kulturelle mønstre. Det var ikke et klart skille mellom intervjusamtalen og analysen, i stedet forløp det som en parallell prosess. Psykologen Jette Fog mener at oppdelingen mellom intervju- og analysefasen er fiktiv. Man analyserer og fortolker hele tiden også i selve intervjusituasjonen, skriver hun (Fog 1997:13,87). I følge Billy Ehn og Orvar Löfgren (1996:129) pendler forskeren hele tiden mellom ”att använda sig själv som privatperson och att vetenskapliggöra mötet med andra människor, mellan närhet og analytisk avstånd.”

Jeg benyttet den hermeneutiske tilnærmingsmåten da jeg analyserte intervjumaterialet. Begrepet hermeneutikk kommer fra gresk og betyr utlegningskunst eller forklaringskunst. Metoden går ut på å fortolke og forstå uttrykk for mening, det være seg menneskelige handlinger, og resultat av menneskelige handlinger (Kvale 2001:81). Analysen og tolkningen av de enkelte intervjuutsagnene måtte derfor ha sammenheng og relevans for tolkningen av materialet samlet. I analysen vekslet jeg mellom å fokusere på helheten og de enkelte delene i materialet. Det som skulle fortolkes måtte settes opp mot den konteksten det hadde oppstått i, og opp mot min egen forforståelse. Denne måten å tolke på omtales som ”den hermeneutiske

sirkel” (Kvale 2001 og Thorsen 1993⁴). Som nevnt ønsket jeg å analysere intervjuene med flere siktemål. Jeg ville lete bak utsagnene etter flere nivåer med mening. I følge Steinar Kvale er det fullt mulig å benytte hermeneutisk metode i analysen av intervjuer for å komme frem til denne type informasjon. Kvale skriver at ”en hermeneutisk tilnærming medfører en tolkende lytting til det mangfold av betydninger som ligger i intervjupersonens uttalelser, med særlig vekt på muligheten for stadige omfortolkninger innenfor intervjuets hermeneutiske sirkel (Kvale 2001:81).”

Innenfor hermeneutikken benyttes begrepet forforståelse. Forforståelsen er nødvendig for å ha et utgangspunkt for undersøkelsen. ”En grunntanke i hermeneutikken er at vi alltid forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger. Vi møter aldri verden forutsetningsløst. De forutsetninger vi har, bestemmer hva som er forståelig og uforståelig (Gilje og Grimen 1995:148).” Men samtidig er det viktig å være klar over at forforståelsen er med på å prege den endelige tolkningen. Man må derfor forsøke å være seg sin forforståelse bevisst.

Før jeg startet intervjuprosessen hadde jeg en forforståelse av hvordan forholdene på Langåra hadde vært. Forforståelsen hadde oppstått gjennom historier jeg var blitt fortalt, og på bakgrunn av mine egne besøk til øya. Jeg brukte denne forforståelse for å komme frem til problemstillingen. Underveis i feltarbeidet endret jeg min forforståelse, da jeg i løpet av intervjuene ble klar over at situasjonen var annerledes enn hva jeg på forhånd hadde trodd. Jeg hadde forventet å finne mye kontakt mellom de som bodde i lemmehytter, og andre tilreisende til øya, blant annet båtfolk. Jeg antok også at det var store konflikter mellom disse to gruppene på grunn av ulike interesser. I intervjuene kom det frem at det hadde vært lite kontakt mellom hyttebeboerne og båtfolket. Endringen av forforståelsen førte også til at jeg endret problemstillingen, fra å ta for med konflikten mellom ulike grupper av tilreisende, til i stedet å gå nærmere inn på de motstridende interessene mellom lemmehyttebeboerne og Asker kommune, som kom til uttrykk da avviklingen av lemmehyttene fant sted.

⁴ Liv Emma Thorsen (1993:37) henviser til den danske vitenskapsteoretikeren Søren Kjørup som hevder at ”den hermeneutiske dialektikk” vil være et mer presist begrep, da det ”fokuserer på at samspillet mellom forutsetninger og konklusjoner er det bærende prinsippet i den hermeneutiske tolkningen.”

2.8 Aviser som kilde – hvordan Langåra ble dokumentert i samtiden

Hun [fru Andresen] viser stolt omkring i sitt ferieparadis. I sovetelet med feltsenger og transistor og kjøkken som krydderhylle, fast kjøkkenbenk og matskap. Kom ikke å tro det er primitive saker selv om det er telt. Primussen har tre bluss og fem solide biffer ligger på en fjel. Smøret freser hissig i pannen. Datteren salter og peprer kjøttet, og svigersønnen dekker bordet foran hammocken. Det er sommer og idyll – to generasjoner som lever sammen uten gnisninger (Aftenposten 14. juli 1964).

Fascinasjonen over de som ferierte i telt og lemmehytter var stor i samtiden, og har derfor vært tema i flere avisartikler. Artikkelen jeg har brukt som kildemateriale spenner over en tidsperiode fra 1937 til 2005. Avisartiklene har utdypet min kunnskap om Langåra, og har derfor vært et nyttig supplement til eget intervju materiale. Som sitatet fra Aftenposten eksemplifiserer, var mange av avisartiklene veldig detaljerte. De fleste artiklene beskrev boforholdene og det sosiale miljøet, og var illustrert med et rikt billedmateriale. Artikkelen bar preg av å være lett sommerstoff, såkalt ”agurknytt”, som man også finner i tv og radio. Likevel var artiklene interessante da de gjenspeiler holdningene i samtiden til denne ferieformen.

I tillegg til artikler som gjengav sommermiljøet på Langåra fant jeg også noen artikler som tok for seg prosessen rundt avviklingen, og perioden etter 1993 og frem til i dag. Den 25. september 1989 skrev Asker og Bærum Budstikke om avviklingen av lemmehyttene på Langåra. Her ble det redegjort for de ulike forslagene som i den forbindelse ble fremmet for Skog- og friluftsnemnda. En artikkel i Asker og Bærum Budstikke, 26. mai 1994, inneholdt en personlig reportasje med en av de ”fastboende”, som var direkte berørt av vedtaket. Dette var de eneste artiklene jeg fant i forbindelse med avviklingen av Langåra. Det kan tyde på at man ikke anså dette som interessant lesestoff. Samtidig viser dette at beboerne på Langåra ikke var de som ropte høyest da lemmehyttene ble forbudt. De valgte i hvert fall ikke å benytte media for å få støtte for sitt syn på saken. Avisartiklene vil illustrere og utdype teksten i oppgaven. I tillegg vil jeg analysere noen av artiklene nærmere for å synliggjøre hvordan de formidlet ulike fortellinger om Langåra.

2.9 Arkivmateriale – innblikk i den andre parts synspunkter

Jeg har studert arkivmateriale om Langåra i Oslo og Asker kommune. Her var saksgangen ved salget av øya mellom de to kommunene arkivert. Videre fantes det dokumenter angående

fordeling av vedlikeholdsutgiftene. Men det som var overraskende ved disse arkivene, var alt som ikke var dokumentert. For eksempel savnet jeg et regelverk for Langåra, med blant annet regelen for når lemmehyttene kunne settes opp og tas ned. Det eneste jeg fant av regulativer var en kopi av et oppslag om atferd på Langåra fra Idrætsutvalget i Oslo kommune.⁵ Arkivene var også mangelfulle når det gjaldt saksbehandlingen av vedtaket ved lemmehyttenes avvikling. Arkivmateriale vil likevel bli vurdert i analysen av konflikten mellom Asker kommune og de ”fastboende”, det faktum at det fantes lite materiale var også et uttrykk for noe.

2.10 Fotomateriale – forteller om fortiden og bevarer minner

I følge etnologen Anna Helene Tobiassen (1995: 41) er ferie og fritid et av de motivene som er mest fotografert, og mine informanter er intet unntak. Som tidligere beskrevet ble de fleste intervjuene gjort over informantenes private fotoalbum. Min interesse for fotomaterialet var todelt. På den ene siden var bildene en hjelp til bedre å forstå hvordan hyttene og det sosiale livet på Langåra hadde vært. Samtidig var jeg interessert i å studere motivvalgene i bildene. Hva ønsket mine informanter å bevare av minner for ettertiden? Hva fortalte bildene om holdningene til ferie og fritid?

Fotografier – en dokumentarisk kilde

I intervjuene forsøkte jeg å få frem årstall for når endringer inntraff på Langåra. Noe som viste seg å være problematisk. For informantene fortonet årene på Langåra seg som *en* lang sommer. Tiden på øya var preget av sykliske gjentakelser. Det har derfor vært problematisk å tidfeste hendelser, som for eksempel hvilket år de gikk over fra telt til å bygge lemmehytter. Men ved hjelp av fotografiene klarte informantene å komme frem til årstallet. På bildene kan man se alderen på familiemedlemmene, som igjen kan knyttes opp mot de endringer som fant sted på Langåra. Fotografi brukt som dokumentasjon gir høy kildeverdi, da bildene ikke har gjennomgått en vurdering og en bearbeiding. Men for at fotografiet skal bli brukt som dokumentarisk kilde må det bli sett atskilt fra sin sammenheng, løsrevet fra sin mening (Reiakvam 1997A:24-25).

Etnologen Oddlaug Reiakvam (1997B:41) skriver at ”fotografiet sin evne til å attgje den ytre røyndomen - noko som er ibuande i teknikken – gjev det dokumentær karakter, og framstår

⁵ Oppslaget er gjengitt under oversikt over kildemateriale på side 120.

dermed som både det mest pålitelege og den mest objektive måten å attgje samfunnslivet på.” Jeg benyttet fotografiene som dokumentasjon. På den måten ble de brukt som sikker informasjon om empiriske fakta, ved at de verifiserte og utfylte andre kilder.

Fotografier – et medium for kulturell kommunikasjon

Ønsker man derimot å se på hvorfor akkurat det bildet ble tatt, hva det kan si om sin samtid, og hva som var hensikten med å ta bildet, må man se på bildet som uttrykk for kulturell kommunikasjon (Reiakvam (1997B:42-43). Fotografiet må da studeres som mening, med rom for mange tolkninger. Fotografier blir på den måten en tolkning av sannheten, og kan ikke lenger leses som objektiv sannhet. Fotografiet skaper sin egen sannhet, og må dermed tolkes og settes inn i en sammenheng for å gi mening. ”For sjåaren får den fotograferte augneblinken meining ved at han gjev ovringa ei fortid og ei framtid, les hendinga inn i eit tidsforløp, tolkar bildet inn i ein samanheng,” skriver Reiarkvam (1997B:43). Oddlaug Reiakvam (1997B:48) oppsummerer denne tosidigheten ved å si at fotografiet er ”på ein gong både teknisk betinga røyndomsbilde og kulturelt betinga bilderøyndom.”

Jeg har bevisst brukt fotografiets tosidighet i min oppgave. Billedmaterialet ble brukt aktivt i intervjuene som et utgangspunkt for samtalen, og som hjelp for informantene til å minnes fortiden. I oppgaveteksten vil jeg gjengi noen av informantenes bilder. Bildene vil bli brukt som dokumentasjon når de fortløpende blir presentert i teksten. Her vil de illustrere innholdet i teksten og gi utfyllende kunnskap om det fysiske miljøet, i tillegg til å vise noen glimt fra det sosiale livet. Senere vil jeg analysere bildene nærmere, som medium for kulturell kommunikasjon, ved å analysere fotografiene som fortellinger.

Oddlaug Reiakvam har brukt den franske kultursosiologen Pierre Bourdieus teorier om analyse av fotografier. Han sier ”at fenomenet familiefotografi funksjonelt sett er ein rituell aktivitet i den sosiale integrasjonenes teneste, der den fotografiske praksisen fylgjer rigide bildeskjema (Reiakvam 1997B:49).” Etnologen Anna Helene Tobiassen (1995:36) henviser også til Bourdieu når hun sier at fotografiene har en viktig funksjon innad i familielivet, ved at de styrker familiemedlemmenes samhold, gjensidige følelser og kjennskap til hverandre. Videre sier hun at noen temaer går igjen i familiens fotoalbum. Albumene domineres av fotografier med familietilknytning, men bilder fra ferieturer og friluftsliv er også fremtredene.

Mine informanter hadde et stort billedmateriale fra feriene på Langåra. De fortalt at de tok frem fotoalbumene på vinterstid for å minnes de somrene som hadde vært, og for å kunne se frem og glede seg til neste sommerferie. ”Generelt sett fungerer feriefotografering som ein måte å oppleve på, som eit rituellet hjelpemiddel til å skape orden og system over tid og rom, og som prov på at reisa har funne stad (Reiakvam 1997B:51).”

Bourdieu sier at ”det klassiske feriefotografiet har som hovudføremål å registrere det unike møtet mellom familiemedlemmene og ein symbolsk opphøgd plass (ibid.).”

Bildet nr. 1: Generasjonstun bestående av to lemmehytter, med opparbeidet uteplass, steinbed og flaggstang. Foto: privat eie.

På bildet ser vi et generasjonstun på Langåra bestående av

to lemmehytter og et opparbeidet uteområde. Utenfor hytteveggen er det spiseplass med flaggstang og kjøkkenhage med steingjerde. Noen folk er samlet rundt matbordet mens to, far og datter, står oppstilt til høyre i bildet. Fotografen ønsket antagelig å vise helheten ved hyttene og uteområdet, da bildet er tatt på lang avstand. Samtidig er det mange mennesker med i bildet. Man kan anta at de hadde besøk, da jeg vet at familien ikke besto av så mange mennesker. Bildet er dermed et eksempel på at man tar fotografier i ferien, og at man her foreviger familiemedlemmene på et sted, en symbolsk plass, som har betydning for dem. Videre er bildet antagelig tatt for å kunne minnes en dag hvor familien hadde besøk på hytta.

2.11 Oppsummering av kapitlet

Ved hjelp av kildematerialet har jeg forsøkt å danne meg et bilde av hvordan det var å feriere på Langåra over en tidsperiode på om lag 70 år. Informantene gav en omfattende beskrivelse av de fysiske og sosiale forholdene. I tillegg brukte jeg intervjuene til å få kunnskap om hvordan informantene opplevde å måtte avslutte en ferieform ufrivillig. Jeg har benyttet meg av den hermeneutiske metoden for å skape en helhet ut av de enkelte intervjuene. Gjennom

analysen oppnådde jeg en avstand til de konkrete intervjuutsagnene, og jeg kunne dermed tolke de inn i en større sammenheng. Samtidig har analysen av de skriftlige kildene nyansert beskrivelsen av situasjonen.

Kapittel 3: Et historisk tilbakeblikk på ferie og fritid

De fleste som dro til Langåra tilhørte arbeiderklassen. I dette kapitlet vil jeg plassere min studie i en historisk sammenheng, for dermed å vise hvordan denne undersøkelsen bidrar til å utdype kunnskapen om arbeiderklassens ferieformer. Jeg vil konsentrere meg om arbeidernes muligheter for ferie og fritid på 1900-tallet, med utgangspunkt i Oslo-området. Videre vil jeg trekke frem noen synspunkter på hva som er bestemmende for folks valg av ferieform. Jeg vil definere begrepene hytte og camping, samt friluftsliv, da dette er begreper som vil bli benyttet senere i analysen av materialet.

3.1 Begrepet fritid

Det er mange forskere i og utenfor det etnologiske fagmiljøet, som har definert begrepet fritid. Historikeren Knut Kjeldstadli (1993:76) skriver at det sentrale ved fritid er at det er:

Fri tid, den tid som ikke a priori er belagt, som ikke er underlagt noen direkte fremmedstyring slik lønnsarbeidet er. Fri tid kan brukes uten å være styrt av andre formål, er åpen til anvendelse – til egen aktivitet, til fellesskap, til å kjøpe og forbruke, til å drive bevisst dank, til ingen ting.

Dermed står den enkelte fritt til å fylle denne tiden med de aktiviteter han eller hun måtte ønske. For noen kan det være å gjøre ingenting. Kjeldstadli sier ikke her noe om hva fritiden fylles med, men vektlegger i stedet at dette er den tiden på døgnet man ikke er under andres styring og kommando. Jeg har hatt Kjeldstadlis definisjon i bakhodet i min studie av Langåra.

I tillegg har jeg valgt å benytte etnolog Asbjørn Klepps definisjon. Klepp (1993:14-15) skriver at tiden kan oppfattes som ufri selv om den ikke er organisert av andre:

Fritid betyr da først og fremst frihet fra alle former for næringsmessig virksomhet, men også fra skole og utdanning, og fra de obligatoriske forpliktelser som følge av grunnleggende samfunnsmessig organisering, så som familie og kirke. [...] Dette betyr ikke at fritid er det samme som frihet fra forpliktelser. [...] Ideelt sett er fritiden ”fri” i den forstand at den er resultat av frie valg, som et mål i seg selv og ellers formålsløs.

Hvor mye av vår tid disponerer vi egentlig fritt? Slik jeg forstår Klepp, blir konsekvensen at den enkelte selv må redegjøre for hva som defineres som fritid. En handling som for en person oppleves som arbeid, vil for en annen være en fritidsaktivitet. På den måten blir denne definisjonen spennende som analyseverktøy i studiet av folks ferie- og fritidsvaner. Både Klepp og Kjeldstadli setter fritiden opp som en kontrast til arbeidstid. Etnologen Ingun Grimstad Klepp (1993:10) gjør også det når hun skriver at våre liv er preget av en todeling av tiden, mellom arbeidstid og fritid.

3.2 Ferie og fritid – et middel i arbeiderbevegelsens kamp

Jeg vil kort redegjøre for feriens historie på 1900-tallet. Da min undersøkelse av Langåra er et eksempel på et feriealternativ for arbeiderne, vil fokus være på arbeiderklassen, konsentrert om Oslo-området.

I juni 1919 ble det lovfestet 8-timers arbeidsdag i Norge etter at Arbeiderpartiet hadde kjempet for dette i en årrekke (Hodne 1994:15). Dagen kunne dermed deles inn i tre økter: åtte timer arbeid, åtte timer fritid og åtte timer hvile. Tidligere hadde industriarbeideren en gjennomsnittlig arbeidsdag på 12 timer, seks dager i uken, noe som tilsa at det som var igjen av dagen, stort sett ble brukt til å restituere seg til neste arbeidsdag. Folkloristen Ørnulf Hodne (1994:17) omtaler denne kampen som ”fritidsrevolusjonen”, som skulle mobilisere massene til et mer aktivt og slagkraftig sosialistisk samfunnsengasjement. Samtidig foregikk det en kamp for at arbeiderne skulle få lønnet ferie. Arbeidervernloven av 19. juni 1936, lovfestet 9 dagers årlig ferie med full lønn for alle som hadde ett års ansettelse i samme bedrift (Hodne 1994:16). I 1939 var det nittini prosent av de fagorganiserte arbeiderne som hadde betalt ferie (Kjeldstadli 1990:424). Med Ferieloven av 1947 ble ferien utvidet til 3 uker

og i 1964 til 4 uker (Bing 1990). Samme år ble det også vanlig med lørdagsfri (Klepp 1993:9). Norge var det siste av de nordiske landene som fikk ferielov.⁶

Økt produktivitet gjorde det mulig å innføre kortere arbeidsdag og betalt ferie. I tillegg hadde myndighetene og arbeidsgiverne en oppfatning av at regelmessig ferie var det billigste og mest rasjonelle middelet til å holde arbeiderne ”arbeidsdyktige, friske og livsglade” (Kjeldstadli 1990:424). En tanke som også ble gjenspeilet i kravet om kortere arbeidsdag. Lovpålagt lønnet ferie og kortere arbeidsdag var sammen med økte inntekter en forutsetning for at folk tok ferie og fikk nye fritidsvaner (Kjeldstadli 1993:77). I Oslo valgte mange av arbeiderne å benytte Oslofjorden til rekreasjon. De reiste ut til øyene på helgeturer eller for å tilbringe ferien der. Ferielovgivningen skulle sikre allmennheten best mulig adgang til fritidsgoder, noe som frem til da hadde vært forbeholdt et mindretall. Det kommunale oppkjøpet av Langåra kan sees som et eksempel på denne satsningen.

I tillegg til helsegevinsten var en viktig tanke bak lovgivningen at arbeiderne skulle bruke fritiden til sosialistiske aktiviteter. I 1920- og 30-årene ble det fart i offensiven for å gjøre ferie og fritidsbruk til redskap for den sosialistiske samfunnsplanleggingen. Folk skulle fylle fritiden sin med et innhold som tjente sosialismens politiske formål (Hodne 1994:17-18).

3.3 Feriealternativer for arbeiderne i Oslo-området

I Oslo satte arbeiderstyret, i 1917, i gang med å bygge moderne folkebad, sjøbad, parker, kolonihager og idrettsplasser for å demokratisere fritidsgodene (Hodne 1994:18). Samtidig opprettet fagforeningene feriehjem på landeiendommer i nærheten av byen. De første ble anlagt i årene like før 1900, men de fleste kom i tiden omkring første verdenskrig og i mellomkrigsårene (Bing 1990:41). Etnologen Morten Bing skriver om Godtemplarbevegelens feriehjem i sin hovedoppgave *Aldri forglemmer jeg dagene der – utpå Presteskjær* (1990). Arbeiderne fikk også mulighet til å bygge egne hytter på øyene, Bleikøya, Nakholmen og Lindøya, i indre Oslofjord. Dette skriver etnologene Ingun Grimstad og Inger Johanne Lyngø og om i sine magistergradsavhandlinger fra 1990 og 1991. Den grunnleggende tanken var hele tiden at samfunnet måtte tre støttende til, slik at det i størst mulig grad ble en demokratisk rettighet for alle nordmenn til å få tilfredsstilt sine feriebehov (Hodne 1994:28).

⁶ For nærmere detaljer om ferielovgivingen i Norge, se Asbjørn Klepp (1993).

Enten man valgte å feriere i telt, hytte eller på feriehem var det vanlig at mor og barn var på feriestedet hele sommeren, mens fedrene pendlet inn til byen på arbeidet. Fra 1970-tallet ble det mer vanlig at også gifte kvinner med barn kom ut i arbeidslivet. Dette fikk direkte konsekvenser for familienes ferievaner. Man organiserte feriene annerledes og ferieheimene hadde til en viss grad utspilt sin rolle (Klepp 1993:13). For noen ble feriekolonier for barna et alternativ.

Borgerskapet begynte allerede på 1600-, 1700- og 1800-tallet med reiser til bygdene for å slappe av og komme bort fra byen. Som nevnt tok også arbeiderne del i denne ferieformen fra begynnelsen av 1900-tallet. Lengselen etter å reise ut av byen for avkobling er dermed mer knyttet til dikotomiene by og land enn til klasse.

3.4 Ferie eller turisme – hvor går skillet?

Sosiologen Dean MacCannel setter et klart skille mellom ferie- og turistreisen og ser de som to idealtypiske hovedformer for fritidsreise. Han sier at ”ferien er det opne ”frirommet” – der ein kan gjere det ein har lyst til i motsetnad til turisreise som er eit både tids- og opplevings-strukturert prosjekt (Reiakvam 1997B:22).” Jeg vil hevde at turisme er en form for ferie, og at definisjoner som gjelder for turisme dermed vil ha en viss gyldighet for ferie generelt. Ferie er et vidt begrep som rommer mange ulike varianter, mens turisme beskriver en bestemt form for handling man kan utføre i ferien. På samme måte som friluftsliv også er en handling som kan foregå i ferien. Sosiologen John Urry vektlegger at turistreisen innebærer forflytting i rom, og at de stedene man oppsøker ikke er knyttet til arbeidet, men tvert i mot utgjør en motsats til arbeidet (Reiakvam 1997B:23). Kontrasten til arbeidet mener jeg er en forutsetning for alle former for ferie.

Videre i oppgaven vil jeg holde hovedfokus på begrepet ferie, da man ikke kan forsvare at det var turistreise mine informanter foretok til Langåra. Jeg synes likevel det er interessant å trekke inn begrepet turisme, da jeg senere vil vise hvordan ulike holdninger knyttes til forskjellige ferieformer, som campingliv, hytteliv og turisme.

3.5 Valg av ferieform

Valg av ferieform kan brukes for å synliggjøre hvem man er, og for å vise avstand til eller tilhørighet med andre. På samme måte som arbeid, bolig, gjenstander og andre kulturelle uttrykk benyttes for å markere seg i forhold til andre.inntektsnivå og utdanning gjenspeiles

også i de ferieturene den enkelte foretar. Folk med høy inntekt og høy utdanning reiser oftere på utenlandsreiser enn de med lavere inntekt. Samtidig er det hyppigst forekomst av hytteferie blant denne gruppen.⁷ Hva slags ferie man velger, er ikke tilfeldig, men har sammenheng med det livet man ellers lever og de økonomiske mulighetene den enkelte har. Likevel er det ikke kun innholdet i lommeboken som er styrende for de valgene man tar. Noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

Den svenske etnologen Orvar Löfgren viser hvordan klassebakgrunn kan knyttes opp mot valg av ferie. I *Längtan till Landet Annorlunda* (1989) redegjør han for hvorfor ulike grupperinger og klasser velger ulike ferieformer. Han skriver at middelklassen har tradisjon for at fritiden skal være en del av personlighetsutviklingen. Ferien må inneholde opplevelser og mulighet for å tilegne seg ny kunnskap. For de som har et mer monotont arbeid, skriver Löfgren det er viktig at ferien er ferie *fra* hverdagen, og dermed utgjør en kontrast til den. Han skriver videre at ulike ferieformer kan plasseres innenfor dikotomiene aktiv og passiv. Middelklassen ønsker en aktiv ferie, mens arbeiderklassen vektlegger muligheten for ro og hvile, for på den måten å samle krefter til nye arbeidsdager. Löfgren beskriver også mangfoldet blant dagens turister og hvordan man distanserer seg fra andre gjennom valg av ferieform. Allerede på 1930-tallet kan man se behovet for en ”intelligent turisme”, den ”virkelige” eller den utdannede turisten som ønsket å reise til uoppdagede steder og ikke i flokk. Denne ferieformen er en variant av dannelsesreisene på 1700- og 1800-tallet. Dagens interrailere og backpackere er vår tids dannelsesreiser, skriver han. Löfgren setter videre antituristen og ”turistus vulgaris” opp mot hverandre. Antituristen eksemplifiseres ved akademikeren som dyrker individualitet og eventyr. Mens sydenturenes masseturister er en variant av ”turistus vulgaris” (Löfgren 1989:40-41). Löfgren viser med dette at det er et skille mellom ulike klasser og deres ferieformer.

Jeg vil i min analyse komme tilbake til oppfatningen av hva som blir sett på som ”riktig” ferie av ulike grupper. Jeg vil også se på ulike ferieformer i forhold til arbeiderklassebegrepet.

3.6 Den norske turkulturen – en form for friluftsliv

Mine informanter beskrev sin ferieform som friluftsliv. Friluftsliv kan defineres som ”opphold og fysisk aktivitet i friluft med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.”⁸

⁷ Statistisk Sentralbyrå. Ferieundersøkelsen 1998/27

⁸ Stortingsmelding nr. 40 (1986-87)

Friluftsliv er gjerne knyttet til skogen, fjellet eller sjøen, skriver Morten Bing (1990:36). Samfunnsviteren Jon Teigland beskriver friluftsliv som fritidsgjøremål som finner sted utendørs og som har preg av rekreasjon. I tillegg sier han at det er handlinger som ikke er ledd i nødvendig arbeid for levebrødet (Jensen 1993:107). Etnologen Inger Jensen mener børsanking og jakt er i grenselandet for å omfattes av Teiglands definisjon av friluftsliv. Jeg vil hevde at sanking, jakt og fiske er en del av friluftslivet så lenge det ikke gjøres for å opprettholde livet, men mer som en fritidssysse. For lemmehyttebeboerne var børsanking og fiske en naturlig del av ferien.

I følge etnologen Tove Nedrelid (1993) har nordmenns forhold til naturen fulgt to hovedretninger. På den ene siden hadde man borgerskapets holdning, som innebar at naturen var noe man skulle oppsøke av lyst. På den andre siden var majoriteten av den norske befolkning, som hadde sine røtter i primærnæringene. Denne gruppen var avhengig av naturen, og måtte derfor kjenne naturen for å kunne spille på parti med den. For bonden var det utenkelig å gå på tur for turens egen skyld. Hensikten med turen var alltid en annen, som matauk, vedsanking og å se etter dyra.

Disse to historisk betingede oppfatningene ser man i dag rester av i nordmenns holdninger til friluftsliv. Samtidig har det skjedd en tilnærming mellom de to retningene. Behovet for å gjøre noe nyttig ligger fremdeles dypt forankret i de fleste av oss, og preger fremdeles våre holdninger til ferie og friluftsliv. Samtidig har tanken om at det er mulig å bruke tiden kun til hygge også fått innpass. Holdningene har endret seg, slik at lystmomentet i dag er fremtredende hos de fleste som bedriver friluftsliv, og er derfor ikke lenger en motsetning til å drive med sanking, jakt og fiske.

3.7 Hytta – nordmenns andre hjem

Målet med en tur kan være å komme frem til hytta. En hytte var opprinnelig et lite, uanselig, fattigslig (tre) hus, i dag defineres det som et mindre fritidshus.⁹ Norge er det landet med flest hytter i forhold til befolkningsantallet.¹⁰ Mange nordmenn har fått muligheten til å realisere drømmen om en hytte.

⁹ Aschehoug og Gyldendals Store Ettbinds Leksikon (1997)

¹⁰ I 2005 var det registrert 374 000 fritidsboliger i Norge.

Å reise ut av byen deler av året har lange tradisjoner i Norge og ellers i Europa. Det startet i renessansens Italia, hvor overklassen tilbrakte deler av året i sine lystboliger. Tanken om å oppholde seg alene langt fra folk, har som nevnt røtter i overklassens holdning til naturen. De ønsket å reise ut av byen for å nyte naturens stillhet. I Norge kan setra sees som forløperen for dagens hytte. Noen hytter er sågar opprinnelig setrer.

Å holde dobbelt bosetning, med et hus om vinteren og et annet om sommeren, har vært vanlig på landsbygda i Norge helt frem til 1950-1960-tallet. Flytteskikken er karakteristisk for den nordskandinaviske boformen i førindustriell tid, hvor endring av bolig markerte overgangene i årstidene, enten man flyttet mellom to hus på tunet eller det gjaldt flytting til for eksempel setra. Gårdslivet var også preget av at soveplassene ble differensiert i større grad om sommeren da kulda ikke satte de samme begrensningene som vinterstid. Om sommeren kunne man sove i løer og i bur. Byborgerne hadde en lignende tradisjon med å flytte ut på løkker eller lyststeder. Etnologen Arne Lie Christensen (1995:198) skriver i sin bok *Den norske byggeskikken* at ”til en viss grad kan flytteskikkene forklares som svar på praktiske behov, men de må i like stor grad ha hatt en rituell betydning.”

Orvar Löfgren kommer også inn på den rituelle dimensjonen ved flyttingen. ”Med hjälp av förflyttningen – inte så mycket till ett annat geografiskt som ett annat socialt rum – kan vi pröva andra sidor av oss själva, experimentera med vår identitet och våra behov. Det är inte resans längd som är det avgörande utan själva övergångsriten (Löfgren 1989:48).” Löfgren har flyttingen ut i sommerstua på gården i tankene. Der levde man mer primitivt og var friere enn på den andre siden av gårdsplassen. Etnologen Göran Rosander har skrevet om hytter i *Fritidsmentalitetens betydning for dagliglivets kultur* (1992). Her tar han for seg flere sider ved hyttelivet, som frihetsfølelsen ved å kunne bygge og skape noe selv. Rosander trekker også frem den muligheten hytteoppholdet gir til å kunne koble ut og slappe av. Han sier at hyttelivet er preget av nostalgi og ønsket om ”å leve et enkelt liv”.

Sosialantropologen Marianne Gullestad bruker hjemmet som innfallsport til å studere mennesker og deres samhandling. Hun ser huset som et mikrokosmos, som reflekterer de viktigste temaene og tankeskjemaene i kulturen. Gullestad (1989:51-52) sier at menneskene skaper husene, og husene skaper menneskene og deres livsbetingelser. Jeg vil hevde at Gullestads tanker om hjemmet kan overføres til nordmenns forhold til hytter. Nordmenn er vel så opptatt av hytta som hjemmet, og tilbringer dermed mye tid på hytta. Gullestad viser

hvordan det stadige arbeidet vi nordmenn nedlegger i oppussing av hus, kan sees som familiens kjærlighetsprosjekt. Dette er mannens måte å vise sin omsorg til kone og barn, skriver Gullestad. I stedet for å kommunisere sin kjærlighet verbalt utfører han praktisk arbeid for familien, som å installere nytt kjøkken. Det samme mønsteret mener jeg vi kan se i nordmenns hytteliv, en ferieform som derfor kan være ideell for familien. Far får utløp for sine kreative sider gjennom arbeidet med hytta. Samtidig er hele familien samlet og barna har det friere enn hjemme, da det er store områder å boltre seg på.

Ingun Grimstad (1990) og Inger Johanne Lyngø (1991) skriver som nevnt om hyttene og det sosiale livet på øyene i indre Oslofjord. De undersøker hvordan deres informanter opplevde oppholdene på øyene. Videre kommer Grimstad inn på hvorfor folk valgte å feriere på hytteøyene, som lå så nærme boligen i byen. Hun hevder at ønsket om en hytte ikke har direkte sammenheng med kummerlige boforhold, men at hyttelivet har en verdi i seg selv.

3.8 Camping

Antropologen Ellinor Angell Thomassen redegjør i hovedoppgaven *Å gjøre det mobile permanent: Campingplassen som landsted* (1997), for det sosiale livet på en campingplass. Hun beskriver de fysiske rammene og de mulighetene de gir for en veksling mellom det nære og sosiale livet, kontra distanse og privatliv. Videre sier Thomassen at langtidscamping, med litt godvilje, kan kalles opplevelsesorientert mobilitet. Folk forlater hverdagslivet midlertidig for å oppleve noe annet. Dette "annet" er ikke det usikre og fremmede, men gjentakelsen og det kjente. Det å komme tilbake til noe kjent, er det sentrale, ikke å søke det ukjente (Thomassen 1997:6). Å reise bort fra hjemmet for en kortere eller lengre periode har et element av mobilitet i seg. Samtidig er det permanente elementet til stedet for langtidscamperne.

Thomassen mener det er en stereotyp oppfattelse av campinglivet som blir beskrevet gjennom media, og som hun tar avstand fra. Mine informanter ønsket å distansere seg fra campingliv, det er denne tradisjonelle oppfattelsen de da beskriver.

3.9 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for fritidens og feriens historiske utvikling, med vekt på arbeiderklassens ferievener. Samtidig har jeg trukket inn annen forskning som er gjort på ferie og fritid innen etnologi og andre beslektede fag. Min studie av Langåra føyer seg inn i

tidligere undersøkelser av hytteøyene i Oslofjorden, men bidrar også med nye momenter, da empirien er en andre, både når det gjelder sted og boskikk.

DEL 2: Beskrivelse av en livsform

Kapittel 4: Historien om Langåra

I kapittel 4 vil jeg gi en presentasjon av Langåras fysiske miljø, og hvordan forholdene var lagt til rette for at folk kunne feriere på øya i lengre perioder. Kapitlet danner bakgrunn for kapittel 5 og 6 hvor jeg vil komme nærmere inn på de materielle forholdene, og hvordan de satte rammene for det sosiale livet som utspant seg på øya.

4.1 Langåras fysiske miljø

Langåra har gårdsnummer 71 og bruksnummer 4. Øya ligger i indre Oslofjord, rett på utsiden av Brønnøya.¹¹ Langårasundet skiller de to øyene. Langåra er på omlag 230 dekar og er 800 meter lang. Den består av skogsområder, sandstrender, svaberg og knauser. På Langåra, som ellers i Asker og Bærum er det kalkholdig jord. På øya var det derfor uttak av kalkstein, fra slutten av 1500-tallet til slutten av 1800-tallet. Steinen ble først og fremst brent i ovnene på Brønnøya, men også i kalkovner andre steder i Asker. Mot Langårasundet er det et stort kalkbrudd (Kittelsen 2005:93-94). Store deler av øya er kupert, men det finnes også sletter som egner seg for telting. Rundt på øya er det stier som gir gode turmuligheter. Dr. Philos Per Hovda (1977) mener navnet Langåra kommer av det gammelnorske ”ål” som betyr renne eller stripe, noe som passer på formen på sundet. Han antar at øya har fått navn etter Langårasundet. Øya blir også omtalt som Nordre Langåra, da det finnes en annen øy ved samme navn, ved Nesoddlandet, lengre sør i fjorden.

¹¹ Se sjøkart på side 127.

Fra privat eiendom til kommunalt friområde

Vi kunde peke paa flere øer, men hovedtingen er at Nordre Langaara nu averteres tilsalgs. Hvem kjender ikke Langaara! Den der en sommerdag har set det friluftsliv som der utfolder seg, glemmer det aldrig. Vi kan ikke tænke os Langaara villabebygget, saa maa ikke ske!¹²

Langåra var i privat eie frem til 1923. Eierne, Georg Berthelsen, solgte Langåra, Terneholmen, Skaugerholmen og Rødskjær til Asker herred, Akershus amt for kroner 60.000,-.¹³ Langåra ble dermed offentlig friområde og man var ikke lenger prisgitt eierne for å kunne gå i land. Med det kommunale oppkjøpet forhindret man at det ble bygget private boliger eller permanente hytter, slik tilfellet var med mange andre av Oslofjordens øyer. Asker kommune benyttet seg av den forkjøpsretten den hadde til øyene. Kjøpet kom i orden ved at Kristiania kommune gav Asker kommune et avdrags- og rentefritt lån, som tilsvarte kjøpesummen, med en "klausul paa øerne, at de skulde anvendes udelukkende til utflugssted med fri adgang for publikum (ibid.)." I skjøtet står det videre at kjøperen ikke skal benytte eiendommene til industrielt bruk eller til annen virksomhet som vil medføre usedvanlig med støy, damp, røyk eller lukt. Kristiania kommune skulle ha ansvaret for den daglige driften av Langåra.

Denne ordningen varte frem til 1989, da Oslo kommune ikke lenger fant det mulig å finansiere driften. Driftsansvaret ble derfor overført til Asker kommune. Oslo kommune hadde beregnet de årlige driftsutgiftene til 150.000,- kroner.¹⁴ Asker kommune mente driftsutgiftene fremover skulle beløpe seg til 60.000,- kroner, et beløp som først og fremst var ment å dekke renovasjon. Oslo kommune ønsket at beløpet skulle fordeles likt mellom de tre kommunene Asker, Bærum og Oslo, da det ble hevdet at Langåra var et utfartsområde for befolkningen i alle de tre kommunene,¹⁵ men resultatet ble at driftsutgiftene ble fordelt likt mellom Asker og Bærum kommune.¹⁶

¹² Skrivelse til Raadmanden for 2den afdeling fra Jernbanens baatforening av 10de mai 1923.

¹³ Skjøte av 30.11.1923.

¹⁴ Asker kommune. Sak nr. 170. Arkiv nr. 273. A, 10.03.1989.

¹⁵ Asker kommune. Sak nr.170, 1.3.1989

¹⁶ Asker kommune. Sak nr.170, Arkiv nr. 131, 27.4.1989

Rutebåtene¹⁷

Mange har benyttet seg av rutebåtene for å komme seg ut til Langåra, noen ganger måtte reisen gå via Brønnøya. Mellom de to øyene ligger som nevnt Langårasundet. Folk som valgte å ta båten til Brønnøya, måtte derfor ordne skyss den siste biten selv. Barn og unge tok litt betalt for å ro folk over sundet. Fra 1900 seilte dampskipet D/S "Sport" i rute mellom Pippervika og Brønnøya.

"Sport" var den raskeste av båtene den gang, og kunne ta 213 passasjerer. Båten gjorde opptil fire turer daglig med ti anløp på hver tur. Trettiårene var høydepunktet for passasjertrafikken i Oslofjorden. Under 2. verdenskrig ble flere av båtene brukt til militære formål. "Sport" og de andre "Pappabåtene" tok seg av fergetrafikken frem til 1952,

da M/S "Silius" og fra 1954, M/S "Rigmor" overtok ruten. "Silius" gikk for å være den flotteste båten, og den var mest brukt av folk som skulle til Brønnøya. "Rigmor" seilte både morgen- og ettermiddagsrute i tillegg til en lasterute på formiddagen. På søndagene var det fullt kjøør for å få med alle som skulle til Langåra. I tillegg til passasjertrafikk, fraktet båten også varer til butikken på øya. På sensommeren 1955 ble "Rigmor" tatt ut av drift, da det ikke lenger var passasjergrunnlag for flere båter. Men da "Silius", som var gammel og i dårlig forfatning, ble satt på land var "Rigmor" tilbake i fast rutetrafikk, sammen med båten "Vestfjordbussen". Fra 1948 og frem til 1968 gikk "Øya" 1 og "Øya" 2 i rute mellom øyene og Sandvika. Fra 1973 tok "Rigmor" også over denne ruten. Fremdeles kan man ta "Rigmor" ut til Langåra fra Kadettangen i Sandvika.¹⁸

Bilde nr. 2: Det er fremdeles mange som reiser med M/S "Rigmor" til Langåra. Bildet ble tatt i juli 2006. Foto: forfatteren.

¹⁷ Basert på jubileumsbladet Rigmor Tidende (2005) og Brønnøya Blad (Diverse årganger fra 1987-1991).

¹⁸ For mer informasjon: www.rigmor.no

Butikken

Med så mange mennesker samlet på ett sted var det tidlig noen som så muligheten for å utnytte dette kommersielt. Allerede på tjuetallet fikk Herr Frydenlund tillatelse til å bygge to paviljonger, en midt på øya og en på søndre del. Herfra solgte han kioskvarer. Våren 1927 fikk Einar Fjell, fra Slependsen i Asker, tillatelse fra Asker herredsstyre, til å overta driften av paviljongene, og til å utvide virksomheten til kafédrift. Etter hvert forsvant paviljongen på søndre del av øya, og det ble kun solgt butikkvarer midt på øya. Senere ble dette lokalet bygget ut. I butikken kunne man få alt man trengte, som ferske kjøttvarer, grønnsaker, melk og dagens aviser. De som ferierte på Langåra hele sommeren omadresserte posten sin slik at de kunne gå og hente den på butikken. I nærheten av butikken fantes det også bensinpumpe for båtfolket og en telefonkiosk. Tilbudet om bensin og olje varte frem til 1957.

Butikkbygningen står fremdeles på vestsiden av Langåra, mot Langårasundet, med brygge rett bortenfor hvor ”Rigmor” legger til. Den gamle butikken er i dag et av overnattingsstedene på Kystleden, administrert av Oslofjordens friluftsråd.¹⁹ Bygningen inneholder sengeplasser for 14 personer fordelt på 4 rom. I tillegg er det mulig å låne robåt for å komme seg ut til Langåra. Båten ligger i Maudbukta i Vollen.

Bilde nr. 3: Fra 1920-tallet var det mulig å handle matvarer på Langåra. Butikken var også en viktig møteplass for de ferierende på øya. På bildet ser vi en av de ”fastboende” på handletur. Foto: privat eie.

Vann og renovasjon

Oslo kommune sørget for å bore brønner flere steder på øya, som jevnlig ble fylt med vann. På øya finnes det en naturlig ile. Kommunen satte opp en pumpe slik at også dette vannet var tilgjengelig. Det ble bygget toaletter, og det ble sørget for opprydding av søppel. I en periode

¹⁹ For mer informasjon: www.oslofjordens.friluftsrad.no

ble søplet samlet i en fordypning på østsiden av øya, som ble kalt for ”Klippen”, for så å bli brent med jevne mellomrom. Antagelig var ”Klippen” resultat av uttak av kalkstein. I tillegg sørget kommunalt ansatte vaktmenn for å vedlikeholde stiene, og naturen for øvrig.

Vakthold

Det økende antall besøkende førte til at det ble behov for vakthold på Langåra. I et brev til Rådmannen i Oslo kommune, datert 19. august 1933, fremmes det forslag om at det må ansettes en vaktmann. Tilsyn er nødvendig både for å verne skogen og for å rydde opp i ”tvilsomme eksistenser” blant de besøkende, står det i brevet. Videre fortelles det at det finnes søppel overalt, folk fester telt og ulike bekledninger i trærne og de brenner bål på lite egnete steder. Det foreslås også at vaktmannen skal se til at brønnvannet ikke blir brukt til tøyvask og lignende.²⁰ Vaktholdet kom i stand og ble fordelt mellom de to kommunene, slik at Oslo kommune sørget for vakthold i sommermånedene, mens Asker kommune hadde ansvaret resten av året. Vaktmannen fikk også i oppgave å registrere alle som bodde på øya, og å varsle om ro klokka 23:00.

Etter at Asker kommune overtok driften i 1989 ble driftsbudsjettet kuttet til under det halve beløpet, og tilbudene på Langåra ble dermed begrenset. Butikken ble stengt, og det ble kun drevet litt kioskdirft, som etter hvert ble utkonkurrert av kioskbåter. Brønnene ble ikke lenger fylt med vann. Ordningen med vaktmann ble også innskrenket. I årene med flest besøkende var det en fast vaktmann, som hadde flere medarbeidere blant de ”fastboende”. Nå gikk man bort fra denne ordningen, og ansatte en vaktmann som kun arbeidet et par timer om dagen. Dette resulterte i at øya begynte å gro igjen og at mye søppel ble liggende, da vaktmennene tidligere også hadde tatt seg av disse oppgavene.

Norsk Folkehjelp

I 1935 opprettet Norsk Folkehjelp en stasjon på Langåra. Hver sommer, med unntak av under 2. verdenskrig, har det vært sanitetsmannskap på øya. Norsk Folkehjelp arrangerte kurs i livredding og gjenoppliving, kombinert med svømmeopplæring for de som ferierte på øya. Barna kunne ta svømmeknappen ved å svømme mellom bryggene i ”Kanalen”, som de ”fastboende” kalte Langårasundet. Samtidig drev Norsk Folkehjelp propaganda for bedre friluftsliv.

²⁰ Oslo kommune. Arkiv nr. 7 514. 21.8.1933

I begynnelsen ble virksomheten drevet fra telt. Først i 1947 fikk Norsk Folkehjelp et permanent bygg på øya. En tidligere vaktmannsbolig ble gitt i gave til organisasjonen fra Oslo kommune. I 1958 var det behov for å reparere huset utvendig, i tillegg ble det satt opp en veranda. I 1998 ble det vedtatt å bygge en helt ny bygning. Innsatte og ansatte ved Ila landsfengsel oppførte bygget, på 60 kvadratmeter, kostnadsfritt. Virksomheten blir i dag drevet av frivillige som bistår med hjelp ved større og mindre skader. Det er mulig å kombinere vakt for Norsk Folkehjelp med familieferie, da bygningen har soveplass til fire personer.²¹

4.2 Arbeidsfolk på ferie i indre Oslofjord

Etter første verdenskrig ble det som nevnt innført kortere arbeidsdager og betalt ferie, noe som førte til at folk fikk nye fritidsvaner. Mange av Oslos arbeidere valgte å benytte Oslofjorden til rekreasjon, for helge- og ferieturer. I et brev til Idrettsutvalget i Oslo kommune, datert den 24. august 1926, fortelles det om det yrende livet på Langåra om somrene:

Det er selvfølgelig lørdag og søndag som legger mest beslag på øen og jeg vil si det er et festlig skue en lørdag ettermiddag å se det veldige innrykk av seilere og motorbåter hvorav de fleste kommer under full musikk med trekkspill, mandoliner, banjoer o.s.v.

De fleste tilreisende kom fra Oslo, men Langåra ble også benyttet av befolkningen i de to nabokommunene Asker og Bærum. Fordelingen i geografisk bosted blant mine informanter viser et lignende forhold; syv er oppvokst i Oslo og én i Bærum. De to siste er oppvoks andre steder i Norge, og de fikk først kjennskap til Langåra i voksen alder, ved at de giftet seg med en som hadde tilknytning til øya.

4.3 Far kom med ”Pappabåten” i helgene

Alder, kjønn og arbeidsforhold var bestemmende for hvor lenge man oppholdt seg på Langåra av gangen. Sommergjestene på Langåra har hele tiden vært dominert av barnefamilier. ”Familiedalen”, navnet på et område hvor det bodde mange familier, gjenspeiler dette. Hjemmeværende mødre hadde anledning til å være på øya så lenge det var skoleferie, mens fedrene hadde jobber å passe i byen. På hverdagene var det derfor flest mødre med barn på

²¹ For mer informasjon om Norsk Folkehjelp: www.folkehjelp.no

øya. Pappaene kom ut etter arbeidstid på lørdag ettermiddag med rutebåten fra Oslo. Disse båtene ble derfor kalt for ”Pappabåter”. I fedrenes ferier var hele familien samlet. En av informantene fortalte at da han reiste til Langåra som guttunge, dro han sammen med en kamerat og moren hans. Han mintes også at det var flere enslige mødre som tilbrakte somrene på Langåra. En del av informantene pendlet daglig inn til arbeidet i byen. Etter hvert gjaldt dette også for noen av de kvinnelige informantene:

Da jeg begynte å jobbe, da var jeg femten, seksten år kanskje, da husker jeg at da tok jeg båten ut og inn til jobben. Og jeg begynte klokken syv om morgenen. Ja, da var det ut i kjøkkenteltet da. Stå der alene og få varma vann og vaske seg og stelle seg også var det å få tatt båten. (Eva f. 1940)

Noen reiste inn og ut med rutebåten hver dag, mens andre bodde i byen på hverdagene, og kun tok seg en tur ut til øya når været var fint og varmt. Hvordan folk innrettet seg avhang først og fremst av om rutebåten gikk i passe tid, slik at de rakk jobben.

Langåra har også vært et populært feriested for pensjonister, som hadde feriert på Langåra i mange år. De ønsket derfor å fortsette med det også etter at de gikk av med pensjon. Fra slutten av 1980-tallet og frem til 1993, skjedde det en endring i hvem som oppholdt seg på øya. Mange forandret sine ferievaner og fant nye måter å feriere på, mens de eldste ble igjen. I følge Eva (f.1940) førte dette til at det ble en slags ”forgubbing” av øya.

4.4 Antall ferierende på Langåra

Antall mennesker som har feriert på Langåra, har variert mye fra 1920- til 1990-tallet. I en politirapport fra 1928, sier Einar Fjell, som drev butikken på øya, at ”om sommeren er det i ca 6 uker ca 1000 personer som tilbringer ferien på Langåra.”²² I løpet av trettiårene økte antall besøkende kraftig. Dette hadde sammenheng med de dårlige økonomiske tidene, som gjorde at enda flere fra Oslos arbeiderklasse hadde behov for et rimelig feriealternativ. I Oslo kommunes arkiv står dette om antall brukere av Langåra på 1920- og 1930-tallet:

²² Rapport til Asker politikammer avgitt av politibetjent Garder 23.7.1928. Oslo kommune, park- og idrettsvesenets arkiv.

Langåra har som bekjent i alle år været et yndet og sterkt søkt utfartssted for byens befolkning. I de 2 siste somrer og da særlig i år [1933] har utfarten til øen ytterligere øket i sterk grad. Det kan i denne forbindelse nevnes at antallet av ”fastboende” familier ikke tilnærmelsesvis kan sammenlignes med tidligere år. En medvirkende årsak hertil er formentlig den store arbeidsledighet, som gjør at familier søker der ut i de herlige omgivelser for å derved å se tilværelsen noe lysere.²³

Endringer i Ferieloven gav som nevnt også muligheter for lengre ferier, noe de fleste arbeiderne benyttet seg av. Under andre verdenskrig gikk antall sommergjester ned. Det gikk ikke rutebåter, og det var heller ikke butikksalg på øya i denne perioden. Fra midten av 1940-tallet og fremover økte antall mennesker gradvis igjen, til det nådde en topp på 1950-tallet, med fire til fem tusen mennesker. Allerede på 1960-tallet begynte mange å reise på ferie andre steder. Da var det omtrent fem hundre mennesker igjen på Langåra.

Tendensen fra 1960-tallet fortsatte de kommende tiårene. Et ektepar fortalte at på 1970-tallet ble det stadig færre hytter og telt. Årsaken var blant annet at folk skaffet seg egne båter, som de reiste lengre nedover kysten med, og Langåra ble kun et stoppested på veien. Som Gunnar (f. 1945) sa: ”hyttene ble borte med velstandsøkningen, som resulterte i at folk fikk andre behov.” Stadig flere fikk mulighet til å kjøpe seg hytte, båt eller campingvogn, eller de valgte helt andre former for ferie, som utenlandsreiser. I tillegg sank antallet på grunn av naturlig bortgang. Utviklingen førte til at det på slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet kun var noen få mennesker igjen. Samtidig ble det vedtatt at det ikke lenger var lov å sette opp nye hytter. Lemmehyttene på Langåra skulle avgå en ”naturlig død” (Aftenposten 27.07.88).

4.5 Telt og lemmehytter

Sommergjestene som reiste ut til Langåra på 1920-tallet, overnattet i telt. I 1933 ble det foretatt en befaring fra Oslo kommune. I følge rapporten kombinerte noen teltene med skur bygget av lekter, murrekker eller i bindingsverk. Veggene var trukket med ulik bekledning som ullpapp, tjærepapp og presenning.²⁴ Som en naturlig forlengelse av dette oppsto lemmehyttene. På Langåra var det ikke lov å bygge permanente hytter. Lemmehyttene fikk kun stå oppe mellom 15. mai og 15. september. Beboerne på Langåra innrettet seg etter dette reglementet, ved å bygge hytter som de kunne montere for hver sesong. Lemmehyttene bestod

²³ Oslo kommune. Arkiv nr. 7 514, 21.8.1933

²⁴ Brev til Rådmannen i Oslo kommune fra idrettsvesenet 19.8.1933.

av fire lemmer, og var dermed relativt enkle å sette opp og demontere, pakke sammen og flytte. I kapittel 5 vil jeg gi en grundig beskrivelse av lemmehyttenes byggeskikk. I tillegg bearbeidet folk området rundt hyttene ved å plante, flytte vegetasjon og bygge gjerder og plattinger. Informantene omtalte området rundt teltene og hyttene for plassen.

Bilde nr. 4: En familie er samlet i solveggen foran sin første hytte laget av markisestoff. Markisestoffet kom fra arbeidsplassen til familiefaren. Bildet er tatt på 1930-tallet. Møblene er selvlagde. Foto: privat eie.

4.6 Langåra – et konfliktområde

Langåra har som nevnt vært en kommunal øy fra 1923, og er en av de få øyene i indre Oslofjord som ikke er privateid. Av den grunn har øya vært og er fremdeles et populært utfartssted for mange ulike tilreisende, noe som førte til konflikter allerede på 1930-tallet. Flere brev og sakspapirer i Oslo kommunes arkiv refererer til dette. Her beskrives konflikter mellom båtfolk og de ”fastboende” i telt. På enkelte utfartsdager kunne det være problematisk for folk å legge til med båt, da det stod tett i tett med telt på strendene. Det ble derfor fremmet forslag om et forbud mot å sette opp telt på et areal på tretti til femti meter langs sjøen, mot Langårasundet.²⁵ Rådmannen i kommunen tolket avtalen mellom de to kommunene, fra 1923, dit hen at det først og fremst var de tilreisende i båt som skulle få benytte øya som utfartssted. Samtidig ønsket man å ivareta hensynet til at de som bodde i telt på Langåra, ikke hadde andre muligheter til å reise på ferie. Ved å innføre denne regelen ble det mulig både for båtfolk, og familier i telt å bruke øya. Spørsmålet om hvem som hadde rett til å bruke friområdet Langåra var en pågående diskusjon helt frem til avviklingen av lemmehyttene i 1993.

²⁵ Oslo kommune. Arkiv nr. 7 514, 7.7.1933 og 21.8.1933

4.7 Avviklingen av lemmehyttene

Samtidig med at Asker kommune overtok den daglige driften av Langåra i 1989, ble det innført et vedtak om at ordningen med lemmehytter skulle opphøre. Begrunnelsen var at man ”regner med at Langåra i stadig større utstrekning vil bli besøkt av badende og av folk som vil gå tur på øya. Det blir derfor sett på som uheldig at ordningen med ”fastboende” fortsatte.”²⁶ I følge Asker og Bærum Budstikke var det på dette tidspunktet anslagsvis førti telt- og lemmehytter på øya (Asker & Bærum Budstikke 25.9.1989). I 1992 ble det gjort et nytt vedtak om at hyttebebyggelsen måtte opphøre i oktober samme år, da man mente at Langåra i den senere tid hadde fått mer karakter av et åpent friområde for allmennheten. Men på grunn av feil ved varslingsplikten ble vedtaket forskjøvet til oktober 1993. Området ble fra da av regulert som friareal i henhold til Friluftsloven § 9, hvor det står at: ”Telting eller annet opphold er ikke tillatt i mer enn 2 døgn om gangen uten eierens eller brukerens samtykke.”

4.8 Oppsummering av kapitlet

Øyene i indre Oslofjord var et attraktivt reisemål for flere tusen mennesker gjennom store deler av 1900-tallet. Langåra ble foretrukket av mange på grunn av sin beliggenhet og tilgjengelighet. Her la kommunene Oslo og Asker forholdene til rette for friluftsliv i telt og lemmehytter. På begynnelsen av 1990-tallet innførte Asker kommune et forbud mot lemmehyttene, og mange måtte dermed avslutte denne formen for ferie mot sin vilje.

²⁶ Asker kommune. Sak nr. 46/89. 18.9.1989

Kapittel 5: Ferie i telt og lemmehytter

I kapittel 5 vil jeg redegjøre for Langåras byggeskikk. Lemmehyttene vil bli beskrevet som et eksempel på folkelig byggeskikk. Bestemmelsen om at hyttene måtte pakkes ned for vinteren påvirket materialvalget og utformingen av hyttene. Lemmehyttene på Langåra ble utformet under bestemte forutsetninger, det satte imidlertid ikke begrensninger på folks kreativitet og ønske om å ha en koselig hytte.

5.1 Overnatting i telt

De første som overnattet på Langåra på begynnelsen av 1900-tallet, hadde enkle former for ly. Det kunne for eksempel være en presenning som var trukket mellom trærne som gav beskyttelse for regn og dugg. De fleste valgte å overnatte i telt, såkalte spisstelt, topptelt eller sukkertopptelt. Formen på teltet gav navnet. Grunnplanet var rundt og teltet smalnet inn mot toppen. Noen sydde selv telt i markisestoff. Det var mange familier som laget seg et tun bestående av flere telt:

De som har ambisjoner nøier sig for eksempel ikke med ett telt. De innretter sig en ”3 værelses leilighet” med spisetelt, koketelt og sovetelt. Spisestuen er forseiggjort med duk på bordet, og i kjøkkenet henger blankskurte gryter på rekke og rad! (Oslo Illustrerte 7.8.1937).

5.2 Utformingen av lemmehyttene

Etter hvert oppstod ønsket om bedre bostandard og økt komfort. Teltene ble forbedret ved at folk satte opp ulike former for vegger og gulv inntil teltene. Med tiden fikk tilbyggene mer og

mer form av å være hytter. De første lemmehyttene ble bygget på slutten av 1950-tallet og begynnelsen av 1960-tallet. Innenfor veggene var det stille, og det ble slutt på våkennetter på grunn av at teltduken blafret i vinden. Folk trengte ikke lenger engste seg for at noen skulle snuble i teltstenger og barduner mens de lå og sov. Hyttene hadde dessuten en dør de kunne låse for natten, eller når de reiste bort.

Hvordan ideen med å bygge hytter oppstod, var det ingen av informantene som visste, men det virket som om hyttene kom som en naturlig forlengelse av at det ble bygget plattinger under og rundt teltene. Hyttene var på mellom 8 og 15 kvadratmeter. Størrelsen varierte etter hvilke materialer som ble benyttet. Hyttene besto av ett rom og var utstyrt med vindu(er) og dør.

Bilde nr. 5: En familie monterer sin lemmehytte, for nest siste gang, en vårdag på begynnelsen av 1990-tallet. Alle hjelper til for å få opp de fire lemmene, som utgjør veggene i hytta. Foto: privat eie.

Det fantes ingen mal eller enighet om hvordan hyttene skulle se ut. De ”fastboende” utformet hyttene innenfor de rammene som Oslo kommune hadde satt. Det som var felles for alle, var at de måtte være lette å montere og demontere. Hver lem utgjorde en vegg i hytta. Lemmene ble hektet eller skrudd sammen. Monteringen varierte ut fra oppfinnsomhet og hvilke materialer som ble brukt. Jeg har også hørt begrepet plankehytter om Langåras egen byggeskikk. Men jeg vil holde meg til begrepet lemmehytter, fordi materialbruken omfattet mer enn planker.

Folk fant stadig nye og bedre løsninger. På den måten ble lemmehyttene forbedret med årene, fra å være bygget i lite holdbare til mer solide materialer. De første lemmehyttene ble bygget i bindingsverk, som ble kledd med papir eller papp. Veggene ble først satt inn med linolje eller lim, for så å bli malt. Eller man valgte å kun male veggene. Malingen fungerte som impregnering, og hyttene ble penere med et strøk maling, noe som også var viktig. Hyttene ble malt på nytt hver vår. Pappen i veggene måtte ofte erstattes etter skader fra vinterens lagring. Veggene holdt regnet ute, men gav ellers kun et symbolsk vern. Gerd (f. 1955) fortalte denne historien som illustrerer kvaliteten på hytteveggene: ”Også var det en av gutta som så en flue på veggen og tok og smalt til den, så det blei hull i veggen, da vet du, for den var lagd av papir da, ikke sant.” Lemmehyttene ble senere forbedret ved å bytte ut pappen i veggene med mer holdbart bygningsmateriale.

Materialvalget varierte etter hva man hadde tilgang på. Mange av beboerne var selv ansatt i byggebransjen eller de kjente noen som kunne skaffe materialer. De fleste valgte etter hvert å bygge av finér- eller huntonittplater. En informant fortalte at hennes familie hadde en lemmehytte i nøttetre og en i mahogni. Veggene besto av dører som mannen hennes hadde fått tak i på arbeidsplassen. Hyttene ble beiset eller malt utvendig. Noen beiset også veggene innvendig for at de skulle holde seg bedre. Taket var dekket med tjærepapp. En familie forsøkte seg med tak i aluminium, men det bråkte så mye når det regnet at de måtte legge filleryer oppå for å dempe lyden. Folk lakkerte gulvene og pyntet opp med filleryer. Selv om veggene med årene ble mer solide, økte ikke størrelsen på hyttene, da folk som regel beholdt det samme gulvet.

5.3 Lemmehytter – et eksempel på folkelig byggeskikk

Etnologen Arne Lie Christensen (1995:34) bruker byggeskikk som et verdinøytralt og beskrivende begrep. Han sier at skikk brukes om sedvaner eller konvensjoner, om den normeringen som er innebygd i kulturen, og som styrer våre handlinger. Begrepet byggeskikk omfatter innarbeidede mønstre for utformingen av det fysiske miljøet. Samtidig rommer begrepet bruken av bygningene, bruksskikken, og endringsskikk, det vil si hvordan huset har gjennomgått endringer etter mer eller mindre faste mønstre (Christensen 1995:22).

Lemmehyttene på Langåra kan sees som et eksempel på folkelig byggeskikk. Folkelige byggeskikk beskrives av etnologene Anne Louise Gjesdal Christensen (1991:21) og Arne Lie Christensen (1995:26-28) som en kontrast til den arkitekttegnede byggeskikken. Den

folkelige byggeskikken kjennetegnes ved at bygningene formes gjennom en konkret prosess hvor kunnskapen overføres muntlig, og gjennom praktisk arbeid fra generasjon til generasjon. I motsetning til arkitekters måte å arbeide på, hvor bygningen konstrueres på tegnebordet eller pc'en, og det er andre som utfører selve byggearbeidet. Innenfor folkelig byggeskikk prøves nye løsninger ut i kombinasjon med det bestående. På grunn av måten folkelig byggeskikk traderes på, skjer endringene langsomt. Folkelig byggeskikk er et verdinøytralt begrep som beskriver en prosess, og som ikke vurderer resultatet av prosessen.

Lemmehyttene på Langåra oppsto ved at de som ferierte i telt ønsket seg overnattingssteder som var mer solide. Hyttene var resultat av en felles endringsskikk, hvor overgangen fra telt til hytte skjedde gradvis, gjennom flere år. Nye ideer ble testet ut, og noen ble beholdt, mens andre ble forkastet, som taket av aluminium. Informantene sa at det ikke fantes noen mal for hvordan hyttene skulle se ut. Men ved å se på bilder, og gjennom den muntlige beskrivelsen jeg fikk av hyttene, kan jeg se at det er trekk ved hyttene som går igjen. Man kan derfor peke på noen felles kjennetegn for hvordan en lemmehytte så ut. Samtidig synes det som om det eksisterte en innarbeidet skikk, selv om dette ikke var uttalt eller nedskrevet. Nye hytter ble utformet etter modell av de som allerede var satt opp på Langåra. Lemmehyttene hadde derfor et enhetlig preg med individuelle forskjeller. At det finnes felles likhetstrekk er karakteristisk for den folkelige byggeskikken. Man reiser nye bygg ved å hente inspirasjon og ideer fra det bestående

bygningsmiljøet. I følge Arne Lie Christensen (1995:24) tyder en ensartet bygningsmasse på at det er høy grad av kulturell integrasjon, og stor grad av enighet om normer og verdier.

Bilde nr. 6: En hytte monteres for sommersesongen på begynnelsen av 1990-tallet. Veggene og taket lå over møbler og andre gjenstander som beskyttelse. Foto: privat eie.

På bakgrunn av dette kan lemmehyttene

sees som et typisk eksempel på det som betegnes som folkelig byggeskikk, hvor utformingen

av hyttene hadde sammenheng med de materielle, fysiske og økonomiske forutsetningene som gjaldt for de ”fastboende” på Langåra. En folkelig byggeskikk som i dette tilfellet var knyttet til arbeiderklassen.

5.4 Lemmehytter i vinteropplag

Oppsettingen av hytta hver vår foregikk etter et fast mønster. Det var vanlig å merke de forskjellige bygningsdelene for at monteringen av lemmene skulle være enkel. Alle måtte hjelpe til for å få hytta opp, slik at de kunne overnatte i den allerede samme natten. Hvert familiemedlem hadde sine arbeidsoppgaver. Informantene fortalte at de i begynnelsen lagret lemmehyttene på naboøya, Brønnøya. Men at det etter hvert ble pekt ut faste steder på Langåra hvor man kunne lagre hyttene med innbo over vinteren. På 1980- og 1990-tallet fikk de lov til å lagre lemmehytta på samme sted som den stod om sommeren. Dette sparte folk for mye arbeid med å bære hytter og andre eiendeler rundt på øya. Møbler og annet inventar ble pakket ned i plastsekker eller kasser. En presenning ble trukket over den sammenpakkede hytta og gjenstandene, som vern mot regn og snø.

5.5 Å bygge lemmehytter – et ritual

Mange nordmenn utfører faste handlinger når de ankommer hytta. Dette gjøres for å ta hytta og området rundt hytta i besittelse, og for å symbolisere at man trer inn i en annen tilværelse enn hverdagens. Disse handlingene kan sees som ritualer i følge Jørgen Lorentzen (1992: 43). Eksempler på slike ritualer kan være å kle seg i andre klær, vaske hytta eller å gå en bestemt tur i området (ibid.). For hyttefolket på Langåra holdt det ikke bare å lufte og rengjøre en hytte som sto klar til å bli tatt i bruk. De måtte bygge hytta på nytt hver vår. Ved å anvende ritualer som analytisk verktøy ser man at reisen ut til Langåra og monteringen av hytta var en klar markering av overgangen fra vinter til vår og sommer. Reisen markerte i tillegg et skille mellom arbeidet i byen, og ferien i mer landlige omgivelser. Om våren tok de ikke bare hytta, men hele øya i besittelse. Ved å sette opp hyttene, og ved å bearbeide området omkring, satte de sitt preg på øya. Om vinteren lå den øde og forlatt, men med en gang fergene begynte å gå om våren, dukket hyttene opp:

(...) så snart solskiven viser seg, skyter på ny telt og små forunderlige hytter opp som farveglade sopper mellom treleggene, ved vikene, i ”Familedalen” og nær landhandleren på ferieøya (Aftenposten 29.7.1960).

Ferieoppholdet markerte et tydelig skille mellom årstidene. Å sette opp hyttene var starten på ”sommeren”, selv om informantene fortalte at hytta kom opp mens det fremdeles lå snø på bakken. Mange benyttet hytta som fast reisemål i helgene, hele sommerhalvåret. I tillegg var de på Langåra i ferien. Tidsopplevelsen på Langåra hadde derfor et annet preg enn tiden i fast bolig, da oppholdene var knyttet til fritid og ferie.

Man kan derfor omtale feriene på Langåra som en form for kalendarisk ritual. Ritualer som gjentas med faste mellomrom, og som dermed skaper en rytme for sosiale liv, kan kalles kalendariske (Lauri 1976:76). Slike ritualer er organisert av samfunnet, og er knyttet til vendepunkter i sesongene. Videre er de kalendariske ritualene repetitive, men samtidig nyskapende (ibid.). Flyttingen ut til Langåra var en årlig foreteelse som foregikk etter faste mønstre, og til faste tider. Likevel kunne flyttingen være preget av nye elementer, som at en ny familie ferierte på øya eller at noen av de ”fastboende” var gått bort det siste året.

5.6 Bruksskikk kombinert med individuell kreativitet

Så når du titta inn kunne du nesten tenke at det var et rom i en hytte ett eller annet sted, bortsett fra at der var det oppholdsrom, og der var det soverom (Eva f. 1940).

Som Eva beskrev, bestod lemmehyttene kun av ett rom, som fungerte som soveplass, spiseplass og kjøkken for hele familien. Dette resulterte i mange ulike løsninger og kombinasjoner over ett gitt mønster. Man kan si at det eksisterte en kollektiv bruksskikk, med variasjoner over det samme temaet. Hvordan folk valgte å kombinere telt og hytte, avhang av hvilke behov de hadde, som igjen hadde sammenheng med familiens sammensetning.

Frem til 1950-tallet bodde som nevnt folk kun i telt på Langåra. I teltet skulle det både spises, soves og lages mat. En familie kunne også ha flere telt, som stod i nærheten av hverandre. Da ble et eller flere brukt som ”soverom”, mens det største teltet fungerte som oppholdsrom, med plass til å lage og spise mat. Etter hvert som folk gikk over til å bo i lemmehytter, kunne teltet fremdeles benyttes som soveplass, men de fleste valgte å sove i hytta da de fikk den muligheten. I hytta kunne de ha faste senger, noe som ikke var mulig i teltene. Det var også vanlig at familiens ulike generasjoner hadde eget telt eller en egen hytte som de sov i, mens kjøkken og oppholdsrom var felles for hele familien. Hyttene og teltene dannet dermed ett tun. Noen hadde også slått opp telt, som gjester kunne overnatte i. Barn i tenårene flyttet ut av

foreldrenes hytte, og overnattet i stedet i egne telt. Når barna ble voksne og stiftet familie, bygget de seg en egen hytte i nærheten av foreldrenes hytte.

Vi finner derfor at byggeskikken på Langåra, hvor lemmehytter ble kombinert med telt, kan minne om byggeskikken i det gamle bondesamfunnet i Norge. Den gang besto en families gårdsbruk også av flere bygninger for ulike funksjoner (Christensen 1995).

De fleste foretrakk å utføre sine ulike gjøremål ute så lenge været tillot det. Maten ble gjerne både tilberedt og spist utendørs. Etterpå ble også oppvasken tatt utenfor hytteveggen. Folk la ned mye arbeid i å lage en hyggelig og funksjonell uteplass. Eget bad var det ingen av informantene som hadde. Kroppsvask ble foretatt i en balje, antagelig innendørs eller på en skjermet plass utendørs. De kunne for eksempel ha en anordning ved siden av hytta hvor de kombinerte kjøkken- og badefunksjonene. Det fantes ingen dusjmuligheter på Langåra. Hvis folk ønsket en grundigere kroppsvask, måtte det gjøres med et bad i Oslofjorden.

5.7 Møbler og inventar

Så var det sånn at flesteparten hadde to senger til de voksne og så ei køye til unger, og så var det et sted du kunne sitte og spise, og så var lissom alt plassert (Bjørn f. 1950).

Det var vanlig å lage møblene selv, både de man benyttet inne og utemøblementet. Interiøret varierte etter hvilke aktiviteter hytta skulle romme, men selv om mange foretrakk å innta måltidene utendørs, var det bord og stoler eller benker i de fleste hyttene, slik at det var anledning til å spise inne i dårlig vær. I teltene var det flere som hadde jernsenger med halmmadrasser, i de tidligste årene. I hyttene bygde de køyesenger med plass til en eller to i hver køye. Det var også mulig å sove direkte på en madrass på gulvet. Et ektepar fortalte at de valgte denne løsningen i den første papphytta, men at de etter hvert bygde køyesenger.

Kjøkkeninnredningen kunne være laget av kasser, for eksempel appelsinkasser, som fungerte som over- og underskap. Skapene ble utstyrt med hyllepapir. I kjøkkenet måtte de ha plass til servise og bestikk, i tillegg til kokeapparatet. Kjøkkenutstyret besto enten av kopper og kar man hadde arvet, eller utstyr man ikke lenger trengte hjemme. Informantene fortalte at de hadde servise i keramikk. I starten var det vanlig med primus, men etter hvert gikk man over til propanapparat. Noen oppbevarte maten inne, men de fleste fortalte at de gravde eller støpte

en jordkjeller, med lokk over. Her holdt maten seg forholdsvis kald. Belysningen ble også bedre med årene, fra at de kun hadde stearinlys, til at de senere fikk gasslamper, noe som forlenget kveldene.

Etter hvert måtte de hjemmesnekrete møblene vike plass for mer moderne campingmøbler. Moderniseringen av hyttelivet skjedde i takt med utviklingen i landet forøvrig. Allerede på 1920 til 1930-tallet kom de første campingplassene. Snart ble det produsert egne campingmøbler og campingvogner for denne ferieformen, som skjøt fart med bilismen (Thomassen 1997). Campingstoler og -bord var lettere å frakte og å pakke bort for vinteren, og de ferierende på Langåra valgt derfor slike møbler fremfor de møblene de hadde snekret selv. Men alt ble ikke byttet ut, og folk beholdt fremdeles noen av de gamle møblene. Dette illustreres i oppgavens forsidebilde fra 1960-tallet hvor paret sitter i en moderne hammock, med bord og benk de har laget selv. I Arbeiderbladets artikkel fra 1958 understrekes også folks evne til å skape et godt feriemiljø:

Felles for dem alle er det preg av flid og oppfinnsomhet de bærer, av skaper – og eierglede, av fargesans og lysten og evnen til å lage hygge og trivsel med de enkleste og billigste midler (Arbeiderbladet 12.7.1958).

Kreativitet og tanken om at ”man tar hva man har” kan stå som et fellestrekk ved utformingen av hyttene på Langåra. Hver familie fant den løsningen som passet best, og gjorde forandringer etter hvert som behovene endret seg. Et generelt trekk var at hyttenes innredning gikk fra å dekke flere funksjoner, til å få et mer spesialisert bruksområde. Flere av informantene fortalte at de overtok hytta etter foreldrene, da de gikk bort. Foreldrenes hytte kunne for eksempel benyttes som oppholdsrom og til matlaging, mens de fortsatt sov i sin egen hytte. Det fantes mange eksempler på at lemmehyttene har gjennomgått ulike faser etter som familiens sammensetning og behov endret seg. Hver lemmehytte har en egen historie, innenfor malen av en felles endringsskikk. Arne Lie Christensen (1995:22) sier at også endringsskikk følger faste mønstre. Utformingen av lemmehyttene var preget av den enkelte families behov, samtidig var det generelle trekk som dannet et felles mønster for hvordan lemmehyttene ble bygget og brukt, og hvordan endringene artet seg, fra ”allrom” til en mer differensiert boligform.

5.8 Primitivt og koselig

Så var det mange koselige plasser rundt omkring, syns jeg. Enkelt men relativt pent, folk holdt det pent rundt seg (Leif f.1935).

I hyttene var det blomster og hvit duk på bordet, pyntegjenstander, gardiner i vinduene og tapet på veggene. Håndklærne ble skjult bak ett pyntehåndkle. På gulvene lå det filleryer. Lemmehyttenes innredning bar preg av to hensyn. På den ene siden ønsket de ”fastboende” å ha det koselig, slik de hadde det hjemme, mens de på den annen side måtte innrette seg funksjonelt og praktisk, da alt skulle pakkes sammen når sommeren var over. På grunn av at hyttene måtte demonteres hver høst var det ikke mulig å legge inn vann eller strøm. Folk kompenserte for det primitive livet ved at de hadde kort vei hjem til sine permanente boliger. Reisen inn til fastlandet tok toppen en time. Flere av informantene fortalte at da de fikk egen båt, reiste de hjem en gang i uken for å vaske klær og ta en dusj. Barna fikk i tillegg sett Barne-TV.

5.9 Beplantning og hagebruk

Velfriserte blomsterbed, praktiske terrasser, og krakker og bord i glade farger hører med i bildet. En og annen kjøkkenhage finnes der det er nok og villig jord (Arbeiderbladet 12.7.1958).

Beskrivelsen i Arbeiderbladet viser at det var vanlig å pynte opp rundt hytta med blomster og planter i bed, eller i krukker og kasser. På flere av plassene var det også flaggstang, hvor flagget ble heist på merkedager og søndager. Det skrinne jordsmonnet gav ikke de beste vekstvilkår for grønnsakdyrking, men flere av informantene fortalte at de forsøkte seg med litt dyrking av poteter, rabarbra og sukkererter. På Langåra står det en god del eple-, morell- og kirsebærtrær igjen fra eldre tider. Det vokser også mye bær og sopp på øya. Flere fortalte at de plukket frukt og bær. Men en del av trærne var så gamle og ustelte at frukten var for sur til å kunne spises.

Bilde nr. 7: Lemmehytte i papp på 1960-tallet med kjøkkenhage og selvlagde utemøbler. I vinduet henger det blondegardiner. Foto: privat eie.

5.10 Strender og brygger

De fleste av mine informanter holdt til på yttersiden av øya. Her kan sjøen slå hardt inn mot land. Folk brukte derfor mye tid på å holde strendene i orden. Å rake stranden fri for søppel, rekved og glasskår var noe av det første de gjorde om våren. For at det skulle være fint å leke i vannkanten for barna, ble det også lagt på ny sand. Etter hvert skaffet de fleste seg egne båter for å komme seg ut til øya. På yttersiden av øya var det dårlige ankringsmuligheter. Flere bygget seg derfor brygger og la ut bøyer. Bryggene var mer eller mindre permanente og forseggjorte. De enkleste bryggene var konstruksjoner av oppstablete steiner, mens andre var solide brygger i tre, med kunstgress på.

5.11 Oppsummering av kapitlet

Lemmehyttene på Langåra er et særegent fenomen. At folk har overnattet i provisoriske hytter har forekommet flere steder, men at folk valgte å sette opp hytta hvert år, for så å ta den ned igjen når sommersesongen var over, var noe helt spesielt. Jeg har i dette kapitlet vist at lemmehyttene på Langåra kan sees som en form for folkelig byggeskikk, som har hatt sitt utspring i et fritidsmiljø for arbeiderklassen. Hyttene oppstod på grunn av behovet for økt trygghet og komfort. De som ferierte på Langåra så mulighetene innefor de rammene som gjaldt for bruk og opphold på øya. Langåras bebyggelse kan derfor sees som eksempel på hvordan mennesker innretter seg kreativt, med sine disponible midler, innenfor gjeldene regler. Jeg har i tillegg vist at hyttene gjennomgikk en endringsskikk fra å være telt med tilbygg, til mer solide hytter. Forbedringen av hyttene har fulgt visse mønstre, slik at hyttene fremsto som variasjoner over samme tema.

Jeg har redegjort for hyttenes innredning og samtidig vist hvordan landskapet ble formet av hytteboerne. Jeg har med dette beskrevet hele det bio-fysiske miljøet på Langåra. I følge Anne Louise Gjesdal Christensen (1991:16) består det bio-fysiske miljø både av bygningsmassen og rommet omkring husene. Bio-fysisk miljø omfatter både et områdes funksjoner og de psykiske stimuli dette rommet gir. Å se på hele det bio-fysiske miljøet var derfor en fruktbar innfallsvinkel til å studere det fysiske miljøet på Langåra. Hvordan kulturlandskapet og lemmehyttene påvirket de "fastboendes" samværsform og opplevelser, vil jeg beskrive nærmere i kapittel 6.

Kapittel 6: Handlinger og opplevelser i et sosialt miljø

I de foregående kapitlene har jeg redegjort for de kulturelle, historiske og materielle forutsetningene for feriemiljøet på Langåra, og hvordan dette kom til uttrykk i et konkret fysisk miljø. Jeg vil i dette kapitlet gi en beskrivelse av det sosiale miljøet, for samtidig å vise hvordan informantene opplevde å feriere i et tett nærmiljø. Hvordan skapte de private rom, med mulighet for ro og fred, innenfor en ferieform som i hovedsak var preget av mye sosialt samvær? Begrepet arbeiderklasse vil bli diskutert. Videre vil jeg vise at lemmehytter er et eksempel på fritidsboliger for arbeiderne. Lemmehyttenes utforming preget det sosiale miljøet. Livsformen preget i tillegg folks tidsoppfatning, og var styrende for folks handlinger. Ulike former for arbeid har vært en viktig del av de ”fastboendes” ferieopphold noe som også vil bli belyst i kapitlet.

6.1 Langåra – et eksempel på en ferieform for arbeiderklassen

Den 21. juli 1928 reiste politibetjent Gustav Garder, ved Asker politikammer, til Langåra for å undersøke forholdene på øya.²⁷ Bakgrunnen for besøket var en artikkel i Arbeiderbladet 18. juli samme år: ”Langåra tyranniseres av rampen. Store fyllekalaser med slagsmål hele lørdagsnatten.” Garder snakket med seksten tilfeldige personer som ferierte ulike steder på øya. Av disse var tretten bosatt i Oslo øst, tre i Asker, mens resten ikke stod oppført med adresse. Sitatet viser at majoriteten av de ferierende kom fra østkanten i Oslo, men at folk bosatt i Asker også benyttet seg av Langåra som feriested. Flere har fortalt meg at Langåra også var et populært utfartssted for folk fra arbeiderstrøkene rundt Lysaker og Høvik i

²⁷ Rapport til Asker politikammer avgitt av politibetjent Garder 23.7.1928. Oslo kommune, Park – og idrettsvesenets arkiv.

Bærum. En av mine informanter beskrev det sosiale miljøet på Langåra da han teltet der med en vennegjeng, rett etter andre verdenskrig:

Og da var det rett på høyden bak butikken, stor fin slette og bratt knaus opp da, og oppå der lagde vi da en leir. Det var da en, ja kan si en sta mellom tjue og førti ungdommer, fra Vål`enga og Kampen. Det blei kalt for Vål`engaleier`n, det var liksom med pil opp så du sku`kke være i tvil om hvor vi bodde hen da (Kjell f. 1930).

Gunnar (f. 1945) sa at det var ”typiske østkantmennsker” som var på Langåra, da han reiste ut der som elleveåring, på 1950-tallet. Han bekreftet dermed at det var folk fra østkanten i Oslo som ferierte på øya. Han omtalte dem som typiske arbeidsfolk og fattigfolk, som kom fra Grünerløkka, Vålerenga, Kampen, Grønland og Dumpa²⁸ på Sagene. De reiste til Langåra fordi de ikke hadde mulighet til å reise andre steder.

Bilde nr. 8: En kameratgjeng på tur med topptelt på 1920-tallet. Foto: privat eie.

Arbeiderklasse og klassereise

Når vi omtaler mennesker i første halvdel av 1900-tallet, er det vanlig å plassere dem sosialt i klasser. Men arbeiderklassebegrepet er ikke like mye brukt på dagens nordmenn. De som ferierte på Langåra fra 1960- og 1970-tallet, og frem til forbudet mot lemmehyttene kom i 1993, vil antagelig ikke omtale seg selv som arbeiderklasse. Jeg velger likevel å bruke begrepet arbeidere om mine informanter, da de var barn og barnebarn av folk som helt klart

²⁸ Dumpa var et lite boligområde på Sagene, med boligblokker som ble oppført i 1930-årene.

tilhørte arbeiderklassen, og fordi de fleste av informantene hadde praktiske yrker. Informantene brukte ”vanlige arbeidsfolk” om seg selv og de andre ”fastboende” på Langåra. Astrid (f. 1915) beskrev Langåras beboere med disse ordene: ”Ja, det var jo alminnelige mennesker, det var ikke sånne pengegrossister, det var det ikke.”

Idéhistorikeren Ronny Ambjörnsson diskuterer klassebegrepet og dets gyldighet i dagens Sverige i boken *Fornavnet mitt er Ronny* (2005). Der gir han en beskrivelse av sin egen klassereise, fra oppveksten i et arbeidermiljø til professorat på Universitetet i Umeå. En klassereise vil si at vedkommende foretar en reise i det sosiale landskapet, hvor den klassereisende befinner seg på fremmed grunn. Ambjörnsson sier at selv om man foretar en økonomisk og kulturell reise, vil man bringe med seg mentalitet og kultur fra sin oppvekst som man vanskelig klarer å kvitte seg med.

Noen av informantene poengterte at de var skikkelige mennesker som det ikke var noe bråk med. Å omtale seg selv som ”skikkelige folk” antyder i seg selv at man er bærer av en arbeiderkultur. Ronny Ambjörnsson (2005) og Anne Louise Gjesdal Christensen (1991:133) sier at det er viktig for medlemmer i arbeideklassen å holde en viss standard, og vise at man tilhører en respektabel familie. Hvordan dette gjøres arter seg ulikt, men Christensen mener at dette først og fremst er kvinnes oppgave. Husmoren sørger for at mann og barn er rene og velstelte. Kunnskapen om hygiene, vedlikehold av de materielle ting og matlaging blir en viktig del av dette. Christensen sier at det var viktig at alt var ”reint og bøtt” for å opprettholde et godt omdømme og en respektabilitet utad.

Denne fremstillingen av arbeiderklassen stemmer med det miljøet jeg fant på Langåra og måten informantene beskrev seg selv. Alle informantene var opptatt av å beskrive leilighetene og området rundt som ryddig og ordentlig. Selv om hyttene var primitive ønsket de å holde en viss standard. De levde som på fastlandet, ved at de pyntet hyttene som hjemme, og de spiste mat som hjemme.

Ferien på Langåra – en familietradisjon

Mine informanter tilbrakte deler av ferien på 1970-, 1980- og 1990-tallet andre steder enn på Langåra, men fremdeles var de minst én av ferieukene og flere helger på øya. De fortsatte derfor med å sette opp hyttene tidlig om våren, selv om oppholdene på øya var færre og kortere enn tidligere.

I følge etnologene Jonas Frykman og Orvar Löfgren (1991:21-22) er en skikk felles for en gruppe i et samfunn eller for et helt samfunn, og den holdes ved like av kollektivet. Å sette opp lemmehyttene om våren og ta de ned igjen om høsten kan sees som en skikk. Frykman og Löfgren sier at en skikk etter hvert kan bli en tradisjon (1991:24). Mens skikkene er noe man gjør av vane, er tradisjoner en bevisst del av kulturen. Tradisjoner blir sett på som viktige elementer i en kultur. Folk er derfor opptatt av å holde tradisjonene i hevd, og føre dem videre til neste generasjon. Ved å fokusere på hva som oppfattes som tradisjon, kan man se hvordan ulike grupper presenterer seg, og bygger opp en egen identitet ved å holde ved like og dermed føre videre handlinger og atferd fra fortiden. Men tradisjonene er ikke bare overleveringer fra fortiden, de har også funksjoner i nåtiden ved at de fylles med nytt innhold. Lemmehyttene på Langåra endret seg fra å være et feriealternativ for folk med dårlig økonomi til å bli en måte å ivareta tidligere generasjoners ferievaner. Somrene i lemmehyttene var en viktig del av informantenes liv, blant annet fordi de knyttet folk nærmere sine foreldre og besteforeldre. Gjennom intervjuene med informantene kom det frem at de hadde like stor og kanskje større tilknytning til Langåra enn til sitt faste bosted. Langåra representerte en stabilitet ved at oppholdene gjentok seg hvert år, mens mange hadde opplevd å flytte flere ganger i livet til nye helårsboliger.

Samfunnsgeografen Jan Edv. Isachsen kommer også indirekte inn på tradisjonsbegrepet i sin hovedoppgave *Variasjoner i oslofolks ferievaner* (1981). Han sier at det ikke er reelle valg som ligger bak folks valg av feriested, men at det er resultat av hva familien har gjort i generasjoner. På den måten opprettholder man tidligere generasjoners feriemønstre. En av informantene mine kom også inn på dette:

For mange Herrans år tilbake så er det en som spør meg: Hvor skal du i ferien, sier`n. Jeg skal på Langåra, sier jeg, som jeg har vært alle år tidligere. Neimen jøssenam asså, gidde å reise ut der hvert år a`! Jo, vi har det veldig godt utpå der både kona, unga og jeg. Hvor skal du hen da sier jeg til `n. Jo, han skulle på Ringerike til svigerforeldra sine han. Der hadd`n feriert de siste femten åra (ler). Som om det skulle være noe bedre vet ikke jeg (Kjell f. 1930).

Intervjusitatet og Isachsens undersøkelse viser at det ikke bare var sommergjestene på Langåra som hadde for vane å reise til det samme feriestedet år etter år. Det som var annerledes ved Langåra var nærheten til folks hjemsted, da flere av informantene kunne sitte

på verandaen hjemme og se ut til sin sommerøy. Det var nærheten til jobben og den faste boligen, som gjorde at folk kunne oppholde seg på Langåra i lange perioder av gangen. For dem fungerte teltene og hyttene som et sommerhus, som de flyttet ut til om våren.

6.2 "Øya bergtar deg"²⁹

Antall ferierende på Langåra viser at øya var et populært reisemål i en tid da mulighetene for å reise andre steder, enn til nærområdene rundt hjemstedet, var små. Årsaken til at folk foretok korte reiser hadde sammenheng med deres dårlige økonomi, eller fordi folk ikke hadde fritid eller transportmuligheter til å reise lengre. Kildene viser imidlertid at en del mennesker fortsatte å feriere på Langåra, til tross for at de etter hvert hadde både økonomiske muligheter og tid til å reise andre steder. Hva var det som var så spesielt med Langåra at de fortsatte med denne ferieformen?

Vi leide jo en sommer hytte på Nesodden³⁰, da var vel jeg tretten år. Og det var en kjempefin hytte og det var alle bekvemmeligheter vet du, med strøm og all ting. Men vi satt der vi tre da og sa at: "Nå er det fint på Langåra, nå skulle vi vært på Langåra." Og året etter så var vi der igjen altså (Inger f.1940).

En av informantene kjøpte en 41 fot stor båt, men reiste likevel hver sommer ut til Langåra og satte opp teltet. Han syntes det var deilig og fredelig på øya i ferien, da flesteparten av andre båteiere reiste nedover til Sørlandskysten. Informantene mine syntes det var vanskelig å sette ord på hvorfor de fortsatte å feriere på Langåra. De kom med ulike forklaringer, men det som gikk igjen var at de bare "måtte" ut der. De hadde fått øya under huden. Som en av informantene sa: "Øya bergtar deg".

Nei, ser sånn som med mor og far og dem holdt jo på med detta slitet ja til siste dagen dem var der. Men da var det jo ikke fordi de ikke hadde penger til å leie seg inn eller reise andre steder. Ne, da ville du hele tiden ha det derre inni deg: Gud, nå hadde det vært deilig og vært på øya. Bare den lukta du kjenner når du kommer ut der (Eva f.1940).

²⁹ Intervjuset fra Gerd (f. 1955).

³⁰ Nesodden kommune ligger ved indre Oslofjord.

Informantene trakk frem at det som gjorde Langåra så spesiell, var at de følte en nærhet til naturen, og at de opplevde en følelse av frihet når de var på øya. Det sosiale miljøet ble også nevnt som helt særegent av alle informantene.

Frihetsfølelse

Inger svarte dette da jeg spurte om hva som var så fint med Langåra:

Det måtte være det at du følte at du var fri der ute, (...) det var det med naturen eller et eller annet som gjorde at du hadde det godt der. (...) Det var deilig å feriere der, og komme seg vekk. For ikke var det telefon, ikke var det, ja, vi hørte vel radio, men det var ikke noe som kunne forstyrre ferien din altså (Inger f. 1940).

Marianne Gullestad (1989:135) skriver at man i Norge definerer frihet som uavhengighet. De personene jeg snakket med, mente at det var friere på Langåra enn på en campingplass. Det var færre regler, og man kunne bevege seg hvor man ville på øya. Det var ingen som brydde seg med hva du gjorde, eller når du gjorde det. Som Arne (f. 1960) sa: ”du kunne spise frokost klokka sju eller tolv, det var ingen som brydde seg med det.” Det kan derfor se ut som om frihet, forstått som uavhengighet, også samsvarte med hva mine informanter la i begrepet.

Langåra var et paradys for de små. Det var en av de viktigste grunnene til at folk fortsatte å reise til øya år etter år. Så lenge ungene lærte seg å svømme, og å passe seg for vannet, var det ingenting å være redd for. Da kunne barna bevege seg fritt omkring på øya uten innblanding fra de voksne.

Og så var det at vi fikk en veldig frihetsfølelse da, vi som bodde der. Og jeg kan ikke helt forklare hvordan eller hvorfor, men det var akkurat som du la av deg alt på brygga når du reiste fra byen. Og nå skal vi ut på Langåra! Og det var i grunnen ganske fint med ro og fred (Lise f. 1940).

Med ”alt” tror jeg Lise mente krav og forventninger. Når hyttefolket kom ut til øya, ble det ikke forventet noe av dem. De kunne slappe av og ta dagene som de kom. Det var lite som måtte gjøres av arbeid når hytta først var satt opp. Hva folk gjorde ut over det, gjorde de av fri vilje. At folk ryddet og pyntet på plassene sine ble ikke sett på som arbeid, men mer som en form for fritidssysse.

Fra 1960-tallet og fremover, snakket informantene også om frihet i forhold til det å kunne reise et annet sted hvis det ble dårlig vær. Fordi oppholdene på Langåra ikke kostet mye, var det ikke problematisk å endre på ferieplanene. Flere fortalte at de kunne dra hjem noen dager, til en hytte på fjellet eller på tur med "Danskebåten". Det var ikke nødvendig å planlegge ferien i detalj, i stedet hadde de mulighet til impulsivt å snu om på planene. Somrene på Langåra var derfor preget av frihetsfølelse, både for barn og voksne.

"Du blir liksom venn med måkene"³¹

Flere av informantene trakk frem at somrene på Langåra var en form for friluftsliv. Ferien i lemmehytter og telt var noe vesensforskjellig fra å feriere på en campingplass, eller i en stasjonær hytte. Fordi lemmehyttene var så små var folk alltid ute:

Kristin: Så blir det jo det at om det er dårlig vær så sitter du jo ute ...

Arne: Sitter ute uansett bare... det æ`kke været vet du, det er klærne.

Kristin: Jaha, vi har jo sitti ute og grilla noen ganger når det ikke har vært vær til det. Skulle aldri ha grilla hjemme i hagen i det været, nei.

Arne: Satte opp parasoll og det er skybrudd, satte ut parasollen og satt under der alle sammen og grilla. For vi skulle sitte ute, for det var bestemt (Kristin f.1970, Arne f. 1960).

"På hytteøyene blir naturopplevelse knyttet til det å være ute. En viktig forskjell mellom livet på hytta og livet i byen, er at livet på hytta er uteliv, mens livet i byen er inneliv," skriver Inger Johanne Lyngø (1991:166). Informantene mine ønsket å gi inntrykk av at de levde i ett med naturen. Fordi hyttene var så primitive og små, var det ikke et tydelig skille mellom naturen utenfor hytteveggen, og det å oppholde seg innendørs. Var det kaldt ute, var det også det inne. Hyttefolket var opptatt av dyrelivet på Langåra. Dyrene og fuglene ble både passet på og matet, og kom de ikke igjen neste sommer ble de savnet. For noen ble dyrene og fuglene på øya nesten som familiemedlemmer.

Barna på Langåra opparbeidet en egen kunnskap om naturen og dyrelivet ved at de ferierte ved fjorden. Arne (f. 1960) fortalte om datteren sin at "før hun var fem år så visste hun alt mulig om vann og sjø og fisk, og innvendig og utvendig på fisken (...). Ungene lærte seg

³¹ Intervjuset fra Kristin (f. 1970).

naturvett.” I tillegg brukte ungene naturen i lek. De bygde hytter i trærne, og på stranden fant de steiner og skjell som de lagde bilder og andre ting av.

Fred og ro

Marianne Gullestad (1989:125) skriver at i Norge blir begrepskategoriene fred og ro brukt som begrunnelse for handlinger, uten at de selv trenger en nærmere utdypning eller forklaring. Innholdet i begrepene er likevel mangfoldige, og de må derfor defineres ut i fra den sammenhengen og den situasjonen de brukes. Gullestad (1989:136) kobler i tillegg kategoriene fred og ro opp mot ønsket om en følelse av selvkontroll. Den følelsen av frihet som informantene opplevde på Langåra, kan ha sammenheng med at de selv bestemte og kontrollerte sin tilværelse i ferien.

Fred kan oppleves som en motsetning til for mye sosialt samvær. Fred inneholder to grunnbetydninger: å komme bort fra forstyrrelser fra andre, eller en sinnstilstand, hvor man føler ro. Fred og ro kan dermed også knyttes til begrepet å slappe av, skriver Gullestad (1989:128). Det vil si å holde seg i ro, komme bort fra jag og mas, for eksempel på hytta, i naturen, eller på fjellet. Dette stemmer godt med hva mine informanter la i begrepene. Som Lise sa i sitatet ovenfor: ”(...) det var i grunnen ganske fint [på Langåra] med ro og fred.” Informantene brukte begrepene fred og ro i sammenhenger hvor de snakket om å være alene og uforstyrret i naturen:

Og som en kom til å spørre: ”Hva driver dere med der ute, det må da være kjedelig?” Det sitter han og sier! Jeg kan sitte i ti timer å se bølgene på vannet og bare se på vannet. Den freden og roen, det var helbred altså rett og slett. Bedre rekreasjon kunne ikke noe menneske få enn å sitte der. Å kunne sitte oppå det berget der om kvelden å se utover det vannet, det var en fred som ikke kan, ingen kan drømme om, den som ikke har opplevd det, sier jeg (Anna f. 1920).

Jeg tror ikke det stemmer at Anna satt i ti timer å så utover sjøen. Men ved å overdrive understreket hun at hun slappet av ved å sitte i ro og nyte sjøen og naturen, og at hun ofte gjorde det på Langåra. Sitatet viser også at det var greit å sitte i ro i lange perioder, og at man tok seg tid til det på øya. Å være nær naturen gav informantene en følelse av ro og fred. De fortalte for eksempel at de opplevde dette i en robåt ute på fjorden med snøret i hånden, grytidlig om morgenen. Fisking var en viktig aktivitet for mange av informantene, en aktivitet

man ikke kan styre i forhold til tid. Man kan ikke påvirke hvor lang tid det skal ta før fisken biter. Fisking egnet seg derfor godt til å få roet ned tempoet, og som Eva sa:

Lå du ute og fiska så måtte du nødvendigvis ligga der. (. .) Du lå utpå det stille havet og fiska tidlig om morgenen, det var helt, det var så deilig atte. Så sola sto opp da vet du, så var det en to, tre andre båter utpå, men like stille, hadde kaffe og. Så det var ferie rett og slett ferie (Eva f.1940).

Arne (f. 1960) fortalte at når han rodde ut med fiskestangen klokken fire om morgenen, kunne han sitte og halvsove. Da kuttet han ut hele verden, og tenkte ikke på noen ting. Kristin (f.1970) sa at hun ikke var interessert i at det skulle være store fellesarrangementer på Langåra, fordi hun reiste dit for å få fred og ro. Og Arne sa seg enig ”det var liksom rekreasjon vi skulle ha, det var det vi reiste ut for.”

Men gav det virkelig en følelse av fred og ro å feriere på en øy med flere tusen mennesker, når den eneste formen for privatliv var i et telt eller inne i en liten hytte med tynne vegger? Orvar Löfgren (1989:14) skriver at ”det som man själv uppfattat som en sørgelig brist på privatliv och avskildhet, kan av andra sees som tilgång på gemenskap: Här formar man umgängsmönster som står i kontrast till det mer avskärmade stadslivet om vintern.” Mine informanter ønsket å være en del av et positivt nærmiljø. På Langåra dannet de ”fastboende” i lemmehyttene et nærmiljø, samtidig som familien var den samlende enheten.

6.3 Å leve i et nærmiljø

I og med at lemmehyttene på Langåra ikke fantes lenger, var jeg nødt til å basere meg på intervjusitater fra de ”fastboende” når det gjaldt omgangsformene på øya. Hvor mye samvær folk hadde med andre på Langåra, varierte etter som om de var barn eller voksne. Det virket som om ungene brukte større deler av øya enn de voksne, som holdt seg mer i sitt område, og hadde mest kontakt med de nærmeste naboene. Slik beskrev Gunnar (f.1945) omgangsformen da han var barn:

Gunnar: Så vidt jeg husker så var det veldig åpent. Da jeg kom dit som guttunge så gikk du jo, du vaka overalt. Det var aldri noen som låkte døra, holdt jeg på å si. Det, du vaka jo inn og satte deg ved bordene demses, også fekk du lusa te deg ei matbetta der, også var det kaffedråpe der, og sånn vaka du rundt som unge. Så som unge datt du

inn overalt. Og sånn blei det se`følgelig når vi også blei voksne, så kom andre unger da.

Intervjuer: Men det var mest unger som gjorde sånn, ikke de voksne?

Gunnar: Unger gjorde sånn. Men også de voksne vil jeg si. Når du hadde behov for en prek så gikk du ner og satte du deg ner, også slo av en prek med en eller annen. Så det ble veldig sosialt må jeg si det. Særlig NN for eksempel hadde vel hytte tredve meter unna oss, og det er klart at de snakka du jo med hver dag. Du kunne jo ikke gå ut av døra uten at de dømte så det, eller omvendt.

Det var vanlig å slå av en prat når man gikk tur over øya, enten man hadde et ærend eller bare var ute for turens skyld. Når folk gikk turer, drev de også en form for kontroll. De fikk oversikt over hvem som befant seg på øya, og eventuelt hvem som var bortreist. Det var i tillegg vanlig at folk så etter hverandres telt og hytter når noen reiste inn til fastlandet.

Jeg spurte informantene om det ikke føltes veldig tett og lite privat å feriere med mennesker på alle kanter. Informantene svarte at de ikke opplevde at de manglet privatliv, selv om den eneste muligheten de hadde for å trekke seg unna andres blikk var inne i hytta, bak tynne vegger. Informantene følte at de var i ”familie” med alle, og at det var trygt å være på øya fordi alle passet på hverandre. Samtidig var de innstilt på at Langåra var et sted hvor man var sosial, noe de trakk frem som positivt ved denne ferieformen. Årsaken til at de ikke følte at de manglet privatliv kan derfor sees i sammenheng med deres forventninger til ferien.

Ellinor Angell Thomassen tar for seg dikotomiene nærhet og distanse i sin hovedoppgave om camping. Hun beskriver livet på campingplassen som organisert, med grupperinger og avgrensninger som lar seg registrere både gjennom fysiske, sosiale og symbolske uttrykk. Camperne, i Thomassens studie, regulerte samværet og skapte seg et privatliv, selv om de bodde tett innpå andre (Thomassen 1997:10). Denne måten å organisere sitt sosiale liv på stemte også med beskrivelsen mine informanter gav. De hadde ikke omgang med alle på øya, men valgte ut noen, i tillegg til egen familie, som de hadde mye kontakt med. Selv om de hadde mulighet til å følge med på alt som foregikk hos naboen, var det en uskreven regel om å vise diskresjon.

I følge Orvar Löfgren varierer holdningen til hva som er ”riktig” form for ferie med hvilken klassebakgrunn man har (Löfgren 1993:76-77). Han sier at de som tilhører arbeiderklassen

gjærne ønsker at ferien skal være av sosial art, og at de derfor reiser til steder hvor dette er mulig å oppnå, mens middelklassen ofte ønsker å dyrke ensomhet i sine ferier. Löfgren hevder også at det er ulike årsaker til hvorfor man reiser på ferie. For de som tilhører arbeiderklassen er ferien en *frihet fra* det livet man lever til daglig, som ofte er preget av styring ovenfra og av rutiner. I ferien ønsker man derfor å ha anledning til å bestemme over sin egen tid, og hva den skal fylles med. Middelklassen på sin side ønsker en *frihet til* å oppleve nye ting og til å dyrke egne interesser (ibid.). I lys av dette var det ikke vanskelig å forstå at somrene på Langåra oppfylte feriedrømmen til de faste beboerne. På Langåra hadde de mulighet til å være sosiale med venner og familie, samtidig kunne de slappe av og bruke tiden på det de i øyeblikket hadde lyst til.

Informantene opplevde det sosiale miljøet på Langåra som et nærmiljø. Nærmiljøet omfattet de som var "fastboende" på øya i lemmehytter og telt, men ikke de som reiste dit på helgeturer i båt. Marianne Gullestad (1985:35) skriver at "hva som går inn under begrepet nærmiljø defineres ikke med utgangspunkt i institusjonelle grenser, men tar i stedet utgangspunkt i forholdet mellom mennesker." Den enkelte familie hadde ikke like mye kontakt med alle de "fastboende". Noen hadde daglig kontakt, mens andre kun var på hils, men alle viste hvem som tilhørte nærmiljøet på Langåra. I følge Gullestad assosieres et slikt miljø med visse kvaliteter som kjennetegner det nære, som varme, oversiktligheit og trygghet. Et slikt nærmiljø har kvaliteter som ofte forbindes med omgangsformen på landet i gamle dager. Av den grunn henter det sin symbolske kraft fra det gamle bondesamfunnet, da man hadde mer av det som mange føler vi mangler i dag, som varme, nærhet, hjelp og støtte, skriver Gullestad (1985:48). Informantene fortalte at på Langåra brydde alle seg om hverandre, og tok vare på hverandre. Enten det gjaldt å se til hverandres hytter, handle for hverandre eller simpelthen å være sammen på ulike måter. På øya hadde de tid til hverandre, og tok seg av hverandre, i større grad enn de gjorde med naboene hjemme. Flere av informantene mente at miljøet på Langåra var slik det hadde vært på fastlandet i gamle dager.

Privat kontra offentlig

Selv om Langåra var et kommunalt friområde som alle stod fritt til å benytte, "privatiserte" likevel folk deler av øya ved å sette opp telt og lemmehytter. På 1950-tallet var det så mange som fire tusen mennesker som ferierte på Langåra. Da ble stiene avgrenset med tau, for å unngå at noen satte opp teltet der. Senere ble det enklere å finne en skjermet plass etter som det ble færre som benyttet seg av øya som feriested. Folk bosatte seg helst på et sted som lå

litt atskilt fra andre. Hvis ikke plassen var naturlig avgrenset, kunne de markere området på ulike måter. Enten ved at de flyttet busker, plantet nye busker eller bygget en form for terrasse, treplattung eller gjerde. En familie fortalte at de la ut filleryer for at det skulle være behagelig å gå barbeint rundt hytta. På den måten markerte de også sitt område, da andre kviet seg for å gå over filleryene.

Marianne Gullestad (1985:50) skriver at utestenging og symbolske gjerder ikke først og fremst etableres for å holde noen ute, men for å beskytte og ta vare på sosial identitet, definert innenfor en referanseramme. Informantene hevdet at målet deres var å markere eget område, ikke å hindre andre i å slå seg ned og bevege seg rundt på øya. Evas (f.1940) uttalelse illustrerer dette: ”Ja, det var det med den frihetsfølelsen du fikk når du kom ut på Langåra. Du kunne bevege deg overalt der. Det var ingen som brøy seg. Det var ikke no` som var mitt eller ditt liksom.” Informantene mente at andre hadde de samme mulighetene for å skape sitt feriested på Langåra, og at de derfor ikke var til hinder eller ødela for andre. Flere av hytteområdene lå rett ved eller på stiene. Det er derfor forståelig at andre tilreisende syntes det var ubehagelig å gå turer rundt på øya, da de var nødt til å gå gjennom ”private” områder.

Lemmehytta – den private sfære

Marianne Gullestad (1989:53) deler boligen inn i mer eller mindre private og offentlige sfærer, hvor soverommet er mer privat enn stuen. Hun skriver at vi er mest opptatt av hvordan det ser ut der vi mottar gjester, enn i rom som kun benyttes av familiens egne medlemmer. Hyttene på Langåra besto som sagt av ett rom som skulle dekke flere funksjoner. I hytta sov man først og fremst, men var været dårlig fungerte den også som oppholdsrom. Ellers foregikk de fleste aktiviteter utendørs. Informantene fortalte at de ”alltid” var ute.

Skillet mellom privat og offentlig sfære gikk derfor ikke inne i hytta, men mellom hytta og området utenfor. Dette skillet opererer også Gullestad med når hun sier at dørstokken markerer overgangen mellom det private, det vil si det intime, og det offentlige som er felles for flere husholdninger (ibid.). På Langåra var det ikke vanlig å be andre inn i hytta. De møttes i stedet utenfor. Folk som ønsket å slå av en prat fikk en kopp kaffe på uteplassen. ”Du kunne gå overalt. Det var liksom innafor døra, hytta der, det var liksom, når du låkte den da kom det ikke no` folk. Men ellers så vaka folk overalt (Gerd f. 1955).” De jeg snakket med hadde likevel noen naboer på Langåra som de hadde spesielt god kontakt med. Det kunne være folk de kjente fra tiden før de begynte å feriere på Langåra, eller de hadde blitt kjent som

barn på øya. Omgangsformen dem imellom artet seg annerledes. De hadde kontakt også utenom somrene, og de var mer ”intime” på øya ved at de også gikk inn i hyttene og teltene til hverandre, slik Gerd (f.1955) beskrev det:

(. . .) hvis en skulle treffes så treftes en gjerne ute. Hvis det var noe et eller annet, noen hadde jo reise-tv, etter hvert og sånn, så gikk du kanskje inn på et telt da og fortsatte å prate og se på tv og sånn. Det var jo, det begynte alltid ute da, og derfra kunne man gå inn.

Fellesområder

Når de ”fastboende” ønsket å være sammen med andre, var det noen bestemte steder de møttes. Det var steder som hadde en annen funksjon enn kun å være en møteplass, som butikken, bryggene til rutebåtene, vannpumpen og brønnene, toalettene og danseplassen.

Å i den tida dem måtte ro oss over fra Brønnøya over til Langåra, det var jo veldig morsomt å se på, på lørdag's eftan da. Da samles vi ne` på butikkberget da, reine fugleberget, tett i tett med folk som bare venta på at båten skulle komma i fra Oslo. Da var det mye moro å se. Noen tippa til sjøs med både ryggsekk og sveivegrammofon (ler). Så det har (...) mange som fikk seg et ufrivillig bad der, ja (Kjell f.1930).

Flere familier kunne også gå sammen om å skape et fellesområde. En vennegjeng fortalte at de satte opp et bordtennisbord i nærheten av sine hytter. Flere av informantene fortalte om et kvinnefellesskap hvor de gjorde husarbeid og passet barna sammen. Disse mødrene hadde et langbord til fellesmåltider.

**Bilde nr. 9: Tre søsken samlet rundt grammofonen på 1920-tallet.
Foto: privat eie.**

Sol og badeliv var en viktig del av hverdagen på Langåra. Strendene var derfor populære møteplasser. Mange av teltene og hyttene lå nærme strandkanten, men informantene gikk likevel på stranden for å tilbringe dagen der.

Intervjuer: Gikk dere mye til naboer og snakket med dem?

Anna: Jada, vi gikk ofte og snakket med naboer og sånt no`, det gjorde vi altså. Dem satt jo mye ne` på stranda hos oss for der var jo badestranda. Altså hvis dem hadde barn med seg og sånn, så satt dem jo der nede med ungene. For da kunne de bade, mens vi kunne sitte og prate og drikke kaffe (Anna f.1920).

”Det var alltid noe å gjøre”³²

Bading har fylt dagene på Langåra, som lek, men også for hygienens skyld. ”Morgentoallett innskrenker sig sommeren igjennem til en dukkert i de salte vover (Oslo Illustrerte 7.8.1937).” Sjøen var det eneste som barna måtte passe seg for. På 1950-tallet ble det derfor arrangert ”svømmeknappen” i Langårasundet. Ungene svømte mellom de to bryggene og fikk knapp i bronse, sølv eller gull, etter hvor langt de hadde svømt. Det var Oslo kommune som sto bak, og vaktmannen på øya arrangerte det. Det var ikke bare barna som boltret seg i vannet, alle badet, også så tidlig som på 1930-tallet. Ungene svømte over til Rauskjær og Skauer`n,³³ mens manndomsprøven besto i å svømme Langåra rundt.

Astrid: Jeg vet jeg hadde med meg mamma ut der, så hu lå der sammen med meg noen dager, dissa [barna] var nede å bada. Så sier a, hvor er unga henna a, sier a. Ja, du ser de beina som stikker opp der, sa jeg, det er henne [datteren]. Hu sto nede i vannet. Neimen hu gjør da vel ikke det! Hu var helt forskrekka. For hu var jo fra landet. Hu var helt forskrekka. Så kom dem tuslenes opp og.

Intervjuer: Men dere voksne bada vel ikke så mye vel?

Astrid: Jo da, vi bada, vi var ute i vannet, i sær om kvelden, jo da vi bada (Astrid f.1915).

Astrids historie, fra begynnelsen av 1950-tallet, viser at de som ferierte på Langåra fikk delta i opplevelser som var knyttet til sjøen. Historien tyder også på at det var et skille når det gjaldt bading mellom Astrid og generasjonen moren tilhørte.

³² Intervjuset fra Anna (f. 1920).

³³ Rauskjær og Skauer`n er to øyer som ligger rett utenfor Langåra, se sjøkartet på side 127.

På 1950-tallet var det dans på "Dansesletta" hver lørdagskveld. Det var de "fastboende" selv som spilte til dans. Da ble det strukket kabler fra butikken og over øya for å få strøm til instrumentene. Alle var med på dansekveldene, både gamle, unge og barn. Fiskere som var ute på fjorden, kom også inn for å få seg en svingom. Arrangementene på "Dansesletta" døde ut på 1960-tallet. Dette hadde antagelig sammenheng med at antall beboere på Langåra ble færre. Musikken var sentral også i andre sammenhenger. Flere av informantene fortalte at de selv eller andre i familien underholdt med gitar, trekkspill og sang. Mange fortalte også at de reiste inn til Hvalstrand³⁴ for å gå på dans der. Da rodde de over i selskapstøy, og damene med høyhælte sko. I en periode var det også vanlig å dra på fest på Brønnøya. Der var det i tillegg kinofremvisning i "Grisehuset". Anna (f.1920) fortalte om andre aktiviteter de drev med på øya:

Anna: (...) dem trodde ikke vi hadde noe å foreta oss, men vi kan jo gå turer på hele timen rundt øya. Så vi hadde gjerne faste ruter som vi gikk. Nordenden ene kvelden også gikk vi sydenden andre kvelden. Da hadde vi faste turer vi gikk, så vi satt aldri stille.

Intervjuer: Dere kjeda dere ikke?

Anna: Aldri! Det ble kortspill og andre spill og badminton og. Jeg syns alltid vi hadde nok å gjøre jeg. Og de første årene da dreiv vi jo mye med håndarbeid der ute, for da var det alle damene som satt igjen når mannfolka var på jobb. Så satt vi og broderte og sydde, og da var det å finne på de fineste broderiene og greier, så da. Jeg sydde en masse mens jeg satt der ute. Så det var alltid noe å gjøre.

6.4 Tidsopplevelse

På Langåra var det på mange måter folks handlinger og aktiviteter som styrte deres oppfattelse av tiden. De levde i handlingens tid, også kalt punkttid, på øya.

Sosialantropologen Anders Johansen (1990:21) beskriver handlingens og hendelsenes tid som en form for kulturell tid:

Kulturell tid kan bygges opp av konkrete hendelser, altså alminnelig kjente forløp i samfunn og natur. Da er den et mangfold av mer eller mindre regelmessige og minneverdige hendelsesrekker som tjener til referansepunkter for lokalisering av andre

³⁴ Hvalstrand ligger på fastlandet i Asker kommune, se sjøkartet på side 127.

begivenheter eller aktiviteter. [...] Slik tid kan ikke skilles fra sitt innhold. Den *er* ikke noe annet enn disse rekkene av hendelser.

Inger Johanne Lyngø (1991:158) hevder at om tiden oppleves som om den går fort eller sakte, avhenger av hva man gjør. Tiden går ikke av seg selv, men er avhengig av situasjonen. Når det ikke foregår noe, går heller ikke tiden. De ”fastboende” kunne slappe av på Langåra uten å bli stresset, fordi de forholdt seg til handlingens tid. De la få planer, og lot været styre hva som ble aktivitetene den dagen. Hvis de ikke gjorde noe, virket der som om tiden ikke gikk (fra dem). Bjørn (f.1950) beskrev sitt forhold til tid på denne måten: ”Ja, ja, ja, du hadde ikke no` klokke sånn sett asså. Når du kom ut der så visste du at du hadde så og så lang tid på deg, så og så mange uker, også fikk du se hva som skjedde.”

Oppholdene på Langåra, med dens tidsopplevelse, virket rekreasjonsende på folk. Somrene ble en kontrast til livet ellers i året, hvor de i mye større grad levde etter klokken, og den lineære tiden, som var målbar og objektiv. Det kan virke som om informantene oppfattet denne tidsopplevelsen knyttet til handlinger som positiv, da de forbandt denne måten å leve på med hvordan folk levde i ”gamle dager”. Den gang var det også gjøremålene som styrte tiden.

Syklisk tid – året var delt inn i to perioder

Flere av de ”fastboende” foretok stadige skifter mellom ulike tidsoppfatninger, fordi de pendlet mellom Langåra og arbeidet på fastlandet. Inger Johanne Lyngø (1991:167) skriver at selv om den lineære tidsformen satte grenser mellom arbeidstid og fritid, formet den likevel ikke hyttelivets tidsform. Lyngø skriver i sin avhandling at folk knyttet bruken av hyttene på øyene i Oslofjorden til det sykliske (ibid.).

For hyttefolket på Langåra opplevdes også året som inndelt i to perioder, én hjemme og én på øya. Flyttingen ut til Langåra og monteringen av hyttene om våren markerte overgangen mellom de to periodene. Når de kom hjem igjen om høsten følte de også som et skille, slik Eva (f.1940) beskrev det: ”Nei, når vi flytta ut der, så bodde vi der [hele sommeren]. Så var det veldig rart å komme hjem igjen. [...] Men det var jo deilig å komme hjem igjen også da, etter å ha vært der ute. For da hadde du vann inne vet du og strøm og det var bare å skru på bryter`n. Så det hadde sine fordeler å komme hjem igjen også.”

Vinteren ble tilbrakt på fastlandet og sommeren på Langåra. Dette gjentok seg hvert år. Selv om turene etter hvert begrenset seg til noen helger og kortere ferier, fortsatte de å ha hytta oppe hele sommeren. På den måten hadde folk fremdeles en opplevelse av at året var inndelt i to perioder, og de forholdt seg stadig til en syklisk tidsopplevelse. Om vinteren lengtet de etter våren, og til å kunne reise ut til Langåra igjen: ”Så kom jul, så begynte januar og februar, så kom mars, så begynte det å krible, så måtte du begynne å finne fram og pakke det vi skulle ha med,” sa Astrid (f.1915).

At året føltes som det var delt i to perioder hadde også sammenheng med at informantene omgav seg med forskjellige mennesker om sommeren og om vinteren. De fleste informantene fortalte at de hadde lite kontakt med de andre på Langåra resten av året. De var sommernaboer:

Intervjuer: Hadde dere kontakt med de andre [beboerne på Langåra] ellers i året også, eller ble det mest der ute?

Anna: Jo da, det har hent vi har hatt litt kontakt med ikke no` så veldig, for vi fant ut at vi hadde sånn liksom felles, så vi mente vi ikke skulle utvide så mye for det kan bare bli (...)

Intervjuer: Kunne bli for mye?

Anna: (...) for mye. Vi holdt kontakt med julekort (Anna f. 1920).

Grunnen til at de ikke ønsket kontakt om vinteren var at menneskene på øya hørte sommeren til. De hadde andre som de var sammen med resten av året.

Å skille mellom før og nå

I løpet av intervjuene opplevde jeg at informantene hadde problemer med å tidfeste når ulike hendelser hadde funnet sted. De opplever somrene på øya som *en* sammenhengende tidsperiode, slik Inger (f.1940) beskrev det:

For du vet atte når du er på ett sted sånn år etter år etter år, så går alt i hverandre så.

(...) Ja du vet ikke når det skjedde i forhold til det og det, ikke sant. Du må ta det ut i fra ja, da fikk jeg datter`n min, og da var det enten før eller etter det liksom.

I tillegg til at de ”fastboendes” tidsopplevelse var knyttet til oppgaver, årets inndeling og til den lineære klokketiden, hadde de også en oppfatning av tid i forhold til når hendelser fant sted. Anders Johansen hevder at alle former for tid lever side om side. Vi forholder oss til en fortid, en nåtid og en fremtid (Lyngø 1991:159). Dette opplevde jeg i intervjusituasjonen. Til stadighet kom informantene med kommentarer til hendelser i fortiden, som bar preg av opplevelser de hadde hatt senere i tid. Informanter forholdt seg dermed til ulike former for tid, samtidig. I følge den franske filosofen Henri Bergson opptrer ikke fortiden, nåtiden og fremtiden etter hverandre, men samtidig (Grimstad og Lyngø 1990:7). Ting vi har erfart i fortiden, preger oss i dag, samtidig som vi også har tanker om fremtiden.

6.5 Synet på arbeid

Anne Louise Gjesdal Christensen (1991:73) skriver at bygningene virker handlingsomrammende og handlingskonserverende. En bestemt bygningsmasse gir føringer for bestemte handlinger. På Langåra var det lett å se en sammenheng mellom folks handlinger og deres boform i lemmehytter. Som etnologen Knut Kolsrud beskrev det: ”gjenstanden [her lemmehyttene] er resultat av atferd og ledd i atferd (Christensen 1991:83).” Tiden på Langåra har vært preget av tre former for arbeid: å bygge hyttene hver vår og å demontere dem hver høst, det daglige husarbeidet og arbeidet på uteområdene. Ronny Ambjörnsson (2005:61) skriver at på hytta til hans familie var arbeidet en viktig del av oppholdet. Hans far hadde et stort prosjekt og det var å bygge hytte, noe Ambjörnsson ser som et karakteristisk trekk ved arbeiderklassens livsform:

Det der har alltid stått for meg som det gode livet: Å skape med sine egne hender noe som er varig, arbeidet i egen rytme og den velfortjente hvilen etterpå, folk som stikker innom uten å slå seg til, den snirkende samtalen uten retning, dagen som går over til kveld.

Å sette opp og å demontere hyttene – det var et slit

Fra 15. mai var det lov å sette opp hyttene på Langåra, men datoen for når den enkelte familie startet vår- og sommersesongen har variert. De som var avhengige av å benytte rutebåten for å komme ut til Langåra ventet naturlig nok til den begynte å gå. De fleste dro ut så tidlig som mulig for å sikre seg den samme plassen som året før. Flere av informantene fortalte at de bodde på forskjellige steder på øya de første årene, men at de etter hvert fant en plass de var fornøyd med og som de gjerne ville holde på. Det var en uskreven regel om at plasser som

ikke var bebodd etter pinse, var tilgjengelige for andre. Arne sa at de måtte være tidlig ute om våren. ”Vi var like spente hver vår når vi kom ut der. Og da var det liksom å løpe i snøen de første gangene for å få opp hytta på den plassen som vi hadde tatt ut da, så det var liksom konkurranse om våren (Arne f.1960).”

Monteringen og demonteringen av hyttene hver vår og høst innebar to meget intensive arbeidsøkter. Informantene fortalte at de forsøkte å få hytta opp i løpet av en helg. Den første dagen var det om å gjøre å komme så langt at de kunne overnatte i hytta. Søndagen ble brukt til finpusning. En av informantene fortalte at i de første årene, da de lagret hytta på Brønnøya, laget de en heisanordning som de brukte for å løfte de tyngste materialene opp fra båten og i land. Å flytte ut til Langåra om våren beskrev informantene som et slit. Hele familien måtte hjelpe til for å få alt i stand i løpet av de to dagene. Men når hytta først var oppe, og man hadde frisket den opp med et nytt strøk maling eller beis, var mesteparten av arbeidet gjort for resten av sommeren. Gunnar trakk frem at en veldig positiv side ved å feriere i lemmehytte var at de ikke trengte å arbeide så mye med den i løpet av sommeren. ”Det var noe av sjarmen det faktisk at det var (...). Veldig primitivt. Gjorde du noe så gjorde du det ute. Du raka se`følgelig og holdet det pent rundt deg, litt blomster her og der og den slags (Gunnar f. 1945).”

Husarbeid – vi gjorde det enkelt

Gunnar (f. 1945) beskrev også husarbeidet som lettvinnt: ”Ja, alt blei gjort så mye enklere vet du. Hjemme så skal du passe på mer å styre og organisere mer. Der ute blei alt på den enkleste måten.” Gulvet ble kostet over en gang i blant, mens matlaging og oppvask måtte tas hver dag. Ellers var det bare å slappe av og ta det med ro. Det var ikke så mye som *måtte* gjøres. En av informantene sa også at noe av det fine med Langåra var at der slapp hun husarbeid, for de tok lett på husvasken. ”Ja, vi bare slappet av, bare tok livet som det kom, ikke hadde vi no` rom som skulle vaskes og ikke hadde vi noe som skulle pusses eller noe som helst, så det var noe av det som var helt herlig ved det (Eva f.1940). ”

Hvor mye tid og krefter som ble lagt ned i matlaging har variert. Informantene fortalte om ulike vaner, noe som hadde sammenheng med lengden på oppholdet og om det var butikk på øya. De informantene som bodde på Langåra hele sommeren forsøkte å ha et kosthold som var tilnærmet likt det de hadde hjemme. I juni 1973 ble Aslaug Ulvseth og Olav Kjærstad intervjuet i Verdens Gang hvor de sa at: ”Vi legger faktisk opp om vinteren – for å ruste oss

til sommeren på Langåra. Salter ned mat og gjør i grunnen i stand det meste (Verdens Gang 28.6.1973).”

For de som var på øye i en kortere periode, én uke eller helg, var det vanlig å ta med hjemmelaget mat eller boksemat. Etter hvert ble det mer og mer vanlig med grillmat. Det kan også synes som det var generasjonsforskjeller i matvanene. De eldste informantene fortalte at de lagde ”skikkelig mat”, de holdt seg til de mattradisjonene de var vant med. Eva (f.1940) sa om matvanene fra da hun var barn at: ”Ja, det var full ordentlig mat det, sånn som vi hadde hjemme, poteter og grønnsaker, fersk suppe og fårikål og alt, akkurat som vi gjorde hjemme. Den eneste store forskjellen var egentlig at vi ikke hadde varmt vann og ikke hadde strøm, ellers så levde vi akkurat som vi gjorde hjemme.” Da Eva ble voksen og stiftet familie, gikk også hun over til mer lettvint mat, som grillmat. Alle informantene med unntak av én sa at de fisket mye, og at de derfor spiste mye fisk. Noen av informantene sa at de alltid spiste fisk, til alle måltider. Slike uttalelser tyder på at informantene ville poengtere at de var friluftsmennesker som kunne klare seg på det naturen hadde å gi.

Intervjuer: Så dere spiste mye fisk på øya og dere da?

Anna: Veldig mye. Det var jo populært da for vi hadde med noen sånne små kverner så lagde vi fiskekaker. Så var det om å gjøre å få de beste fiskekakene da. Det var noen som hadde lurt med seg løk da så det blei en annen smak også, det hadde vi veldig mye moro med (Anna f.1920).

De eldste informantene fortalte at klesvasken ble tatt på øya, mens de yngre fortalte at de pleide å reise inn til fastlandet med jevne mellomrom for å vaske klær, og for å få seg en dusj, noe som må sees i sammenheng med at flere skaffet seg egen båt.

Arbeid og kjønnsforskjeller

Vi [fru NN og jeg] dro kvist om kvelden for at vi skulle koke graut til unga, og da hadde vi et stort bord litt sånn nere på den dar`n som vi kaller Familiedar`n, og der satt vi alle sammen. Fru NN med sine tre, jeg med henner [datteren] og da hadde vi kokt grøt og satt der og ga unga grøt og stelte (Astrid f. 1915).

I intervjumaterialet kom det frem at det eksisterte en arbeidsfordeling mellom kjønnene på Langåra. Kvinnene hadde ansvaret for det daglige husarbeidet og barnepass, der som hjemme.

Til dette arbeidet hørte også arbeidet med å skaffe brensel. I tillegg hadde kvinnene dugnad på utedoene om våren, hvor de vasket og gjorde det klart for sommersesongen. Mens å skjære ned busker, hogge trær og rydde strendene var det flest menn som fortalte om i intervjuene. Mennene var i tillegg mest involvert i hyttebyggingen. Med unntak av oppsettingen av hyttene om våren, da alle måtte hjelpe til. Mennenes engasjement i egen og andres hyttebygging beskrives også av Ronny Ambjörnsson:

Når hammerslagene stilnet kom nabokallene, en etter en dukket de liksom frem fra løse lufta, alltid med en eller annen innledende kommentar på leppene, et bidrag til situasjonen: den der takpappen, jeg tenkte ... du kan ta resten, den ligger der bare og blir skrot ... burde passe og male i helgen (...) (Ambjörnsson 2005:60-61).

Arbeid kontra pusling

Som Gunnar (f.1945) sa: "Gjorde du noe, så gjorde du det ute." Det han tenkte på, var det arbeidet som ble gjort på plassen utenfor hytta. Folk gjorde plassene til sine "private" områder ved å plante, rake, bygge plattinger, terrasser også videre. Ved å bearbeide naturen markerte de også sitt eierskap til stedet. Flere av informantene fortalte at de ryddet på strendene og holdt stiene åpne, selv om dette ble sett på som fellesområder. All denne innsatsen ble ikke oppfattet som arbeid, i stedet vil jeg bruke begrepet pusle. En av mine informanter beskrev arbeidet mannen hennes gjorde som pusling: "Og mannen min han likte jo så godt å gå der og pusle sånn. Og stiene bortover når det vokste over, og nedfalte trær og høgg dom vekk. Og nå kommer du nesten ikke frem en sti for det er gjenvokst alt som er (Anna f.1920)." Anna sa også at det bare var moro å holde orden på øya. I en avisartikkel i Arbeiderbladet 12.7.1958 trekker Dagny Marthinsen frem dette arbeidet som noe positivt: "Selv om hytta vår kommer på omkring 160 kroner, blir det billig ferie. Og så liker vi å ha noe å pusle med."

Ingun Grimstads (1990:125) informanter omtalte også det arbeid de utførte på hytteøyene, som å pusle. Å pusle kan defineres som småsyssel.³⁵ Ingun Grimstad (ibid.) skriver at det som skiller pusling fra annet arbeid er at det innebærer en form for hygge, det foregår uten tidspress og oppleves derfor ikke som slitsomt. Oppgavene utføres ut fra lyst og ikke plikt. Det er et arbeid som ikke er nødvendig, men noe man finner på for å få dagene til å gå.

³⁵ Tanums store rettskrivingsordbok (1989).

Puslingen skiller hytteferie fra andre former for ferie, hvor arbeid ikke er en del av feriens aktiviteter. Pusling trenger ikke nødvendigvis å være lett arbeid. Astrid (f. 1915) fortalte at mannen hennes hadde jobbet mye med grunnen på den plassen de lå på. Han hadde revet opp røtter og brukt en svær tømmerstokk til å planere med. Etterpå sådde han gress som ble slått med ljå når det ble for langt. På flere av hytteplassene ble det også bygget opp murer av stein. Ragnhild (f. 1930) bekreftet at de jobbet mye med området rundt hytta. De både plantet og singlet på plassen sin.

For de fleste var jobben som ble gjort på hyttene annerledes enn oppgavene de utførte i arbeidslivet. Å pusle på hyttene ble derfor oppfattet som en form for fritidssysse, jamfør Asbjørn Klepps (1993:14-15) definisjon av fritid hvor det er den enkelte som selv fyller sitt fritidsbegrep med innhold. De ”fastboende” hadde derfor et positivt syn på det arbeidet de nedla på Langåra. Jobben innebar ofte et sosialt element, og resultatet ble til glede for mange. Arbeidet som ble gjort på plassene og fellesområdene ble sett på som frivillig og det var uten tidsfrist, i motsetning til husarbeidet som måtte gjøres daglig. Om en jobb ble omtalt som arbeid eller pusling hadde dermed sammenheng med kjønnsforskjeller. Kvinnenes arbeidsoppgaver skilte seg som sagt ikke stort fra det husarbeidet de utførte ellers i året. Bortsett fra at arbeidet var tyngre, da de manglet innlagt strøm og vann.

Hvor mye arbeid folk har gjort på andre steder av øya enn rundt sin egen hytte, varierte etter som hvor godt vaktholdet fungerte. Fra 1960-tallet var det bare én vaktmann. Bjørn (f.1959) mente at det dårlige vaktholdet var årsaken til at de ”fastboende” følte ansvar for å rydde på øya. De ”fastboende” ryddet kun på fellesområdene i nærheten av sin egen hytte, og ikke over hele øya. Arbeidsinnsats på det som ble sett på som fellesområder har derfor variert med årene, og fra person til person. Ragnhild (f.1930) fortalte at det var folk fra kommunen som beskar trær og busker, og at de ikke gjorde slikt arbeid selv. Hun sa at de ”likte liksom naturen da, og å ha det vilt og enkelt og trivelig.” Mens andre sa at de nedla mye arbeid i å holde øya ryddig og i orden:

(. . .) det var jo såne tørre trær som plutselig dukka opp, også var det en gran som var gått eller bjørk som var gått, ikke sant. Du prata liksom bare med de som var vakt og [de] sa: ”Det kan du ta.” Asså vi skar jo ned og holdt øya på en helt annen måte ved like. Og samtidig som vi holdt veldig sånn i forhold til, ja, alt detta med glass og plast og. Vi hadde jo kan du si sånn, ja, i og med at du har to sønner også er du litte granne

orientert om økologi og sårne ting. Så hadde du jo på følelsen av at de er vokst opp som Blekkulfer,³⁶ ikke sant for å si det på den måten, ikke sant (Bjørn f.1950).

Informantene fortalte at det ikke fantes regler for atferd på øya, kun at de skulle rydde opp søppel og avfall etter seg. I Oslo kommunens arkiv fant jeg imidlertid et oppslag om "Vern av Langaara", hvor "Det henstilles til de besøkende at værne Deres egen ø Langaara." Videre står det: "Værn skogen, paase at trær og grener ikke hugges eller beskadiges." Oppslaget var ikke datert, men språket tydet på at det er fra Langåras tidligste periode. Informantene sa at de tok kontakt med kommunen før de gjorde større inngrep:

Ja, vi gjorde rent og rundt der og hele den pakka gratis vi. Asså vi hadde barkebillekrig der ute på åttitallet. Da var det jo åtte, sju eller åtte fullvoksne trær som var pil råtne, som kunne detta ner på hvem som helst når det blåste og sånt no`. Og da ringte vi bare til Park og idrett i Oslo og sa at de sånn og sånn er det, skal vi felle dem? Ja, det var helt i orden. "For det har dere mere peiling på enn vi. Så dere ordner det, ta det," og sårne ting [sa de i Oslo kommune]. Så kapp vi ner alle trærne og renska opp og det hele. Og holdt lissom stiene lissom pyntelig, sånn så det gikk an å gå på stiene der og sårne ting. Og nå gror det igjen altså (Arne f.1960).

Arne syntes de "fastboende" gjorde et gratisarbeid for kommunen da de fjernet de ødelagte trærne. Da vi kom inn på avviklingen av lemmehyttene i intervjuene, trakk alle frem den arbeidsinnsatsen de hadde lagt ned på fellesområdene. Informantene følte at Asker kommune burde gitt dem bedre behandling, på grunn av alt arbeidet de hadde gjort på øya. Videre sa de at det både hadde tatt mye tid og var strevsomt, og at øya ikke hadde vært så ryddig hvis det ikke var for dem. Ingen av informantene omtalte jobben de hadde gjort som pusling i denne sammenhengen, antagelig fordi de ønsket å få poengtert at dette var gratisarbeid de hadde utført på vegne av kommunen. De ville derfor ikke gi inntrykk av at dette var noe de hadde gjort ut i fra egen lyst. I stedet var det en jobb som det var nødvendig at noen gjorde, og de "fastboende" hadde vist stort ansvar ved å påta seg denne oppgaven. Samtidig påpekte de at nå var øya grodd igjen fordi de ikke lenger var der ute og ryddet.

³⁶ Blekkulf er en figur fra Barne TV som profilerer miljøvern.

De ”fastboende” på Langåra følte seg anklaget av Asker kommune og andre tilreisende for å legge beslag på øya, og de beste plassene. Selv sa de jeg snakket med at grunnen til at hyttene deres sto på de fineste plassene, var nettopp på grunn av alt arbeidet de hadde lagt ned. Deres plasser var i utgangspunktet ikke finere og bedre enn andre steder på øya. Overalt på øya var det potensielle fine plasser, hevdet de.

6.6 Oppsummering av kapitlet

Informantene trakk frem det gode nærmiljøet som en positiv side ved feriene på Langåra. Her levde folk tett på sine naboer og familiemedlemmer. Samtidig følte de at de fant fred og ro på Langåra, noe som kan synes som en motsetning til en utpreget sosial ferieform. De ”fastboende” innrettet seg på ulike måter for å skille mellom privat og offentlig sfære, mellom sosialt liv med familien og nærmiljøet. Frihet, stillhet og kontakt med naturen forbindes av mange med friluftslivets og hyttelivets ferie, en ferieform de ”fastboende” på Langåra identifiserte seg med. Videre kontrasterte sin ferie opp mot campingferie, da de fremhevet at på Langåra hadde de det friere og levde mer i ett med naturen enn på en campingplass. Feriene på Langåra gav derfor mulighet til å kombinere ulike samværsformer og kvaliteter vi tradisjonelt forbinder med hytteliv og campingferie.

DEL 3: Analyse av en livsform

Kapittel 7: Fortellinger om Langåra

7.1 Opplevelser uttrykt som fortellinger

I de foregående kapitlene har jeg brukt intervjusitatene som kilder til å få innblikk i de fysiske og sosiale forholdene på Langåra. Samtidig har intervjumaterialet belyst hvordan informantene opplevde feriene på Langåra, den gang de fant sted, og hvordan de mintes feriene i ettertid. Informantene uttrykte mange av sine opplevelser, holdninger og vurderinger i form av fortellinger om feriemiljøet på Langåra. Dagfinn Slettan (1994:79) skriver at ved å analysere fortellingene vil man indirekte få mulighet til å tolke opplevelser og hendelser. Fortellingene har vært med på å utdype min forståelse av hvorfor informantene opplevde Langåra som et spesielt sted. Samtidig var det å fortelle om Langåra i ettertid en måte for informantene å minnes fortiden på øya. ”Med fortellinger formidler vi ikke bare hva som hendte eller hva vi har opplevd, vi gir også uttrykk for tolkninger og vurderinger, og formidler direkte eller indirekte ikke bare hva vi mener, men også hvem vi er (Eriksen og Selberg 2006:178).”

Fortellingene om Langåra kan tematisk deles inn i to hovedkategorier ut i fra temaene de omhandlet. Den første kategorien bestod av fortellinger om andre brukere av øya, og om Asker kommune. Disse fortellingene handlet om at det var andre enn informantene, som var årsak til de negative hendelsene som foregikk på Langåra. Fortellingene fungerte som kommentarer til Asker kommunes vedtak om avviklingen av lemmehyttene.

Den andre kategorien inneholdt fortellinger om hvordan det var å leve et friluftsliv på Langåra. Disse fortellingene dannet en rød tråd gjennom intervjumaterialet. Fortellingene understreket at feriene på øya var en form for friluftsliv, hvor folk levde i pakt med naturen, og tok vare på omgivelsene. De ”fastboende” holdt landskapet ved like ved at de blant annet beskar trær og busker. Disse fortellingene underbygget at det var positivt at de ”fastboende” ferierte på Langåra, blant annet på grunn av alt arbeidet de nedla. Følgelig var fortellingene preget av idyll og harmoni. Dagfinn Slettan (1994:79-80) sier at mennesker ønsker å fremstille fortiden som så harmonisk som mulig. Man vil derfor tilpasse sin oppfatning av fortiden slik at den stemmer overens med de normer og verdier som man har tilegnet seg i ettertid.

Jeg har blant annet benyttet folkloristene Anne Eriksen og Torunn Selbergs bok *Tradisjon og fortelling* (2006) for å nærme meg fortellinger som analytisk verktøy. En personlig fortelling er unik for den som forteller. Likevel hevder Eriksen og Selberg at fortellingene inneholder verdier og holdninger som er felles for flere. ”Når hendelsen eller opplevelsen formes om til en fortelling, vil den bli preget av fortellerens egne, kulturelt bestemte holdninger og oppfatninger,” skriver Eriksen og Selberg (2006:178).

Med bakgrunn i folkloristenes tanker begir jeg meg ut i analysen av mine informanternes fortellinger. Jeg vil vise hvordan fortellingene kan leses som kollektive historier om somrene på Langåra. I tillegg vil jeg beskrive hvordan fortellingene fungerte som et middel til å forsvare den retten informantene mente de hadde til å være på Langåra. Samtidig danner fortellingene et grunnlag for å kunne si noe generelt om kulturelle holdninger til ferie og friluftsliv i norsk kultur.

7.2 Fortellinger om fortiden sett i lys av ettertiden

Folkloristen Bjarne Hodne (1983:27) skriver at fortellinger ikke er rekonstruksjoner av det livet man har levd, men ”en forklaring av fortiden med utgangspunkt i samtiden.” Mine informanter var i en helt annen situasjon på intervjutidspunktet enn da de ferierte på Langåra. Lemmehyttene var pakket ned for godt, og de færreste reiste lenger ut til Langåra. Hele miljøet var forsvunnet. Informantene fortalte om en tid som var forbi, og som aldri vil komme igjen. Fortellingene var derfor like mye kilder til hvordan de oppfattet hendelsene i ettertid, som en kilde til det som skjedde den gang. Denne siden ved minner og livsfortellinger har som nevnt flere forskere påpekt (Eriksen og Aukrust 1999). Dagfinn Slettan (1994:85-86)

skriver også at våre minner endres med de opplevelsene vi har hatt i ettertid. Jeg vil derfor konsentrere meg om hva minnene, som kom til uttrykk i form av fortellinger, berettet om informantenes opplevelser av somrene på Langåra. I tillegg vil jeg vise hvordan fortellingene var farget av hendelser informantene hadde opplevd i ettertid.

Fortellingene hadde en klar stedstilknytning, de omhandlet hendelser og opplevelser på Langåra. Øya var informantenes felles utgangspunkt og samlingspunkt. Folkloristen og samfunnsviteren Line Esborg og Marit Eide Utheim (2002:173) skriver at:

fortellingene forankrer det enkelte individ i en meningsfull helhet i tid og rom, gjør den enkeltes tilstedeværelse berettiget og meningsfull, samtidig som fortellingene rommer kollektive erfaringer. Minnene knyttes til stedet, til et landskap som integrerer og strukturerer individets erfaringer og handlinger. Samtidig er de en del av et felles tankegods, en felles tradisjon, og det blir mindre viktig hvem som en gang opplevde hva.

Intervjuene fikk form av å være livsløpsintervjuer selv om dette ikke var et bevisst metodisk grep fra min side. For de fleste av informantene hadde somrene på Langåra dannet en rød tråd gjennom livet. "Livsfortellingen har som enhver annen fortelling en hendelsesrekke og en implisitt evaluering av de hendelser som blir omtalt. Her er det en hermeneutisk sammenheng mellom delene og helheten. Enkelthendelser i et liv henter sin mening fra hele livsløpet, samtidig som livsløpet består av de enkelte deler," skriver Knut Aukrust (1999:94-95). I intervjumaterialet var det fortellinger som gikk igjen, da informantene fortalte historier som liknet hverandre. Jeg mener derfor at dette var fortellinger som inneholdt temaer som var svært viktige for informantene, både fordi de dominerte i de enkelte intervjuene, og i intervjumaterialet som helhet. Hvorfor ble jeg presentert for disse likelydene fortellingene? Billy Ehn sier at like fortellinger ikke nødvendigvis betyr at informantene har opplevd det samme, men at de like godt kan ha tilegnet seg en felles måte å uttrykke sine opplevelser i kulturelt gjenkjennbare former (Ehn og Löfgren 1996:149). Var dette også tilfelle for mine informanter? Samtidig gjorde jeg meg tanker om det var noen temaer som ble utelatt fra fortellingene.

Jeg vil videre beskrive innholdet i noen av de fortellingene som informantene fortalte for deretter å se de i en sammenheng. Til sist vil jeg komme med noen tanker om hvorfor fortellingene var så viktig å få formidlet for informantene.

7.3 Fortellinger – et middel i kampen for tilværelsen

Den kategorien fortellinger jeg først vil ta for meg, er fortellingene hvor informantene beskrev hvorfor de hadde en rett til å ha sine lemmehytter på Langåra. Gjennom fortellingene gav de et bilde av seg selv og sin framferd. På den måten argumenterte de for at de hadde hevd på den plassen hvor hytta deres stod. Fortellingene var et uttrykk for at de følte seg dårlig behandlet av Asker kommune da lemmehyttene ble avviklet. Eriksen og Selberg (2006:178) sier at personlige fortellinger kan være et hjelpemiddel til å håndtere krisesituasjoner, som for eksempel sykdom og ulykker, eller plutselige omveltninger i livet. Avviklingen av lemmehyttene innebar store endringer for mine informanter, da et fast ferie- og tilholdssted ikke lenger føltes tilgjengelig for dem.

Retten til en lemmehytte

I intervjuene ble det ikke dvelt lenge ved hvorfor folk begynte å feriere på Langåra, enten fordi informantene ikke kjente til bakgrunnen for at foreldrene hadde valgt akkurat den øya, eller fordi de mente det var tilfeldigheter som lå bak. Informantene var i stedet opptatt av å fortelle om hvor lang fartstid de selv og deres familie hadde på øya. Alle poengterte at de hadde vært på øya i mange år, gjennom flere generasjoner. Dermed understreket de den retten de hadde til å være på øya. De følte at de hadde hevd på sin plass fordi de hadde hatt telt og hytter der i så mange år. Hevd kan defineres som ”rettighetserverv basert på langvarig rådighetsutøvelse over fast eiendom eller løsøre i aktsom god tro. Hevd er for fast eiendom 20 år og for løsøre 10 år.”³⁷ Gerd (f. 1955) og Gunnar (f. 1945) forsøkte å forklare hva de mente når de brukte ordet hevd:

Gerd: (...) vi hadde en hevd, for det syns jeg vi har som var der ute. Men de [ansatte i Asker kommune] var jo litt enige da, en av dem. Men det ble ikke tatt noe hensyn til.

Intervjuer: Hvorfor mener du at dere hadde det?

Gerd: Fordi vi hadde vært der i så mange år (...).

³⁷ Lov av 9/12 1966 nr. 1.

Gunnar: Men det er klart at hvis du spør om vi, juridisk så veit ikke jeg hva hevd er for no` en gang jeg. Men det var hevd for meg som, som privatperson. Sånn er det når jeg har hatt no i tredve år liksom! Så, så føler jeg at det er mitt, at jeg har en viss rett til å værre der. Så det er det vi legger i det (...). Men om det juridisk er holdbart med hevd det hadde vi se`følgelig ingen forutsetninger for å si.

Gerd: Nei, det mente dem [i Asker kommune] det ikke var. Men (...) han mente jo sånn at bokstavelig talt så hadde vi jo det, i og med at vi hadde vært der så (...)

Gunnar: Ja menneskelig sett(...).

De ”fastboende” på Langåra mente altså at de hadde hevd på plassene sine fordi de hadde feriert der i mange år. De eldste hadde vært på øya hver sommer, i opptil femti-seksti år. De la tidsperspektivet til grunn for hvorfor de skulle få fortsette å sette opp lemmehyttene sine. For å ha hevd på noe må man handle i ”god tro”. Hyttefolket på Langåra var klar over at det var et friområde de ferierte på. De var også klar over at det ikke var tillatt å bygge permanente hytter på øya. I 1989 ble det som nevnt bestemt at det ikke lenger var lov å sette opp nye lemmehytter.³ Miljøet skulle dø ut med brukerne. Innerst inne visste de derfor at feriene i lemmehyttene ville være over om noen år. Flere av informantene fortalte at de hadde hørt rykter i en del år om at hyttene måtte vekk, men i og med at de ikke hadde fått en offisiell bekreftelse, regnet de med at det kun var rykter. Gunnars siste uttalelse i intervjustatet viser at han syntes kommunen kunne handlet annerledes, og dermed vist menneskelige hensyn.

En åpen ferieøy

Tidligere har jeg vist hvordan folk gjorde Langåra til sin ferieøy, ved å bygge lemmehytter og ved å bearbeide området rundt hytta. Til tross for denne tydelige markeringen av sitt område, mente alle informantene at de ikke var til hinder for at andre kunne bruke øya. Det var kun én fortelling som sa det motsatte. Bjørn (f.1950) fortalte at da hans familie skulle sette opp telt, for første gang, kom de i skade for å sette det på feil plass: Det viste seg at ”de som bodde rundt, så på det som sitt eget friareal (...). De hadde hevd på det.” Bjørns fortelling kan derfor tyde på at det ikke alltid var populært at nye familier slo seg ned på øya.

I intervjumateriale dominerte fortellingene som poengterte at informantene ikke beslagla Langåra ved å sette opp sine hytter og telt. Samtidig beskrev de plassene sine som nøye

³ Asker kommune. Saks nr. 46/89. 18.9.1989

bearbeidede områder med terrasser, plattinger og beplantning. Videre var dette fortellinger om hvordan de ”fastboende” ønsket alle andre velkommen, med åpne armer. Informantene oppfattet øya som et åpent friområde, og de mente det var mulig for alle å gå i land for å sette opp telt eller lemmehytter. Flere hadde fortellinger om hvordan de hjalp folk i land, og at de bedret tilgjengeligheten til øya ved å bygge brygger og legge ut bøyer. Samtidig var det lett å forstå at folk som kom til øya, følte at den var ”privatisert”. Områdene som var beplantet og bearbeidet ble sett på som private, og øya ble derfor ikke oppfattet som et åpent samfunn. I intervjuene kom det også frem at de ”fastboende” ikke ønsket at andre skulle legge seg på deres eller naboens plass.

Om Langåra ble oppfattet som et åpent eller lukket samfunn vil jeg ikke komme nærmere inn på, da jeg ikke har intervjuet båtfolk eller andre tilreisende på Langåra. Dette gikk jeg som nevnt bort fra i problemstillingen. Jeg vil i stedet flytte fokus til hvorfor de ”fastboende” så hardnakket hevdet at øya var åpen for alle.

Langåra var delt i to – mellom de ”fastboende” og båtfolk

De første som ferierte på Langåra, på 1920-30-tallet, slo seg ned på innersiden av øya, mot Langårasundet. Det var også her rutebåtene la til. De fleste overnattet på nordsiden av øya, noe som hadde sammenheng med at mange kom fra Oslo og at det dermed var kortest vei dit, både for dem som kom med rutebåtene og for dem som rodde.

Da det på 1960- og 1970-tallet ble vanligere at folk skaffet seg egne fritidsbåter, var det mange som reiste ut til Langåra for kortere turer. Navnet Middagsbukta, som Langårasundet i dag er mest kjent som, er et resultat av dette. Navnet henspiller på at båtfolket reiste ut på fjorden rett etter arbeidstid, for å nyte middagsmåltidet. Det økende antall fritidsbåter resulterte i mye båttrafikk til de få øyene i fjorden som var friområder. Mange hadde derfor Middagsbukta som mål for turen, særlig på dagsturer, men også for helgeturer. I og med at båtfolket reiste dit for kun en kortere periode, var det få som gikk i land. Jo større båtene var, jo bedre komfort var det om bord. De fleste hadde både vann og toalett, slik at det ikke var behov for å gå i land. Slik er også situasjonen i dag, båtfolk benytter fremdeles øya i liten grad.

Det var også flere av dem som ferierte i telt og lemmehytter som skaffet seg egne båter på 1960- og 1970-tallet. Dette gjorde at de kunne reise ut til hyttene sine når de selv ville, uten å

være avhengige av rutebåtene. Etter hvert satte de opp hyttene andre steder på øya, på grunn av den økende trafikken i Middagsbukta, og fordi de kunne legge til med egne båter på yttersiden av øya. Selv om det ikke var tegn på åpne konflikter, kom flere av informantene med negative uttalelser om båtfolket:

De bruker ikke øya i det hele tatt til å gå på. Og de som brukte øya på det, det verste, det er å sleppe i land alle bikkjene for å gjøre fra seg også latt det ligga igjen (...). Stikk motsatt av alt som er naturvett i det hele tatt. Det er liksom det vi har opplevd. Også bære i land søppla si (Arne f. 1960).

Flere av informantene fortalte det samme som Arne. De tilreisende i båt brukte kun Langåra som dumpingplass for søpla si, ble det fortalt. Videre sa de at det var de "fastboende" som ryddet opp etter dem, og "støvsuget" strendene for glasskår.

Det har aldri vært uryddig på Langåra. (...) Det va`kke mye søppel og sånn når vi var der, for vi passa jo på. (...) Det var det med å få med seg rekene og søpla si. Så det var mange ganger vi gikk ner og leverte påsan eller ba dem [båtfolket] plukke opp etter seg. Eller det ble knust flasker, og du ba folk å ta ansvaret for det (Bjørn f. 1950).

Jeg fikk høre mange likelydende fortellinger, som den ovenfor, om at det var båtfolket som sto for mesteparten av forsøplingen av øya. I tillegg sa de at båtfolket misbrukte brønnvannet, slik at det ble skittent og ikke lengre kunne brukes til drikkevann. Informantene rettet også beskyldningene om forsøpling av øya tilbake til Oslo og Asker kommune. De mente at kommunene stilte for lite ressurser til rådighet for å holde Langåra i orden.

Uttalelser om åpne konflikter mellom de "fastboende" og båtfolket var det imidlertid lite av i intervjumaterialet. Hva var årsaken til det? Jeg tror forklaringene kan ha vært flere. Den ene var at de to gruppene hadde lite med hverandre å gjøre. På grunn av all søppelen som folk etterlot seg på innersiden av øya sluttet de "fastboende" å bruke denne delen av øya. I og med at båtfolket ikke benyttet øya i særlig grad, hadde de to gruppene liten kontakt. Det ser ut til at Langåra sosialt sett var delt i to fra 1960-tallet og fremover. De to gruppene visste om hverandre, men så lite til hverandre, noe som gjorde at bildet de hadde av de andre kanskje var dannet på feil grunnlag.

Kan det være at informantene bevisst unnlot å fortelle om konflikter, og at de i stedet vektla det positive forholdet de hadde til andre tilreisende? De fortalte uoppfordret om at de hjalp folk som ønsket å legge til med båt, eller som av ulike grunner var kommet i havsnød. De understreket også at det var positivt at de hadde bygget brygger, slik at det ble lettere for andre tilreisende å gå i land. Det kan godt være at disse fortellingene stemte med informantenes opplevelser. Men det var ikke sikkert at andre oppfattet situasjonen på samme måte. Bryggene og hyttene kan ha gitt en følelse av at det var private områder, og man kan derfor anta at mange av den grunn unnlot å gå i land. Mine informanter var blitt anklaget for å beslaglegge de beste plassene. Jeg tror derfor de bevisst ønsket å motbevise dette i intervjuene ved å fortelle meg disse historiene.

7.4 Okkupering av et friområde

Informantenes fortellinger om at Langåra var et sted som var åpent og tilgjengelig for alle, hadde en klar sammenheng med de begrunnelsene som Asker kommune gav for at ordningen med lemmehyttene måtte avvikles: ”Det må regnes med at Langåra i stadig større utstrekning blir besøkt av badende og også av folk som vil gå tur på denne vakre øya. Det er derfor uheldig om ordningen med ”fastboende” skal forsette stort lenger.”³⁸ Det var tydelig at man i Asker kommune følte at de som bodde i lemmehyttene, la beslag på for store områder, og at det dermed ikke var plass til det økende antall mennesker som man antok ville benytte friområdet i tiden fremover. I de samme saksdokumentene ble det vedtatt hvordan avviklingen skulle forløpe. De hyttene som lå for nære stranden, måtte flyttes lengre inn på øya, og bryggene måtte fjernes. Dette tydet på at man i Asker kommune syntes hyttene og bryggene var skjemmende. I tillegg kunne bryggene, bøyene og lemmehyttene gi inntrykk av at det var en privat øy, slik at andre kviet seg for å gå i land. På bakgrunn av dette var det forståelig at informantene fortalte at de ønsket alle velkommen. Det var viktig for dem å understreke at de ikke drev noen form for ”privatisering”.

7.5 Langåras dårlige rykte

I løpet av den tiden jeg har jobbet med hovedoppgaven, har jeg fått mange kommentarer på mitt valg av tema. Jeg bor selv i Asker, og kjenner følgelig en del mennesker som har et forhold til Langåra. Mange har fortalt om at det har vært mye drikking og slåsskamper på

³⁸ Asker kommune. Saks nr. 46/89. 18.9.1989

Langåra. Øya har hatt et dårlig rykte. Disse påstandene ønsket jeg å konfrontere mine informanter med. Stemte det at alkohol, bråk og uro var et problem på Langåra?

I *Tradisjon og fortelling* (2006) skriver Anne Eriksen og Torunn Selberg om rykter. De plasserer ryktene inn under sagntradisjonen i sin faghistorie. Men de mener at rykter skiller seg fra sagn ved at de ikke trenger å ha en fast oppbygning. Rykter kan være så korte og konsise at de kun har ”form av en kort påstand som er faktaorientert,” skriver Eriksen og Selberg (2006:184-185). De henviser videre til folkloristen Velle Espeland³⁹ når de skriver at ”rykter ofte oppstår i situasjoner med sosial spenning eller konflikt. Ryktene er en del av en pågående diskusjon omkring slike situasjoner.” Rykter kan dermed være med på å holde en konfliktsituasjon i live og vil på samme måte forsvinne når grunnlaget for motsetningen blir borte (ibid.).

Anne Louise Gjesdal Christensen skriver om alkoholens plass i arbeiderkulturen. Hun beskriver et mannlig miljø hvor alkohol hadde en sentral plass. Videre skriver hun at alkoholforbruk ofte var en fast bestanddel i dette uformelle mannssamfunnets samværsformer. Både statistikker og minnemateriale underbygger at alkoholmissbruk var velkjent i dette miljøet (Christensen 1991:136). Følgelig var det viktig for andre i arbeidermiljøet som ikke hadde disse problemene, å vise at de var ”skikkelige folk”.

En historisk forklaring – et eksempel på historisk myte

Flere av mine informanter stilte seg uforstående til ryktene om at miljøet på Langåra var preget av fyll og bråk. De jeg snakket med, sa at de selv hadde et moderat forhold til alkohol. De følte seg derfor ikke truffet av beskyldningene, men forsøkte likevel å komme med forklaringer på hvorfor øya hadde fått dette ryktet. En del gav en historisk forklaring, da de mente at ryktene hadde sin opprinnelse i at det var gjenger med unge mennesker som reiste ut til Langåra i helgene på begynnelsen av 1900-tallet. Den gang var det vanlig å reise ut til Langåra etter endt arbeidsdag lørdag, for så å overnatte til søndag. Flere tok seg antagelig en fest på lørdagskvelden. På den tiden ble det også solgt øl i butikken på øya.

Kan ryktene om Langåra leses som et eksempel på en historisk myte? Litteraturviteren Roland Barthes skiver i *Mytologier* (1991) om hvordan myter har en viss levetid, slik at de

³⁹ Espeland, Velle 1977: Rykter og segner. I: *Norveg 20-1997*. Universitetsforlaget, Oslo.

etter hvert vil forsvinne eller overlappes av andre myter som kan være motstridende. Kanskje ryktene om at det var mye fyll og bråk på Langåra var en slik utdatert myte? Barthes sier at ”som nevnt eksisterer det ingen stabilitet i de mytiske begrepsinnhold: de kan oppstå, forandre seg, gå i oppløsning, forsvinne helt. Og det er nettopp fordi de er historiske at historien så lett kan oppheve dem (Barthes 2002:300-301).” Hvis situasjoner med fyll og bråk var knyttet til de som reiste på helgeturer til Langåra på begynnelsen av 1900-tallet, var dette et fenomen som foregikk i en kort tidsperiode. Etter hvert var øya i større grad benyttet av familier på lengre ferieopphold. Korte festeturer var dermed et tilbakelagt stadium. Men fortellingene om den tiden kan likevel ha overlevd og fått et mer mytisk preg.

Langåra – et fristed for ”løse fugler”

De ”løse fuglene” var en annen gruppe som ble trukket fram, da vi i intervjuene kom inn på Langåras dårlige rykte. Informantene brukte selv betegnelsen ”løse fugler” om mennesker som av ulike grunner hadde kommet litt skjevt ut, og var avhengige av sosialstønader for å klare seg. Gruppen bestod for det meste av eldre menn som hadde feriert på Langåra i unge dager. Disse vendte tilbake og brukte øya som et fristed etter at de hadde blitt arbeidsledige eller pensjonister. At mennesker som tyr til alkohol som selskap og trøst, trekker til egne områder, beskriver også Ambjörnsson i sin bok om arbeidermiljøet i Göteborg. I hans oppvekst på 1930-tallet var det fjellet utenfor byen som var tilholdssted for de såkalte ølkallene. Han skriver at ”fyll [...] var på denne måten presset ut i marginalene, de hadde ingen plass i kvartalenes moralske rutemønster, modernitetens hjemsted. De hørte hjemme i ingenmannsland (Ambjörnsson 2005:43).”

I fortellingene om de ”løse fuglene” var det samholdet på øya som dannet den røde tråden. Ingen oppfattet disse menneskene som et problem, snarere tvert i mot. De plaget ingen og alle visste hvem de var. De var en del av det faste miljøet på øya, og tilhørte opprinnelig det samme arbeidermiljøet. Av den grunn følte muligens informantene en samhørighet med disse menneskene. Samtidig var det viktig for informantene å vise at de hadde en romslig væremåte overfor andre som ønsket å være på øya. Det strakk seg til og med så langt at de ytte service og viste omtanke for dem. En av informantene fortalte for eksempel at datteren hans lagde mat til et par av mennene.

Fortellinger om andre tilreisende

En tredje forklaring som kom frem i intervjuene, var at det var båtfolk og andre tilreisende på kortere opphold som gav Langåra det dårlige ryktet. Igjen kom det frem at øya sosialt sett var delt i to, og at det dermed ikke var utpreget kontakt mellom de ulike gruppene som var på Langåra. Det var få tilfeller hvor de ”fastboende” var vitner til store mengder med alkoholinntak, men jeg fikk likevel høre om et par episoder hvor det hadde kommet noen berusede ungdommer over på yttersiden av øya og laget bråk. Hovedpoenget i disse fortellingene var ikke at ungdommene var fulle, men hvordan de ”fastboende” taklet denne situasjonen. De ”fastboende” ønsket ikke bråk, og lot seg derfor ikke provosere. En av informantene fortalte om en episode hvor en mor som var alene med barna sine på hytta. Da en ungdomsgjeng begynte å virke truende, stilte alle naboene opp for å vise at hun ikke var alene. Disse fortellingene handlet derfor om hvordan folk tok vare på hverandre, og understreket samholdet mellom de som bodde i lemmehyttene.

Intervjumaterialet gav følgelig ikke et entydig svar på hvorfor Langåra hadde et dårlig rykte på folkemunne. Ulike forklaringsmodeller kom frem i løpet av samtalene med informantene. I stedet for å finne kilden til ryktene var det interessant å se at mine informanter fokuserte lite på alkohol som et problem. Som beskrevet ovenfor, benyttet de i stedet anledningen til å vende fortellingene til sin fordel, ved å fremheve hvor godt samhold det var blant de som bodde i lemmehyttene.

7.6 Samhold og trygghet i et nærmiljø

I forlengelsen av historiene om samhold kom det også frem fortellinger om hvor trygt og godt det var på Langåra. Informantene fortalte at de kunne legge fra seg lommeboka på bordet, mens de tok seg en tur på øya eller i båten, uten at den forsvant.

Det er sånn med å passe på tinga til hverandre. Du kunne lissom ha telta ståanes hele sommer`n lang utpå høsten. Og de som var der, du kan si, passa på hverandre.

Antagelig, du klarer ikke å passe på en øy som er så svær, da blir det sånne småsamfunn (Bjørn f.1950).

Mange av fortellingene handlet som nevnt direkte eller indirekte om det gode samholdet blant de som ferierte fast på Langåra. Dette stemte godt med det Marianne Gullestad fremhevet som kvaliteter ved et nærmiljø, hvor hun trakk frem at egenskaper som oversiktlighet og trygghet

var viktige elementer. Fortellingene viste at alle som tilhørte nærmiljøet brydde seg om hverandre, og tok vare på hverandre. Enten det gjaldt å se til hverandres hytter, handle for hverandre, eller simpelthen være sammen på ulike måter. På øya hadde de mer tid til hverandre, og tok seg av hverandre i større grad enn de gjorde med naboene hjemme. Anna gav denne beskrivelsen av miljøet:

Og de trede familiene som vi nå var sammen med der, det var bare voksne folk med barn og barnebarn og eldre, foreldre og sånt no. Så det har bare vært idyll altså. Et virkelig nydelig miljø. Alle gikk om hverandre og alle snakket med hverandre og hjalp hverandre, hentet vann og (...). Alle hjalp hverandre. Det har vært et veldig godt miljø! (Anna f. 1920).

Mine informanternes beskrivelser av miljøet på Langåra samsvarte med Anne Louise Gjesdal Christensens (1991:18-33) beskrivelse av det sosiale miljøet i den gamle trehusbebyggelsen på Vålerenga i Oslo. Hun skriver at miljøet kan oppsummeres med ett særtrekk: nærhet. Menneskene man møter i et slikt miljø er kjent med hverandre. Folk definerer hverandre ut fra karakteregenskaper, og mindre ut fra ytre kjennetegn. Hun sier og at "et slikt samfunn gir gode betingelser for overføring av verdier, normer, handleformer og atferdsregler fra en generasjon til en annen. Det vil si at det utvikles både respekt for de andre, og selvrespekt hos menneskene som er medlemmer av dette samfunnet. Dette representerer det nødvendige kontrollapparat til å påse at normene blir overholdt (Christensen 1991:30)."

7.7 "Det var alltid fint vær!"⁴⁰

Jeg har til nå gitt eksempler på ulike fortellinger som understreket hvor positivt det var at de "fastboende" holdt til på Langåra. Samtidig har jeg vist hvordan negative uttalelser ble tilbakevist med fortellinger om andre tilreisende. Den andre kategorien, som jeg nå vil redergjøre for, bestod av fortellinger om Langåra som et eldorado for ferie- og friluftsliv. Ved første øyekast kan det se ut som om informantene bevisst har villet idyllisere somrene de hadde på Langåra, og man kan bli fristet til å tenke at deres fortellinger var oppspinn uten rot i virkeligheten. En informant fortalte for eksempel at det alltid var fint vær på Langåra. Dette stemte antageligvis ikke, og en metrologisk oversikt ville helt sikker vist at det regnet i Oslofjordområdet på 1950-, 1960- og 1970- tallet også. Men i stedet for å ta en telefon til Metrologisk institutt ble jeg nysgjerrig på hva informantene ønsket å formidle. Er det slik at

⁴⁰ Intervjuset fra Arne (f. 1960).

alle husker sine barndoms somrer som solfylte? Gjør du det? Må en perfekt ferie kun inneholde pent vær?

Det var imidlertid ikke været i seg selv som var poenget med fortellingen. Det informantene egentlig ville få frem var at han husket de positive sidene ved å være på Langåra. Dette er ikke unikt for mine informanter. Alle husker vi vel barndommens somrer som badet i sol. Men informantene fortsatte i neste setning med å fortelle at de alltid spiste ute uansett vær, selv om det høljet ned så satt de ute, det var bare å slå opp parasollen. Dette var det flere av informantene som poengterte: ”Det er ikke været det kommer an på, men klærne,” var et mye brukt uttrykk. En annen informant fortalte at de pleide å gjøre spesielle ting når det var dårlig vær. Da gikk de langs stranden og samlet stein og skjell, som barna laget bilder av, og de koste seg inne i hytta med kakao og vafler.

Hva var det informantene ønsket å få frem med disse fortellingene? Informantene husket de gode minnene, som for mange innebar fint vær. Samtidig ønsket de å fremheve at de var mye utendørs, og at de alltid fant på noe å gjøre på øya uansett vær. På den måten fikk de frem at de levde et friluftsliv og at de aldri kjedet seg. Disse fortellingene samsvarer med ideen om hvordan man skal opptre på hytteferie. Idealet sier at man skal være mye ut, og leve som friluftsmennesker. Denne siden ved hyttelivet blir også beskrevet av Göran Rosander. Å komme nær floraen og faunaen er hovedsaken for de fleste hytteeiere. De tilbringer derfor mest mulig tid ute (Rosander 1992:7). Anne Eriksen og Torunn Selberg (2006:166) skriver at alle personer vil tolke sine opplevelser ut i fra hva som er gjeldene normer og holdninger i sitt miljø. De kaller dette for ”kollektivets preventive sensur”. Minnefortellinger sier derfor ikke bare noe om den enkeltes personlige opplevelser, men gir også et innblikk i kulturelle mønstre og kollektive vurderinger.

7.8 Hvilken funksjon har fortellingene?

I 1993 ble som nevnt de menneskene som hadde feriert på Langåra i lemmehytter, tvunget til å avvikle denne ferieformen. Dette førte til at de fleste ”fastboende” sluttet å reise dit på ferie- og helgeturer. Noen fortsatte riktig nok å reise ut med båt og kanskje sette opp et telt, men alle informantene sa at oppholdene på øya endret seg etter dette. Da jeg kom for å intervju dem var det derfor en tilbakelagt epoke de fortalte om, hvor historiene og minnene var blitt farget av det som hadde skjedd med Langåra i ettertid. Som Anne Eriksen skriver: ”I det retrospektive ligger at de forteller om hvordan ting var før, men de er skapt i et langt senere nå

som de preges av, samtidig som også hele den mellomliggende tiden er til stede i tokningen som gjøres (Eriksen 1999:74).” I tillegg var informantenes fortellinger preget av personlige opplevelser. To av informantene hadde mistet ektefellen etter at lemmehyttene ble avviklet. I den ene familien ble det hevdet at grunnen til at mannen hadde gått bort, var at de ikke lenger fikk feriere på Langåra. Dette viser hvilke følelser som hadde farget fortellingene.

Fortellingene om Langåra var i hovedsak positive. Samtidig opplevde jeg mye sinne og sorg i intervjuene, da minnene også var preget av sterke negative følelser. Asker kommunene mente at de ”fastboende” la beslag på fine strandpartier og sletter inne på øya.⁴¹ Informantene følte imidlertid at beslutningen var tatt på et uriktig grunnlag, og at de ikke var blitt hørt da ordningen med lemmehyttene ble avviklet. De håpet derfor at de kunne bruke meg, og oppgaven min, som et talerør for å få frem deres versjon av livet på Langåra. Informantene fremstilte av den grunn Langåra, og tiden de hadde hatt på øya, i et veldig positivt lys. Man kan også anta at de undergravde det som var av eventuelle konflikter. Ferieoppholdene ble fremstilt som den rene idyll, hvor beboerne i lemmehyttene utgjorde et stabilt og fredlig miljø som tok vare på øya og holdt den ved like. Teltene og lemmehyttene var ikke et uttrykk for en ”privatisering” av øya, tvert i mot ønsket de ”fastboende” andre velkommen.

Fortellingene jeg har beskrevet i dette kapitlet kan derfor sees som et tilsvarende på avviklingen av lemmehyttene. Ved å ha dette blikket på intervjumaterialet gav det en forklaring på hvorfor de samme fortellingene gikk igjen, i ulik form hos alle informantene. Å fortelle meg om deres somre på Langåra var en mulighet for dem til å formidle overfor Asker kommune hvordan de selv hadde opplevd sine ferier.

7.9 Hva fotografiene kan fortelle om fortiden

I møte med informantene fikk jeg innblikk i et stort bildemateriale bestående av private fotografier fra Langåra. Ved å studere informantenes bilder, og tolke dem inn i en sammenheng, gav bildene meg mer informasjon enn det rent dokumentariske. Bildene var et uttrykk for kulturell kommunikasjon, ved at de også formidlet fortellinger om miljøet på Langåra (Reiakvam 1997:73). Bildene fortalte dermed om livsformen og kulturen som var på Langåra (Tobiassen 1995:10-11). Ut i fra et enkelt fotografi kan man lese flere fortellinger, da

⁴¹ Asker kommune, sak 46/89, 18.9.1989

bildets motiv gir ulike assosiasjoner til den som ser bildet. Hvorfor har fotografen ønsket å forevige dette? Hva sier bildet om den aktuelle situasjonen og samtiden?

Noen av informantenes bilder en gjengitt i oppgaven, for å utdype og illustrere teksten. Disse bildene spenner over hele den perioden jeg har undersøkt. Endringer i tidsperioden gjenspeiles derfor i bildene. Bildene viser den materielle utviklingen. Samtidig kan man lese mye om endringene i det sosiale miljøet, fra vennegjenger og fellesarrangementer, til at økende grad av privatliv med vekt på familien har blitt det dominerende. Videre vil jeg analysere noen av disse bildene nærmere, og se de i sammenheng med informantenes øvrige fortellinger.

Motivet ble avfotografert fordi folk ønsket å minnes akkurat den hendelsen, samtidig var bildene en hjelp til å huske noen opplevelser fremfor andre, som det ikke var bilder av. Minner endres som nevnt som følge av hendelser som har skjedd etter at hendelsene fant sted (Slettan 1994:80-81). Minnene påvirker dermed vår oppfatning av fortiden, slik den blant annet har blitt foreviget i bilder. Mine informanter brukte fotografiene aktivt for å minnes tiden på Langåra, og bildene ble studert i løpet av intervjuene som en hjelp på hukommelsen, blant annet til tidfesting. Bildene kan dermed ha vært med på å påvirke informantenes minner om Langåra. De foretok en utvelgelse i forhold til hvilke hendelser de ønsket å minnes, ved at de gjorde et motivvalg da fotograferingen fant sted. Likeledes skjedde det igjen en utvelgelse når de tok frem fotografiene i ettertid, da det ikke var alle bildene det ble fokusert like mye på.

Oddlaug Reiakvam (1997:45) har benyttet litteraturviteren Roland Barthes' sine teorier om semiologi for å analysere bilder både som objektive avtrykk, og som uttrykk for kulturell kommunikasjon. I følge Barthes kan et tegn både leses som denotasjon, tegnets leksikalske betydning og konnotasjon. Som konnotasjon har tegnet en rekke tilleggsytringer og flertydige meninger, tegnet er dermed bærer av kulturell mening. Om man overfører Barthes' teorier til fotografier vil det innebære at man både kan lese bildene som rene dokumentariske beskrivelser av faktiske forhold, som denotasjon. Fotografiene kan i tillegg settes inn i en kulturell kontekst, og leses som konnotasjon hvor de uttrykker holdninger og verdier. Bildene jeg har benyttet i oppgaven har underveis i teksten hovedsakelig blitt fremstilt som avtrykk (denotasjon) av fortiden. Jeg vil nå gå nærmere inn i bildene, og analysere de som uttrykk (konnotasjon).

Fremstillingen av motivet i forsidebildet er romantisk og idyllisk. For fotografen var det antagelig viktigere å fange en stemning enn å dokumentere omgivelsene, selv om bildet også sier noe om de materielle forholdene på Langåra på dette tidspunktet. Personene i bildet understreker en stemning, fremfor at der gis en presentasjon av dem. Selv om menneskene sees på avstand, blir man trukket mot dem på grunn av deres sentrale plassering. De sitter sammen i hammocken og ser utover mot sjøen. De er mer opptatt av hverandre og omgivelsene, enn av fotografen. Bildet gir inntrykk av ro og fred. Det illustrerer fortellingene om det gode livet på Langåra, hvor man hadde tid til hverandre og til å nyte fred og ro i naturen. Samtidig gjenspeiler fotografiet en romantisk holdning til naturen, hvor man nyter den urørte naturen, opplevelselslandskapet, som en motsetning til bondens syn, hvor naturen oppfattes som et produksjonslandskap, knyttet til arbeid (Reiakvam 1997, Christensen 2002).

Jeg vil også gi en nærmere analyse av bildene av markisehytta (bilde nr 4 på side 37), søsken med grammofon (bilde nr 9 på side 61) og kameratgjengen på telttur (bilde nr 8 på side 50). Disse bildene representerer to ulike fortellinger om Langåra. De to første har fokus på at det var familier bestående av ”skikkelige” og ”ordentlige” folk som ferierte på Langåra.

Motivet i bilde nummer 4 er av en familie på tre generasjoner, samlet på plassen utenfor hytta som er laget av markisestoff. Her er det ryddig og ordentlig, det er hvit duk på bordet og man ser til og med vaskefatet til høyre i bildet. De voksne sitter ved bordet og ser i kameraet. Husmoren har på seg forkle, som indikerer at hun arbeider i ferien. Hun er opptatt med å ta hånd om barna, og har derfor ikke anledning til å sette seg ned. Bildet nummer 9 av tre søsken med grammofon understreker de samme fortellingene om de ”fastboende” på Langåra, som ”skikkelige” og ”ordentlige” folk. Her sitter de også ved et bord, som er dekket med hvit duk. Mennene er kledd i hvite skjorter. Bak ser vi tørkesnoren hvor klesvasken henger. De to fotografiene gir en idyllisk fremstilling av Langåra. Bildene forteller også om det sosiale livet i storfamilien, i motsetning til forsidebildet hvor det er paret i naturen som er det sentrale. Samtidig formidler bildene fortellinger om de som ferierte på Langåra, som folk som hadde det ryddig, ordentlig og pent rundt seg, noe som også ble understreket i intervjuene. Fotografiene og fortellingene understreker dermed verdier og holdninger som var karakteristiske for arbeidermiljøet.

Bildet nummer 8 av kameratgjengen på telttur representerer andre fortellinger, om de mange ungdomsgjengene som reiste til Langåra på teltturer på 1920-1930-tallet. Bildet viser fire kamerater og et telt. På teltplassen er det ikke ryddet for fotografen. To gutter ligger i gresset, en sitter og en står, mens han tenner en pipe. Kun en av guttene ser på fotografen. Bildet viser en avslappet og uhytlig stemning. Guttene fremstilles som uvirksomme, både fordi de er fotografert i en avslappet stilling, og fordi det er uorden på teltplassen. Den eneste synlige aktiviteten er piperøyking. Bildet illustrerer fortellingene om at det var mange ungdommer på Langåra på begynnelsen av 1900-tallet, og at det var mindre orden, og kanskje mer bråk med dem enn med barnefamiliene. Flere av informantene fortalte som nevnt at ungdomsgjengene kan ha gitt opphav til Langåras dårlige rykte.

Anna Helene Tobiassen (1995:95-96) mener at noen fotografier har en klarere dokumentarisk fremstilling enn andre. Bildene nummer 5 og 6 (side 40 og 42) av familien som monterer lemmehytta eksemplifiserer dette. Her var formålet med bildet å vise hvordan hyttene var konstruert og hvordan de ble montert. Da jeg i tillegg vet at bildene ble tatt den nest siste sommeren hytta stod oppe, forsterker det inntrykket av at bildene var tatt som dokumentasjon. Familien visste at dette var en av de siste gangene hytta skulle opp. De ønsket derfor å feste til papiret prosessen med å få opp hytta, slik at de kunne minnes dette i ettertid. Tobiassen (1995:108) hevder at fordi vi glemmer opplevelser og hendelser, trenger vi bilder for å bringe til liv igjen situasjoner og stemninger, eller mennesker vi gjerne vil minnes.

Fotoalbum danner fragmentariske resymeer av livshistorier, men ikke slik at de sier særlig mye om realitetene i personenes liv. Snarere representerer de ønskebilder av det gode liv. De private fotosamlingene representerer visuell og virkelighetsnær reportasje fra det opplevde liv, men samtidig er de valgt ut og redigert etter mønster av våre ønskebilder om det gode liv (Tobiassen 1993:171).

Informantene brukte bildene aktivt for å minnes ulike situasjoner og tidsepoker på Langåra. Samtidig var det tydelig at det var de positive minnene de ønsket å forevige. Det kan for eksempel ha vært besøk av venner og slektninger, eller en stor fisk man hadde fått på kroken. Det som var felles for bildene var ønsket om å minnes tiden på Langåra, som en tid hvor man levde det gode liv.

7.10 Avisenes fortellinger om Langåra

I den tidsperioden jeg har tatt for meg var Langåra stadig et tema i avisene. Nesten alle artiklene beskrev det yrende livet på øya, og de ulike måtene folk innrettet seg i telt og lemmehytter. De ”fastboende” ble i avisene fremstilt som kreative, oppfinnsomme og sosiale. Hyttene omtales som hyggelige og koselige, men veldig primitive. Ved nærmere ettersyn viste det seg at det likevel var forskjeller i hvordan avisene vinklet dette stoffet, og man kan spørre seg om dette hadde sammenheng med avisenes politiske forankring.

Sommeren 1937 trykket avisen Oslo Illustrerte en to siders artikkel, med et stort billedmateriale, om Langåra. Avisen var knyttet til arbeiderbevegelsen. Journalisten bak artikkelen sympatiserer med de som bor i telt på Langåra. Han bruker pronomenet *vi*, om de som må ta til takke med ”luftkasteller”, og som ikke har mulighet for en ”sommerbungalow” i strandsonen. Journalisten skriver om det frie livet barna lever på øya. I tillegg er han opptatt av hvordan husmoren klarer å ordne seg praktisk under slike kummerlige forhold. Han beskriver et telt hvor det er redd opp ”to delikate leier med skinnende hvite lakener og midt mellom ”sengene” en stokk, stukket ned i jorda, hvor vekkeruret er hengt opp. Øiensynlig en familie hvor ”han” har vært på søndagsbesøk og må tidlig på benene mandag morgen.” Bildene viser folk som arbeider, barn som plukker bær og bader. Ingen av bildene viser uvirksomme voksne. Artikkelen understreker dermed fortellingene om at de som bodde på Langåra var ”skikkelige” arbeidsfolk. Der var det mennesker som holdt seg i aktivitet, og som hadde det pent og ordentlig rundt seg.

Som en kontrast til denne fortellingen vil jeg trekke frem Aftenpostens artikkel fra 14. juli 1964. Her virker det som om det er fortellingene om Langåra, som et sted med mye fyll og bråk, som har ligget i journalistens bakhode. Øl er et gjennomgående tema i hele artikkelen. Journalisten skriver at det er blåmandag på Langåra da han ankommer øya med ”Rigmor”. Båten er lastet med varer til butikken, som er det samme som øl, skriver han. Artikkelen er illustrert med et bilde at tre menn som bærer i land ølkassene. I bildeteksten står det at ”kjøpmannen [...] selger unna 75 kasser på et par timer.” Videre gjengir han en historie som han ble fortalt, hvor moralen er at uansett hvor du dykker i Middagsbukta vil du finne helflasker med øl. Med andre ord: På Langåra ble det drukket mye øl.

Ut fra det avismaterialet jeg har studert synes det som det er en tendens til at Aftenposten, som er en konservativ avis, viser en distanse til de ”fastboende” på Langåra. Journalistene

finner denne ferieformen underlig. Arbeiderbladet, som var den ledende Arbeiderpartiavisen, og Oslo Illustrerte viser i større grad en respekt for de som ferierte på Langåra, og ser med beundring på alt de har fått til.

Ved å benytte avisartikler som kilde har jeg fått innblikk i hva samtiden tenkte om de som bodde i telt og lemmehytter på Langåra. Jeg vil anta at de oppfatningene som verserte om Langåra delvis kan ha hatt sitt utspring i avisartiklene. Artiklene har vært med på å understreke og utdype de fortellingene jeg fikk høre i intervjuene. De bekrefter at Langåra har vært et fantastisk sommersted for de ”fastboende”. Samtidig som de gjenspeiler en forundring over denne ferieformen.

7.11 Oppsummering av kapitlet

I dette kapitlet har jeg brukt intervjuer, fotografier og avisartikler som kilder til ulike fortellinger om Langåra. Selv om historiene var mange og hadde ulikt opphav, inneholdt de likevel noen felles temaer som fungerte som kommentar til utvikling av hyttemiljøet. I tillegg inneholdt kildene fortellinger om hvordan Langåra ble oppfattet som feriested i samtiden, av informantene selv og av andre. Ved å benytte fortellinger som innfallsport har jeg kunne si noe om informantenes oppfatninger av det de opplevde på Langåra. Samtidig viste fortellingene at de ”fastboendes” holdninger til hytteliv og friluftsliv var et uttrykk for generelle trekk i norsk kultur.

Kapittel 8: En nostalgisk lengsel etter fortiden

8.1 Identitet og stedstilknytning

Selv om informantene bare oppholdt seg på øya deler av året, vil jeg hevde at Langåra har hatt innvirkning på store deler av deres liv. Feriene i lemmehytter var en tilbakelagt epoke da jeg gjorde intervjuene, men øya var stadig viktig og betydningsfull for dem jeg snakket med. I dette kapitlet vil jeg beskrive nærmere den tilknytningen informantene følte til Langåra. Videre vil jeg bruke Langåra som eksempel på generelle kulturelle mønstre, for på den måten å belyse allmenne prosesser med utgangspunkt i det spesielle (Thorsen 1993:284).

Informantene oppfattet seg selv som en del av en gruppe, de ”fastboende” på Langåra, og omtalte gruppen som ”vi”. Samtidig kontrasterte de bevisst sin egen livsverden og seg selv overfor andre grupper som de ønsket å distansere seg fra, som campingfolk og båtfolk. På den måten tydeliggjorde de sin egen identitet som friluftsmennesker og ”fastboende” på Langåra. Identitet handler om å høre hjemme, individuelt, og i tilknytning til et kollektiv. I følge etnologen Lissie Åström er all identitet kontrastiv (Alsmark 1997:17). Informantene forsterket i tillegg identitetsfølelsen ved stadig å fortelle om sine opplevelser på øya. Som Dagfinn Slettan (1994:104) skriver: ”ved å fortelle vår livsfortelling konstruerer vi også et ”selv”, vi skaper vårt selvbylde.”

Orvar Löfgren (1997:23) skriver at frem til vår tid har opplevelsen av identitet vært tydelig avgrenset og romslig forankret, mens man i det postmoderne samfunnet preges av rotløshet. Samtidig eksisterer ikke lenger de tradisjonelle klasser, i stedet har det oppstått nye

klassegrenser (ibid). Folk har derfor fått behov for å finne faste holdepunkter i en ellers turbulent tilværelse. Löfgren (1997:22-29) hevder at et hjem kan være et slikt holdepunkt. Hjemmet kan være fast eller bevegelig, det kan være en leilighet eller en campingvogn. Löfgren (ibid.) gir videre et historisk tilbakeblikk på hjemmets betydning. Han skriver at det var først på 1800-tallet at hjemmet ble ”den lilla, varma värden” i kontrast til den store anonyme verden. Samtidig oppstod den moderne tanken om hjemmelengsel i de borgelige kretser, hvor det var lengselen tilbake til det gamle bondesamfunnet man hadde i tankene.

Jeg har tidligere, med utgangspunkt i Marianne Gullestad (1989), diskutert om nordmenns forhold til hytter kan sammenliknes med den tilknytningen folk har til sitt hjem. Etter å ha intervjuet noen av de ”fastboende” på Langåra sitter jeg igjen med inntrykket av at lemmehyttene har betydd svært mye for mine informanter. Ble lemmehyttene oppfattet som et hjem av informantene? Löfgren (1997:29) skriver at hjemmet er et ”kraftsamlingspunkt, motgiftet, resursen som får oss att klara det andra livet.” Dette samsvarer med hvordan informantene omtalte lemmehyttene på Langåra. De sa at de trengte sommeroppholdet på øya for å klare hverdagen som ventet i byen. Informantene lengtet etter øya, hyttene og miljøet i de periodene de ikke var der. Etter at lemmehyttene var avviklet ble denne lengselen forsterket ytterligere.

Löfgren (1997:22-29) bruker nasjonen Sverige som eksempel på et territorielt område som man kan føle hjemmelengsel til. Jeg vil her forsøke å overføre hans tanker på Langåra. På samme måte som man kan føle hjemmelengsel til sitt hjemland, mener jeg mine informanter lengtet etter Langåra. Stedet var for dem trygt og kjent. Det var små detaljer og opplevelser de lengtet etter, som for eksempel å se soloppgangen over Oslofjorden, og å sitte og kjenne på stillheten. Noen sa at de savnet spesielle lukter som de forbandt med øya: ”Når du kom ut med båten, og du begynte å gå innover på øya så kjente du at det luktet Langåra. Det var helt spesielle lukter (Eva f. 1940).”

Löfgren skriver også at det territorielle rommet avgrenser historien og kulturen. En sterk hjemmefølelse kan derfor gi en intoleranse overfor de som ikke følger de uskrevne reglene og rutinene som gjelder for dette territoriet. I intervjuene kom det frem at informantene følte at nye ”innflyttere” noen ganger slo seg ned på feil sted. Dette var ikke markerte områder, men steder som de ”fastboende” oppfattet som fellesområder eller som en families ”private” plass. Informantene fortalte også om båtfolk som ikke ryddet etter seg, men som tvert i mot brukte

Langåra som søppelplass. Löfgren (1997:35) skriver at det er bevegelser som skaper og organiserer rommet og gir oss et bilde av det. På den måten hører sted og identitet sammen. ”Vi kan aldrig skilja ut de sätt på vilka vi rör oss i eller brukar ett landskap från de bilder, minnen och associationer vi bär med oss.” Det vil derfor være mennesker med ulike mentale landskap i det samme terrenget samtidig. På den måten oppstår kulturmøter, som kan gi grobunn for konflikter, skriver han (ibid.). Mitt kildemateriale viser at det har vært uenighet mellom ulike grupperinger på Langåra, selv om informantene forsøkte å underkjenne dette i intervjuene.

Langåra preget informantenes minner og utgjorde et stabilt holdepunkt i deres tilværelse. I tillegg hadde folk mye av sin kunnskap, sine normer og verdier knyttet erfaringer på øya. Informantene fortalte at på Langåra levde de et friluftsliv ved sjøen i et trygt nærmiljø, med et spesielt godt samhold. Øya og somrene var nært koblet til familielivet og dets store og små begivenheter. De sa i tillegg at *vi* på Langåra var ”sånn og sånn”. De begrunnet dermed sin oppførsel og væremåte med utgangspunkt i Langåra. I følge Gunnar Alsmark (1997:9-10) er identitet noe man skaper og som gir en følelse av kontinuitet. Oppholdene på Langåra hadde vært en årlig foreteelse for informantene gjennom store deler av livet, på den måten utgjorde de en regelmessighet og en forutsigbarhet i deres liv. Flyttingen ut på øya kan som nevnt sees som et årlig kalenderisk ritual (Lauri 1976:76).

På bakgrunn av dette synes det som om informantene hadde sterke bånd til lemmehyttene, men at det antagelig var helheten og det totale miljøet på Langåra de snakket om og lengtet til, og ikke kun til hyttene. Jeg vil derfor hevde at lemmehyttene *og* Langåra, med det sosiale miljøet, hadde like stor betydning som et permanent hjem for mine informanter.

Hvor viktig Langåra har vært for informantene understreker disse to eksemplene: Som tidligere nevnt var én av informantene blitt enke rett etter at det ble slutt med å feriere på Langåra. Familien til den avdøde fikk laget gravsteinen av en stein fra Langåra. En annen informant fortalte at hun ønsket å bli viet på Langåra, men da dette av praktiske grunner ikke lot seg gjennomføre, valgte hun i stedet å forlove seg på øya. Eksemplene viser at selv om Langåra i utgangspunktet var knyttet til ferieopphold, ønsket folk også å innlemme stedet i livets rituelle begivenheter, som begravelse og bryllup. Dette viser at øya også hadde en symbolsk betydning for informantene gjennom minnene om tidligere opplevelser. Langåra symboliserte positive verdier som folk ønsket å ivareta. I den perioden hvor øya var deres

feriested var lengselen rettet mot neste sommer. Etter avviklingen fikk minnene en egen verdi, hvor oppholdene på Langåra representerte drømmen om ”det gode liv”.

8.2 Et nostalgisk syn på hyttelivet

Det var tre sider ved oppholdene på Langåra som informantene trakk frem som positive: nærheten til naturen, det sosiale miljøet og en tidsopplevelse som var knyttet til handling. Dette er som tidligere beskrevet tre karakteristikk man i dag forbinder med livet i ”gamle dager”. Informantene fremhevet særlig den muligheten de hadde til å leve i pakt med naturen, og at de levde et friluftsliv på Langåra. Samtidig pyntet de opp i hyttene på samme måte som hjemme, ved at de tok med seg en del av hverdagslivet ut til øya, som blondergardiner og porselensservise. Likevel fremhevet informantene de primitive forholdene som positive. På øya var det utedo, ”lange rader med herredoer og damedoer (Eva f. 1940).” Å gå på utedoen ble beskrevet som hyggelig og sosialt, og satt du med dodøra oppe hadde du utsikt ut over Oslofjorden.

På hytta synes mange at det godt kan være primitivt, med utedo og uten innlagt strøm og vann, og dermed mer som i ”gamle dager”, noe også Ingun Grimstad (1990:28) har påpekt. Hyttelivet knyttes av den grunn opp mot levemåten i førindustriell tid, da man levde av naturen og nær naturen. Selv om informantene ikke hadde opplevd denne fortidige levemåten selv, hadde de dannet seg et bilde av hvordan det var, uten at dette nødvendigvis stemte med virkeligheten. Det var denne forestillingen om fortiden de lengtet etter, slik de trodde og ønsket at den var.

Fra 1960-tallet var det stadig flere av de som ferierte på Langåra som skaffet seg egen båt, og dermed ble det mer lettvinnt for folk å reise hjem. Båten gjorde det enklere for informantene å veksle mellom det primitive hyttelivet og hjemmets fasiliteter. På den måten reiste informantene inn og ut av ”fortiden” som de selv ville. Ordet ”fortid” blir her forstått som en symbolsk tilstand hvor informantene dyrket kvaliteter de satte pris på, og som de følte manglet ellers i tilværelse.

Det er ikke bare mine informanter som har et nostalgisk syn på hytteliv, denne oppfatningen preges mange nordmenn av. Folkloristen Ulrika Wolf-Knuts (1994:62) skriver at nostalgisk tenkning innebærer ”att man i minnet återkallar en tid som i sendan länge är forsvunnen och som i realiteten inte kan återupplevas.” Allerede på 1700-tallet ble begrepet nostalgi brukt om

en psykisk tilstand hvor man lengtet etter det enkle og ufordervete. Senere har nostalgi blitt brukt om lengselen etter det hjemmet man har flyttet fra, eller om noe forgangent. Nostalgien er tosidig, vemodig, men samtidig fylt med nytelse, da det man lengter etter er positivt og noe man gjerne vil oppleve igjen. Den vemodige følelsen har sammenheng med at fortiden aldri kan komme igjen. Det er lengselen etter fortiden som gjør at vi dyrker de nostalgiske følelsene. Mange har i dag en oppfatning av at livet i ”gamle dager” var preget av trivsel, stemning, hjemmehygge, enkelhet og samhandling. Ved å forsøke å leve slik man gjorde i ”gamle dager” føler man også en samhørighet med tidligere slektsledd og til tidligere tider (Wolf–Knuts 1994:71-72). Eller som Inger Johanne Lyngø (1992:40) skriver:

Nostalgi er en dyp lengsel etter en tapt helhet. Det kan være lengsler tilbake til en lykkelig barndom, til hjemmet, til en annen tid, til det fullkomne og udødelige.

Poenget er at de nostalgiske lengslene retter oppmerksomheten mot en mangel ved vår egen situasjon her og nå.

Mange nordmenn ønsker å leve som i ”gamle dager” fordi fortiden representerer positive verdier som man lengter etter i hverdagens tidsklemme. Samtidig ønsker ikke folk å gi slipp på den komforten de har opparbeidet seg. Dagens nordmenn finner løsninger på dette dilemmaet ved blant annet å få utløp for sine nostalgiske behov på hytta. På hytta kan folk derfor ha det primitiv og leve i ett med naturen, da det livet føles mer ”ekte” og opprinnelig. At feriene på Langåra var nokså primitive bryter derfor ikke med generelle tanker om hytteliv i den norske kulturen.

Jeg oppfattet informantenes livsform på Langåra som et uttrykk for nostalgi. Samtidig ble jeg presentert for et nostalgisk tilbakeblikk i intervjuene, da informantene fortalte om fortiden på Langåra. Ferieoppholdene på Langåra var et tilbakelagt stadium, som informantene lengtet tilbake til. Deres fortellinger hadde dermed også et nostalgisk skjær, som ble forsterket ytterligere gjennom fotografiene. Igjen vil jeg trekke frem forsidebildet for å illustrere den nostalgiske stemningen jeg har beskrevet. Det var blant annet på den måten informantene ønsket å minnes tiden på Langåra.

Mitt kildemateriale rommet dermed flere ”lag” av nostalgi. Anna Helene Tobiassen (1995:108) skriver at ”fotografier opptre i krysningspunktet mellom fortid og nåtid, ved at vi tar bilder i nåtiden, for å kunne minnes fortiden, en gang i fremtiden.” På den måten kom

informantenes lengsel etter den tapte tiden på Langåra også til uttrykk når de så på fotografiene fra denne perioden. Fotografiene var derfor automatisk forbundet med nostalgi, da informantene bevisst fotograferte mennesker, ting og opplevelser de ønsket å minnes. De foretok en utvelgelse allerede da bildene ble tatt. Fotografiene var dermed med på å bygge opp under informantenes selvilde og identitet. Informantenes fortellinger og fotografier er likeledes et eksempel på hvordan dagens senmoderne mennesker forholder seg til nostalgi. I følge Tobiassen (1995:111) er nostalgi et middel vi bruker for å ”bygge opp, vedlikeholde og bearbeide vårt forhold til fortiden – og gjennom dette – til oss selv.”

8.3 Klassereise og arbeidets mentalitet

For de ”fastboende” var arbeid og pusling som nevnt en viktig del av ferieoppholdet. Arbeidet som ble utført på Langåra kan også sees som en del av lengselen etter å leve som før i tiden. I det gamle bondesamfunnet var arbeidet og familielivet vevet i hverandre. Arbeidet var hovedinnholdet i livet og de viktigste menneskelige dyder var å være arbeidsom og driftig (Thorsen 1993:22). Både innen arbeiderklassen og i bondesamfunnet var man opplært til å være solidarisk med normene i sitt miljø (Thorsen 1993, Ambjörnsson 2005). Det gode liv var dermed ensbetydende med hardt arbeid. Ved å ha dette analytiske blikket på den arbeidsinnsatsen som ble nedlagt på Langåra, var det tydelig at arbeidet hadde en funksjon utover å fylle fritiden med aktivitet. Dydige og ”skikkelige” mennesker skulle være arbeidsomme og holde det ordentlig rundt seg. Liv Emma Thorsens (1993:22) bruker begrepet arbeidets mentalitet om denne tankegangen.

Arbeidet som beboerne på Langåra gjorde i løpet av sommeren var som nevnt tredelt, de satte opp og tok ned hyttene, de holdt øya i orden og de gjorde det daglige husarbeidet. Thorsen gir i *Det fleksible kjønn* (1993:280-281) en beskrivelse av bondesamfunnets syn på arbeid. Her skriver hun at ethvert stykke arbeid krevde sin tid, og at det var oppgavens art som var bestemmende for tidsbruken. Arbeidet var preget av arbeidslyst, og det eksisterte en arbeidsmoral som inkluderte sparsomhet og en bevisst forvaltning av knappe ressurser.

Ronny Ambjörnsson gir i *Fornavnet mitt er Ronny* (2005) en nærgående skildring av sin egen oppvekst i arbeiderklassemiljøet i Göteborg på 1930-tallet. Ambjörnsson skriver at en karakteristisk side ved arbeiderklassens holdninger var deres sterke moral. Videre beskriver han miljøet som opptatt av hygiene og renslighet. Han hevder at arbeiderne følte en plikt til å gjøre ulike ting, som å være arbeidsom, ”skikkelig” og ”ordentlig”, noe han omtaler som

plikttroskap. Dette var egenskaper mine informanter også satte høyt. De jeg snakket med beskrev sine foreldre og besteforeldre som tilhørende arbeiderklasse, mens de omtalte seg selv som ”skikkelige arbeidsfolk”, som likte å ha det ryddig og ordentlig rundt seg. Alt arbeidet de nedla på Langåra viste også at de var svært arbeidsomme, og at de følte en plikt til å holde øya i orden.

Flere av informantene hadde på samme måte som Ronny Ambjörnsson foretatt en klassereise. De tilhørte i dag et annet miljø enn arbeidermiljøet, gjennom sin økonomiske situasjon, jobb og fritidsaktiviteter. Ambjörnsson hevder at man aldri kan kutte helt med sitt opphav og sin fortid. Det vil henge ved en og danne bakgrunnsteppet for den man er og det man gjør også senere i livet. At informantene fremstilte Langåra i et idyllisk lys kan ha sammenheng med at flere hadde foretatt en klassereise, og der i gjennom hadde fått en avstand til egen fortid. Som Ambjörnsson (2005:43) skriver: ”Erindringen idylliserer og tilskriver lett de forgangne verdier som det ikke var mulig å skjelne mens alt sto på.”

Mentalitetshistorikeren Jacques Le Goff (1978:249) skriver at ”det som tycks vara utan rötter, frambringat av improvisation och reflex, mekaniska gester, ogenomtänkta ord, kommer således långt bort ifrån och vittnar om tankesystemens långa efterklang.” Jeg vil reise spørsmål om det var arbeidets mentalitet som gjenspeilet seg i informantenes holdninger til arbeid. Kan dette ha vært en holdning som var blitt overlevert fra det gamle bondesamfunnet via arbeiderkulturen og videre til feriemiljøet på Langåra?

”Mentalitet overføres ureflektert og tilsynelatende ubevisst i og med at de også er knyttet til en praksis som samfunnsmedlemmene anser som riktig og tilsynelatende naturlig,” sier Liv Emma Thorsen (1993:19). Videre skriver Thorsen (1993:135) at nyskaping og vedlikehold av mentaliteter skjer innenfor ulike delsystemer, hvor folk møtes og arbeider sammen. Langåra har vært et sted for kulturell læring av en arbeidsmoral og en bevisst holdning til naturen, med vekt på friluftsliv og naturforvaltning. Det lå mye kunnskap bak arbeidet som ble utført på Langåra, blant annet i det å sette opp hyttene. På den måten har kognitive strukturer blitt vedlikeholdt og videreført gjennom kulturell læring (Thorsen 1993:55).

Ved å se arbeidet som ble nedlagt på Langåra med et mentalitetshistorisk blikk, fikk jeg en forståelse av hvorfor folk la ned så mye tid og krefter i å holde øya ryddig og fin. De følte en plikt til å holde det i orden rundt seg og en lojalitet overfor hverandre. Her lå det en

arbeidsmoral med røtter i arbeiderklassemiljøet og tilbake til det gamle bondesamfunnet. Arbeidsinnsatsen var en naturlig del av oppholdet på Langåra for informantene. Det var først da vi i intervjuene kom inn på avviklingen av lemmehyttene at holdningen til dette arbeidet endret seg. Vedlikeholdet og bearbeidingen av Langåras landskap var tidligere blitt beskrevet som pusling, som det hadde vært en naturlig plikt å utføre. Nå ble i stedet dette omtalt som et gratisarbeid de hadde gjort for Asker kommune. Arbeidets mentalitet ble erstattet med tanken om at alt arbeid skal lønnes. ”Att flera mentaliteter samexistererar vid samma tid och i en och samma själ är ett av de fakta som är besvärliga men väsentliga för mentaliteternas historia (Le Goff 1978:256).”

I ettertidens lys får arbeidets mentalitet preg av å være en bevisst nostalgisk ideologi (Thorsen 1993:280). De tidligere beboerne på Langåra hadde fått en distanse til Langåra både fysisk og i tid, som gjorde at de kunne reflektere over fortiden og det arbeidet de hadde nedlagt. Arbeidets mentalitet var knyttet til stedet Langåra, og med lemmehyttenes bortgang forsvant også de fysiske rammene for arbeidets mentalitet. Tilbake satt informantene med sine nostalgiske minner.

8.4 Oppsummering av kapitlet

Ved å studere de ”fastboende” på Langåra har jeg kunnet vise hvordan disse menneskene var bærere av holdninger til arbeid som har røtter helt tilbake til det gamle bondesamfunnet. Mentalitetens seige strukturer hadde overlevd på Langåra. Den kom til uttrykk i et fritidsmiljø hvor folk hadde frihet til å leve slik de selv ville. Samtidig gav informantene uttrykk for en mer moderne holdning når de fortalte at de kunne sitte i timevis å bare se utover sjøen. Informantene vekslet mellom ulike mentaliteter på samme måte som de vekslet mellom ulike tidsoppfatninger. Dette kaller Liv Emma Thorsen (1993:20) for mentalitetenes usamtidighet, som innebærer at ulike mentaliteter, med utspring i forskjellige tidsperioder, eksisterer på samme tid. Usamtidigheten kommer til uttrykk i forholdet mellom kulturens materielle vilkår og elementene i kulturens kognitive strukturer (ibid.). Som nevnt forsvant arbeidets mentalitet med lemmehyttene.

Del 4: Konklusjon

Kapittel 9: Langåra – et sommerparadis?

9.1 Et tilbakeblikk

Jeg satt i går og drømte om en liten hytte som man bare kunne slå opp. Så hvis noen kommer og sier noe så kunne jeg bare ta med meg hytta å gå (Kristin f. 1970).

Gjennom analysen har jeg belyst generelle trekk i norske ferievaner og i arbeiderklassen spesielt, ved å beskrive feriemiljøet på Langåra. Målet med oppgaven har vært å redegjøre for Langåra som livsform ved å ta utgangspunkt i stedets materielle forhold, med fokus på endringer i boskikk fra telt til lemmehytter, på 1900-tallet. Lemmehyttene på Langåra var en kreativ løsning på et ønske om å bygge en permanent hytte på et sted hvor dette ikke var mulig. Studien føyer seg dermed inn i en etnologisk tradisjon hvor man studerer hvordan folkelig praksis er et tilsvarende på sentral styring, lover og regler. Lemmehyttene har blitt beskrevet som et eksempel på folkelig byggeskikk, hvor traderingen foregikk muntlig fra generasjon til generasjon, og hvor nye ideer kom frem innenfor rammene av en endringsskikk.

Livsformen på Langåra i telt og lemmehytter er et eksempel på arbeiderklassens ferieform. De fleste som ferierte på øya kom fra arbeiderklassen, eller hadde sin bakgrunn i den gjennom tidligere generasjoner. De "fastboendes" tilknytning til arbeidermiljøet kom til uttrykk i arbeidets mentalitet, hvor de viste en pliktfølelse og en arbeidsglede ved å holde omgivelsene rundt seg i orden.

Boforholdene og kulturlandskapet la føringer for samværsformene og folks tidsopplevelse. Det sosiale miljøet har variert med antall ferierende, fra store fellesarrangementer til familien som det naturlige samlingspunktet. Fra ungdomsgjenger som dro på teltturer på begynnelsen av 1900-tallet, til at fire tusen mennesker ferierte i lemmehytter og telt, på midten av 1950-tallet. På øya har folk hele tiden levd i et tett nærmiljø. De ”fastboende” innrettet seg på ulike måter for å skjerme sin ”private” sfære og sitt familieliv. Samtidig vekta de hvor positivt det var å leve i et ”gammeldags” nærmiljø hvor folk brydde seg om hverandre.

Fra 1960-1970-tallet døde miljøet sakte ut. Fremdeles var det om lag førti familier igjen da den endelige avgjørelsen om at lemmehyttene måtte avvikles ble tatt av Asker kommune i 1993. Hva gjorde et slikt vedtak med mine informanter? Hvordan opplevde de å måtte avslutte en ferieform brått og ufrivillig? Spørsmålene har blitt belyst gjennom analyse av fortellingene som kom frem i intervjuene. Informantenes fortellinger ble delt i to kategorier for å tydeliggjøre hvordan de med ulike innfallsvinkler forsvarte sin ferieform, og der gjennom sin rett til å fortsette og feriere på Langåra i lemmehytter. Den ene kategorien fortellinger besto av de gode minnene som informantene satt igjen med etter sine ferier på Langåra. I disse fortellingene ble det fokusert på at det alltid var godt vær, det var alltid noe å gjøre og at folk fant ro og fred på øya, samtidig som de ”fastboende” utgjorde et stabilt og godt sosialt miljø.

9.2 Et forsvar for arbeiderkulturen

Den andre kategorien inneholdt fortellinger om andre tilreisende, båtfolk og folk som oppholdt seg på øya for en kort periode. De ”fastboende” var blitt anklaget av de tilreisende og av Asker kommune for å beslaglegge for store områder av Langåra, og for dermed å ”privatisere” øya. Disse fortellingene har jeg derfor omtalt som ”forsvarshistorier”.

Fortellingene var et tilsvarende på de beskyldningene som informantene fikk høre i forbindelse med avviklingen av lemmehyttene. Innholdet i fortellingene kan oppsummeres med at det var andre tilreisende som var årsak til forsøpling, fyll og uro på Langåra. I fortellingene kom det i tillegg frem at informantene syntes at Asker kommune hadde bevilget for lite midler til å holde øya i orden.

Selv om dette i utgangspunktet var fortellinger med et negativt innhold klarte informantene å snu dem til sin fordel. Gjennomgangstemaet var at det kun var positivt at de ”fastboende” oppholdt seg på Langåra. Informantene fortalte også om alt arbeidet de hadde nedlagt på øyas

fellesområder og på egne uteplasser, noe som hadde skapt mange flotte hytteområder. Likevel hevdet de at de ikke hadde ”privatisert” øya, i stedet mente de at alle hadde samme mulighet til å gjøre dette. Ved at de holdt landskapet i orden på øya, la de også forholdene til rette for andre tilreisende, og de minsket arbeidet for kommunen. Informantene beskrev sin egen ferieform som idyllisk og harmonisk. På den måten dannet fortellingene i de to kategoriene til sammen et veldig positivt bilde av informantene og dermed også av de ”fastboende”.

Langåra har hatt et dårlig rykte om mye fyll og bråk. I det skriftlige kildematerialet kom dette frem i avisenes beskrivelser av de ”fastboende”. Tittelen, ”De øl`er og venter på makrellen og river kåken når ferien er forbi,”⁴² bekrefter dette. Negative uttalelser om miljøet på Langåra kom så tidlig som i 1928. Etter påstander i en avisartikkel om at ”Langåra tyranniseres av rampen, store fyllekaler med slagsmål hele lørdagsnatten,”⁴³ ønsket man å kartlegge miljøet på øya. De ”fastboende” som ble sitert i den påfølgende rapporten beskriver menneskene på øya som skikkelige og pene, høflige og bra mennesker. I 1953 laget Edith Carlmar en kortfilm om feriemiljøet på Langåra. I filmen sies det at det eneste kravet som var til Langåras innbyggere var at det skulle være ”ro, orden og renslighet”. Dette var med andre ord ikke en selvfølge på et sted hvor arbeiderklassens var samlet. Liknende negative holdninger har arbeiderklassen generelt vært utsatt for, ikke kun de som ferierte på Langåra. Anne Louise Gjesdal Christensen (1991:133) bekrefter dette når hun trekker frem arbeiderklassens vektlegging av å tilhøre de respektable familier hvor alt er ”reint og bøtt”.

Informantenes stadige understrekning av at de var ”skikkelige” arbeidsfolk får dermed en dypere mening. Fortellingene om de ”fastboende” kan leses som et forsvar av en hel arbeiderkultur og ikke kun av de som bodde i telt og lemmehytter på Langåra.

9.3 Langåra – et identitetslandskap

Fortellingene om Langåra bar preg av en nostalgisk lengsel etter fortiden, noe jeg vil hevde har sammenheng med hvordan informantene var tvunget til å avslutte sin ferieform.

Informantene fortalte om en tid de hadde fått avstand til. Samtidig hadde de en oppfatning av Langåra som et symbol på alt som var bra i ”gamle dager”, med et godt sosialt nærmiljø, en tidsopplevelse knyttet til handlinger og med en positiv holdning til arbeidets mentalitet.

⁴² Arbeiderbladet 14.7.1964.

⁴³ Sitert fra politibetjent Garders rapport, som gjengir artikkel i Arbeiderbladet 18.7. 1928. Oslo kommunes park- og idrettsvesenets arkiv.

Langåra med lemmehyttene og sitt sosiale miljø var med på å prege informantenes identitet: ”Jeg tror Langåra var med på å skape oss til sosiale mennesker, rett og slett. Du blir en sosial person, som har lett for å snakke med folk (Gunnar f. 1945).” De følte en sterk tilknytning til øya, ved at den var knyttet til egne erfaringer og til personlige minner, og der igjennom til eget selvbylde.

En av informantene opplevde at det skulle bygges toaletter på det stedet de hadde hatt sin hytte i tjueseks år. I den forbindelse sa han dette: ”Det er liksom det som blir verst for oss, kan si etter hvert er det jo en minneplass [...] Kjenner hver eneste stein, hver eneste plante, alt kjenner du [...] Det blir jo som du blir bundet, kan si, alt som du liker da. [...]”. I tillegg fortalte han om de tankene han gjorde seg da lemmehyttene ble avviklet: ”Alle de tusen menneskene som har bodd på den plassen [Langåra] sammen med oss, kan si, alle har jo minner derfra, også blir jo dette røska vekk, hvis det skjer no` med plassen og ødelegger den. [...] De lissom kapper av beina her [peker på leggene] (Arne f. 1960).”

Samfunnsviteren Erling Krogh har studert folks opplevelse av landskapet på øya Jomfruland, utenfor Kragerø. Han hevder at Jomfruland er et identitetslandskap fordi menneskenes forståelse av landskapet henger sammen med deres selvforståelse og livshistorie. ”Landskapet gis plass i vårt indre gjennom minner, kunnskap og verdier som får stor betydning for selvopplevelsen (Krogh 1994:238).” Når jeg ser hvor stor betydning Langåra har hatt for mine informanter vil jeg hevde at på samme måte som Jomfruland er et identitetslandskap, kan også Langåra forstås på denne måten. Intervjusetater som: ”Det [Langåra] var hele mitt liv! (Arne f. 1960)” og ”Det er liksom min livshistorie der ute [på Langåra] (Anna f. 1920),” bekrefter dette.

9.4 Nytelse og arbeid

På Langåra ble to ulike mentaliteter til natur, fritid og ferie forent. De ”fastboende” var preget av ønsket om å være arbeidsomme, flittige og pliktoppfyllende, holdninger som hadde sammenheng med deres tilknytning til arbeiderklassens verdisystem (Ambjörnsson 2005). Disse holdningene har sin opprinnelse i det gamle bondesamfunnet, og synet på landskapet som et produksjonslandskap. Folk måtte lære seg å mestre landskapet, gjennom hardt arbeid og gjennom kunnskap om naturen (Christensen 2002). Informantene mine vektla at de levde et friluftsliv i nær kontakt med naturen, og at de la ned mye arbeid i å holde omgivelsene i

hevd. De ”fastboende” på Langåra oppfattet seg selv som ”skikkelige” arbeidsfolk, samtidig lot de seg avfotografere som tilhengere av det moderne landskapssyn, slik det blant kommer til uttrykk i forsidebildet, hvor paret nyter naturen i tosomhet.

Löfgren (1993:77) beskriver som nevnt arbeidernes ferier som en mulighet til å ta seg fri *fra* arbeidet, og fri *fra* andres krav og råd. I ferien ønsker arbeiderne å slappe av for å samle krefter til nye arbeidsdager. Først når Löfgren beskriver middelklassens ferieform kommer han inn på at de ønsker en ferie med mulighet *til* naturnytelse og ensomhet. De ”fastboende” på Langåra fremhevet muligheten de hadde til å slappe av og å restituere seg. Når de var på øya var det ”ikke noe som måtte gjøres”. Samtidig fortalte de at de slappet av ved å nyte naturen. De ”fastboende” var dermed preget av en mer moderne oppfatning hvor de så på naturen som et opplevelselslandskap, og hvor det var anledning og aksept for å nyte naturen i fred og ro.

På Langåra kombinerte folk en ferieform med fokus på privatliv, med en utpreget sosial ferie hvor de var en del av et tett nærmiljø. Löfgren karakteriserer disse dikotomiene som trekk ved ulike klassers ferievaner. Middelklassen hegner om den private sfære, bak stakittgjerdet i en sommerstue eller langt fra folk på en hytte. Videre skriver han at arbeiderklassen foretrekker sosiale ferievarianter, som campingferie. Studien av Langåra nyanserer dermed oppfatningen av ulike klassers forhold til ferie og fritid og til natursyn. Knut Johnny Kjølås og Liv Sandvik beskriver denne dikotomien med egne ord til Aftenposten 30. juli 1981:

Her er vi som en stor familie hvor alle kjenner hverandre. Dessuten kan vi være oss selv uten innblanding. Her har vi god plass, noe det kan være dårlig med på campingplasser i fellesferien.

9.5 Mulige veier videre

En hovedoppgave har sine naturlige begrensninger både i tid og omfang, men beskrivelsen og analysen av Langåra lar seg ikke avgrense på samme måte. Jeg har besvart mange spørsmål, men det kan fremdeles reises nye. Jeg ser flere mulige vinklinger som kan være aktuelle å komme nærmere inn på ved en senere anledning.

Kjønn er en viktig kulturell kategori innen det etnologiske fagområdet. Kjønn, med utgangspunkt i arbeid, har blitt diskutert i kapittel 6 om ”synet på arbeid”. På Langåra

eksisterte det en kjønnsdeling i forhold til arbeid. Hvor kvinnene tok det meste av det daglige husarbeidet der som hjemme. Mennene var mest aktive med å holde hyttene og uteområdet i orden. En nærmere beskrivelse av arbeidsfordelingen mellom kjønnene og der igjennom deres holdninger til feriene på Langåra kan være et utgangspunkt for å analysere kvinner og menns forhold til ferie generelt. Ved å se på kjønnenes holdninger til arbeid kan man stille spørsmål om det er forskjeller i hva kvinner og menn legger i begrepene ferie og fritid?

Barna har hatt en sentral plass på Langåra. Noen informanter sa at det var på grunn av barna de ferierte på øya. Jeg har vist at de barna som tilbrakte somrene på Langåra fikk andre opplevelser og annen kunnskap enn sine venner på hjemstedet, som ferierte andre steder. Barndommens ferie og kunnskapsformidling i et feriemiljø er temaer som studien av Langåra kan danne et utgangspunkt for. Hvordan har barna blitt preget av å tilbringe sine somre i feriemiljøet på Langåra?

Som sagt var min opprinnelige idé å se på ulike gruppers oppfatning av det sosiale miljøet på Langåra. Som nevnt endret jeg problemstillingen i løpet av arbeidsprosessen. Fremdeles mener jeg at dette kan være en aktuell problemstilling å ta for seg, da Langåra har vært godt besøkt både av båtfolk og andre tilreisende på hele 1900-tallet, en trend som har fortsatt helt frem til i dag. En slik tilnærming vil være interessant også i forhold til debatten som stadig pågår om bygging kontra allmenn tilgjengelighet i strandsonen i Norge.

9.6 Langåra – et sommerparadis?

Spørsmålet om Langåra var et sommerparadis er ikke et spørsmål som etterspør objektiv sannhet. I stedet har oppgaven hatt fokus på hvordan mine informanter opplevde sin ferieform, og hvordan de fremstilte opplevelsene i ettertid. Lemmehyttene på Langåra blir stående som symboler på en tapt tid. Dette begrunner den sorgen og tapsfølelsen informantene hadde etter avviklingen av lemmehyttene. Lemmehyttene kan ikke erstattes med en annen hytte med bedre standard et annet sted, fordi lemmehyttene var så mye mer enn kun et overnattingssted. Totaliteten av lemmehyttene og det sosiale miljøet symboliserte viktige verdier, samtidig var den uløselig knyttet til opplevelsene og minnene informantene hadde om Langåra. Langåra utgjorde et faste holdepunkt i tilværelsen, et sted folk vendte tilbake til år etter år. Stedet fikk så stor betydning at det var med på å forme de ”fastboendes” identitet. På Langåra fikk de ”fastboende” utløp for sine drømmer, interesser og idealer. Innenfor deres

livsform var det mulig å leve i tråd med sine verdier. Kort sagt: på Langåra levde de ”fastboende” det gode liv. Langåra var deres sommerparadis!

Etterord

Arbeidet med denne hovedoppgaven startet i 1996. Intervjuene ble gjort i løpet av det første året. Som nevnt måtte jeg ta en pause fra studiene, men jeg klarte aldri å gi slipp på Langåra og menneskene jeg hadde blitt kjent med, gjennom arbeidet med hovedoppgaven. Ti år etter at jeg gjorde de første intervjuene, fikk jeg endelig anledning til å fullføre arbeidet.

En telefon til en av informantene, høsten 2006, viser at det er flere enn meg som stadig tenker på Langåra. Vedkommende fortalte at hun fremdeles reiste til Langåra et par, tre ganger hver sommer med barnebarna sine, som med det er femte generasjon på Langåra. Vi hadde ikke snakket sammen på ti år. Men i løpet av samtalen kom det frem at hun hadde systematisert fotografier og minner fra 1920-tallet og frem til i dag i album, som hun gjerne ville vise meg. Hun fortalte at hun hadde et ti år gammelt brev liggende i nattbordskuffen, fra meg, i tilfelle det ble aktuelt å ta opp kontakten. Det var rørende å høre dette. Igjen fikk jeg bekreftet at Langåra har vært og er et betydningsfullt sted for mange mennesker.

Jeg er veldig takknemlig for at jeg har fått ta del i mine informanternes minner, og glad for at jeg har fått mulighet til å formidle dem videre.

Til sist håper jeg studien av Langåra har gitt deg lyst til å benytte Oslofjordens skjærgård, og til å ta en tur til Langåra, for selv å oppsøke dette sommerparadiset.

Litteraturliste

Litteraturlisten inneholder litteratur som det ikke henvises til i oppgaven, men som indirekte har blitt brukt i oppgaven.

Alsmark, Gunnar 1997 (red.). *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*.

Studentlitteratur, Lund

Ambjörnsson, Ronny 2005. *Fornavnet mitt er Ronny*. Pax Forlag A/S, Oslo

Aukrust, Knut og **Eriksen, Anne** 1999. *Kunnskap om kultur: folkloristiske dialoger*. Novus Forlag A/S, Oslo

Barthes, Roland 1991. *Mytologier: Om myten i den moderne tids hverdag*. Gyldendal Norske Forlag, Oslo (Førsteutgaven utgitt 1975)

Bing, Morten 1990. *Aldri forglemmer jeg dagene der - utpå Presteskjær!* Hovedoppgave i etnologi. Universitetet i Oslo, Oslo

Bringéus, Nils-Arvid 1986. *Människan som kulturvarelse*. Nils-Arvid Bringéus och Liber Bokförlag, Malmö. (Førsteutgaven utgitt 1976)

Christensen, Anne Louise Gjesdal 1991. *Livet i og mellom husene: Utvalgte artikler om livsform og bymiljø*. Universitetsforlaget, Oslo

Christensen, Arne Lie 1995. *Den norske byggeskikken*. Pax Forlag A/S, Oslo

Christensen, Arne Lie 2002. *Det norske landskapet*. Pax Forlag A/S, Oslo

Douglas, Mary 1997. *Rent og urent: En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. Pax Forlag A/S, Oslo

Ehn, Billy og **Löfgren, Orvar** 1996. *Vardagslivets etnologi: Refleksjoner kring en kulturvetenskap*. Natur och kultur, Stockholm

Ek, Sven B. Fritidens institusjonalisering. I: *Norge 34-1991*. Universitetsforlaget, Oslo

Eneroth, Bo 1994. *Hur mäter man vackert? Grundbok i kvalitativ metod*. Natur och kultur. Stockholm (Førsteutgaven utgitt 1984)

Esborg, Line og **Utheim, Marit Eide** 2002. *Sagnomsust: Om å fortelle seg inn i den nye tid*. I: *Sagnomsust: Fortelling og virkelighet*. Novus forlag, Oslo

Eriksen, Anne 1994. Tidsoppfatning i livshistoriske fortellinger. I: *Tiden och historien i 1990-talets kulturforskning*. Gustavsson, Anders (red.). Etnologiska institutionen, Uppsala

Eriksen, Anne 1995. *Det var noe annet under krigen*. Pax Forlag A/S, Oslo

Eriksen, Anne 1999. *Historie, minne og myte*. Pax Forlag A/S, Oslo

Fearnly, Marie (red.) 1938. *Lev livet lettere: Håndbok for alle hjem*, Gyldendal Norske Forlag, Oslo

- Fog, Jette** 1997. *Med samtalen som utgangspunkt*. Akademiske Forlag, København
- Frykman, Jonas og Löfgren, Orvar** 1991. *Svenska vanor och ovanor*. Natur och kultur, Stockholm
- Furseth, Inger og Everett, Euris Larry** 1997. *Hovedoppgaven: Hvordan begynne – og fullføre*. Tano Aschehoug AS, Oslo
- Gilje, Nils og Grimen, Harald** 1995. *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Universitetsforlaget, Oslo
- Grimstad, Ingun** 1990. *En stat i solen*. Magistergradsavhandling i etnologi. Avdeling for etnologi, Universitetet i Oslo, Oslo
- Grimstad, Ingun og Lyngø, Inger Johanne** 1990. *Tid og erindring. I: Dugnad 3/4-1990*, Novus forlag as, Oslo
- Gullestad, Marianne** 1979. *Livet i en gammel bydel: Livsmiljø og bykultur på Værftet*. H. Aschehoug & co, Bergen
- Gullestad, Marianne** 1985. *Livsstil og likhet*. Universitetsforlaget, Oslo
- Gullestad, Marianne** 1987. På leting etter den norske samtidskulturen: En vitenskapsteoretisk diskusjon av begrepene ”Fred” og ”Ro” som sentral kulturell kategori. I: *Norsk filosofisk tidsskrift. 4-1987*. Universitetsforlaget, Oslo
- Gullestad, Marianne** 1989. *Kultur og hverdagsliv*. Universitetsforlaget, Oslo
- Gullestad, Marianne** 1996. *Hverdagsfilosofer*. Universitetsforlaget, Oslo
- Gullestad, Marianne** 1996. Et sterkt og nært forhold til landskapet. I: *Landbruksøkonomisk forum 13-1996*. Universitetsforlaget, Oslo
- Gustavsson, Anders** (red.) 1994. *Tiden och historien i 1990-talets kulturforskning: Föredrag vid en nordisk forskarkurs i Uppsala*. Etnolore 15. Skrifter från Etnologiska Institutionen. Uppsala Universitet, Uppsala
- Hammersley, Martyn og Atkinson, Paul** 1996. *Feltmetodikk*, Ad Notam Gyldendal, Oslo (Førsteutgaven utgitt 1983)
- Hodne, Bjarne, Kjeldstadli, Knut og Rosander, Göran** 1981. *Muntlige kilder: Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*. Universitetsforlaget, Oslo - Bergen - Trondheim
- Hodne, Bjarne** 1983. Autobiografier som folkloristisk kilde I: *Norveg 26-1983*. Universitetsforlaget, Oslo (s. 4-40)
- Hodne, Ørnulf** 1994. *Folk og fritid: En mellomkrigsstudie i norsk arbeiderbevegelse*. Novus Forlag A/S, Oslo

- Hovda, Per** 1977. Stedsnavn i Asker og Bærum I: *Namn frå sjøen og fiske i Asker, Skrift 19*. Asker og Bærum Historielag, Slependsen
- Hovde, Siri Synnøve** 1997. *Sjøbod-rønne-kulturminne: Striden om sjøbodene i Lektebrygga i Halden*, Hovedoppgave i etnologi, Institutt for kulturstudier, Oslo
- Isachsen, Jan Edv.** 1981. *Variasjoner i Oslofolks ferievaner*. Hovedoppgave i samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo, Oslo
- Jacobsen, Jens Kristian** 1985. Hverdag, fritid og frihet: Om turisme som rekreasjon og som flukt. I: Veggeland, Noralv (red.) *Planleggingens muligheter, Bind 3, Reiseliv og rekreasjon*. Universitetsforlaget, Oslo
- Jacobsen, Jens Kristian** 1991. Feriereiser som sosiale muligheter: Perspektiver på feriens former. I: *Norveg 34-1991*. Universitetsforlaget, Oslo (s. 111-141)
- Jensen, Inger** 1993. Friluftsliv – det er å kose sæ litt. I: Klepp, Asbjørn og Thorsen, Liv Emma (red.) *Den mangfoldige fritiden*. Ad Notam Gyldendal AS, Oslo
- Johansen, Anders** 1990. Dag, timer, stund. I: *Dugnad 3-4, 1990*, Novus Forlag A/S, Oslo
- Johansen, Anders** 1990. Ting, tid, identitet. I: Meyer, Siri (red.) *Estetikk og Historisitet*. Universitetets trykkeri, Bergen
- Johansen, Anders** 1995. *Den store misforståelsen*. Tiden Norske Forlag A/S, Oslo
- Kittelsen, Kjell H.** 2005. *Brent kalk: 900 år med kalkbrenning i Asker og Bærum*. Asker og Bærum Historielag, Slependsen
- Kjeldstadli, Knut** 1990. Den delte byen. I: *Oslo bys historie, Bind 4*. Cappelen, Oslo
- Kjeldstadli, Knut** 1993. 8 timer arbeid, 8 timer fritid, 8 timer hvile. I: Grimstad, Ingun (red.) *Idrett og fritid i kulturbildet*. HF-fakultetet, Universitetet i Oslo, Oslo
- Kjeldstadli, Knut** 1994. Tidsoppfatning i livshistoriske fortellinger. I: *Tiden och historien i 1990-talets kulturforskning*. Gustavsson, Anders (red.). Etnologiska institutionen, Uppsala
- Klepp, Asbjørn** 1988. Fritidskultur som etnologisk forskningsfelt. I: *Dugnad nr. 4-1988*, Novus Forlag A/S, Oslo
- Klepp, Asbjørn** 1989. Fritid en kostbar vare. I: *Norveg 32-1989*. Universitetsforlaget, Oslo (s.47-60)
- Klepp, Asbjørn og Liv Emma Thorsen** (red.) 1993. *Den mangfoldige fritiden*. Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Klepp, Ingun Grimstad og Svarverud, Rune** 1993. *Idrett og fritid i kulturbildet- Humanioradagene*. HF-fakultetet. Universitetet i Oslo, Oslo
- Klepp, Ingun Grimstad** 1995. *På stier mellom natur og kultur: turgåeres opplevelser av kulturlandskapet og deres synspunkter på vern*. Universitetet i Oslo, Oslo

- Klepp, Ingun Grimstad** 1996. Friluftslivsforskning med slagside. I: *Dugnad 4-1996*. Novus Forlag A/S, Oslo
- Krogh, Erling** 1994. Landskap og identitet. I: *Friluftsliv: effekter og goder, Referat fra forskningskonferanse*. Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim
- Kvale, Steinar** 2001. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademisk, Oslo (Førsteutgaven utgitt 1997)
- Lauri, Honko** 1976. Riter: en klassifikasjon. I: *Fataburen 1976*. Nordiska museet, Stockholm (s. 71-84)
- Le Goff, Jacques** 1978. Mentaliteterna, en tvetydig historia. I: Le Goff & Nora . *Att skriva historia: Nya infallsvinklar och objekt*. Bokförlaget Pan /Norstedts, Stockholm
- Lorentzen, Jørgen** 1992. *Norge, Norge, fra slit og strev til stress og mas*. Aschehoug & Co, Oslo
- Löfgren, Orvar** 1989. Längtan till Landet Annorlunda: Om turisme i historie och nutid. I: *Längtan till landet Annorlunda*. Författerna & Gidlunds Bokförlag, Värnamo
- Löfgren, Orvar** 1993. Vardagskultur och livsform. I: Himmelstrand, Ulf og Svensson, Göran (red.) *Sverige-var dag och struktur*. Nordstets, Stockholm (s. 55-79)
- Löfgren, Orvar** 1997. Att ta plats: rummets och rörelsens pedagogik. I: Alsmark, Gunnar (red.) *Skjorta eller själ. Kulturella identiteter i tid och rum*. Studentlitteratur, Lund (s. 21-37)
- Lyngø, Inger Johanne** 1991. *Hyttelivets gleder: Om tid og tidsforståelse. En undersøkelse av hytteøyene i indre Oslofjord*. Magistergrad i etnologi. Universitetet i Oslo, Oslo
- Lyngø, Inger Johanne** 1992. Kulturvern og nostalgi. I: *Dugnad 1-1992*. Novus Forlag AS, Oslo (s.35-46)
- Lyngø, Inger Johanne og Grimstad, Ingun** 1992. Sommerliv på Lindøya 1850-1922. I: *Byminner 2-1992*. Oslo bymuseum, Oslo
- Lyngø, Inger Johanne** (red.) 2006. Til forfattere. I: *Tidsskrift for kulturforskning* 1-2006. Novus Forlag, Oslo
- Myre, Jan og Kjelstradli, Knut** 1995. *Oslo - spenningenes by*. Pax Forlag A/S, Oslo
- Nedrelid, Tove** 1993. *Ut på tur: på nordmanns vis*. Cappelen, Oslo
- Rosander, Göran** 1988. Hytteprosjektet: Et etnologisk forskningsprosjekt i startfasen. I: *Dugnad 4-1988*. Novus forlag, Oslo (s. 10-16)
- Rosander, Göran** 1988. *Dette å feriere*. En kort presentasjon av svarmaterialet på NEG spørreliste nr. 149. "Ferie". Norsk etnologisk gransking, Oslo
- Rosander, Göran** 1991. Den norske hytta. I: *Populærvitenskapelig Magasin* 9/10-1919. Universitetsforlaget, Oslo

- Rosander, Göran** 1992. *Rotfast turist: Om hyttelivet som finit betydelseområde*. Fritidsprosjektet. Rapport 3. Institutt for kultur og samfunnsstudier, Oslo
- Rosenstand, Nina** 1981. *Mytebegrepet*. G.E.C Gads forlag, København (kapittel 7)
- Rousseau, Jean-Jacques** 2001. *Om samfunnspakten*. De norske Bokklubbene, Oslo
- Reiakvam, Oddlaug** 1997 A. *Bilderøyndom røyndomsbilde: Fotografi som kulturelt tidsuttrykk*. Samlaget, Oslo
- Reiakvam, Oddlaug** 1997 B. *Etnologi av hjartans lyst*. Forlaget folkekultur, Bergen
- Skjelbred, Ann Helen Bolstad** 1983. *Søndag: Helg i Norge 1870-1970*. Magistergradsoppgave i etnologi, Universitetet i Oslo, Oslo
- Slettan, Dagfinn** 1994. *Minner og kulturhistorie: Teoretiske perspektiver*. Nr. 4 i Skriftserie fra Historisk Institutt. Universitetet i Trondheim, Trondheim
- Slettan, Dagfinn** 1996. Livsfortellinger som identitetskonstruksjon. I: *Minnet, Foredrag ved NEGs 50-års jubileumssymposium 18-19.4.1996*. Norsk etnologisk gransking, Oslo
- Solenes, Oskar** 2001. *Bort fra storbyens unatur: Ei historisk analyse av friluftslivet innan arbeiderrørsla i Oslo 1900-1940*. Hovedoppgave i idrett. Institutt for samfunnsfag. Norges idretthøgskole, Oslo
- Stattin, Jochum** 1996. Hobbyentusiaster och folkhemsbyggare: Om samlandets och hobbybyggandets kreativitet och estetik. I: Valeri, Renee och Nordstöm, Ingrid (red.) *Tycke och smak: Sju etnologer om estetik*. Carlssons, Stockholm
- Stoltenberg, Lauritz** (red.) 1938. *Våre hjem og våre barn, bind 2*. Cappelen, Oslo
- Stortingsmelding nr 40** (1986-87). *Om Friluftsliv*, Miljøverndepartementet. Oslo
- Swensen, Grete** 1998. *Hjemstedet under flystripa*. Akershus fylkesmuseum, Strømmen
- Thorsen, Liv Emma** 1993. *Det fleksible kjønn*. Universitetsforlaget, Oslo
- Thomassen, Ellinor Angell** 1997. *Å gjøre det mobile permanent: Campingplassen som landsted*. Hovedoppgave i antropologi ved Universitetet i Tromsø, Tromsø
- Tobiassen, Anna Helene** 1993. Våre fotosamlinger som fritidens speil. I: Klepp, Asbjørn og Thorsen, Liv Emma (red.) *Den mangfoldige fritiden*. Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Tobiassen, Anna Helene** 1995. *På talefot med fotografiene våre*. Spartacus Forlag AS, Oslo
- Torgersen, Halvard** 1941. *Asker, Bidrag til bygdas gårdshistorie*. Grøndahl & Søn's Boktrykkeri, Oslo
- Witoschek, Nina** 1991. Der Kultur møter Natur: Tilfellet Norge. I: *Samtiden.4-1991*. Aschehoug, Oslo

Wolf- Knuts, Ulrika 1994. Tiden /historien som dimension i etnologisk och folkloristisk forskning med speciell hänsyn till nostalgi I: Gustavsson, Anders (red.) *Tiden och historien i 1990-talets kulturforskning: Föredrag vid en nordisk forskarkurs i Uppsala*.

Etnolore 15. Skrifter från Etnologiska Institutionen. Uppsala Universitet, Uppsala

Kildemateriale

Oversikt over informanter

Hovedinformantene fordeler seg slik: Fem kvinner og fem menn, hvor av:

2 er født mellom 1917 - 1927

2 er født mellom 1927 – 1937

4 er født mellom 1937 – 1947

2 er født mellom 1947 – 1957

Geografisk fordeling etter informantenes bosted:

Fem var bosatt i Bærum, to i Oslo, en i Asker og en i Buskerud. Flere av de som bodde i Bærum og Buskerud, da intervjuene fant sted, kom opprinnelig fra Oslo.

Film

Av **Edith Carlmar** 1953. Langåra – et sommerparadis. På DVD: *By og gate, buss og trikk: 24 Oslofilmer fra 1948-1958*. Norsk Filminstitutt & Oslo byarkiv

Skriftlig kildemateriale

Avisartikler

20/06-1924	Dagbladet	Salget
07/08-1937	Oslo Illustrerte	Boforholdene
12/07-1958	Arbeiderbladet	Boforholdene
29/07-1960	Aftenposten	Boforholdene
06/08-1960	Ukjent avis	Boforholdene
14/07-1964	Aftenposten	Det sosiale livet
27/06-1973	Sommerposten, VG	Om Ludvig Oppsal
28/06-1973	Sommerposten, VG	Intervju med Ulvseth og Kjærstad
05/07-1973	Sommerposten, VG	Norsk Folkehjelp
18/07-1975	Asker og Bærum Budstikke	Salget, butikken
11/07-1977	Aftenposten	Norsk Folkehjelp, Ragna Johansen
14/07-1977	Asker og Bærum Budstikke	Rutebåtene
30/07-1981	Aftenposten	Intervju med Kjølås og Sandvik
1987-1991	Brønnøya Blad	Diverse årganger
17/07-1989	Aftenposten, Aften	Lausungen Middagsbukta

29/09-1989	Asker og Bærum Budstikke	Telthyttene må rives innen tre år
30/09-1991	Asker og Bærum Budstikke	Middagsbukta – en søppeldunk
1993	Asker og Bærum Budstikke	Avviklingen, intervju med Martinussen
13/04-1993	Røyken og Hurum avis	”D/S Sport”
28/04-1993	Asker og Bærum Budstikke	Pappabåtene
25/07-1994	Asker og Bærum Budstikke	Anita Erlandsson vil skrive bok
21/04-1995	Asker og Bærum Budstikke	Riving av Norsk Folkehjelps hytte
10/07-1996	Asker og Bærum Budstikke	Nytt liv i vakthytta på Langåra
10/08-1996	Asker og Bærum Budstikke	Intervju med meg om hovedoppgaven
05/08-1997	Asker og Bærum Budstikke	Innsatte maler butikken på Langåra
07/06-2000	Asker og Bærum Budstikke	Badeparadis rustes opp
06/08-2004	Asker og Bærum Budstikke	Lykkelig og lat på Langåra
00/05-2005	Rigmor tidende	En jubileumsavis

Aftenpostens internettside

21/06-1986	Kioskdriften
17/07-1987	Oslofjordens friluftsråd
14/07-1987	M/S ”Rigmor” og M/S ”Rigfar”
21/04-1989	Årets første tur for M/S ”Rigmor”
10/05-1989	Overtakelsen av driftsansvaret
20/06-1989	Ny rutebåt, ”Beja Alfa”
17/07-1989	Om boken ”Navn i fjorden”
24/07-1989	Om boken ”Navn i Fjorden”
26/10-1989	Nedskjæringer i Oslo kommune
27/12-1989	Bevilgninger til M/S ”Rigmor”
27/07-1989	Boforholdene, intervju med Egil Holter
16/07-1990	Sommerliv i fjorden
06/07-1991	Sommerliv i Middagsbukta
27/07-1992	Intervju med Egil Morgan Holter
11/07-1996	Nytt bygg for Norsk Folkehjelp

Arkivmateriale

Arkivmateriale Oslo kommune

Arkivnummer 514

- Brev fra ukjent person til Ordføreren i Asker kommune angående kommentar til en avisartikkel for å rette opp feilinformasjon. Brevet inneholder også opplysninger om salget av Langaara fra Georg Berthelsen til Kristiania.
- 7. Juli 1923: Overenskomsten mellom Kristiania og Asker kommune vedrørende kjøpet av Langaara, 7. juni 1923. I kontrakten kommer det frem at ”myndighetsansvaret” for øya skulle deles mellom Asker og Kristiania og at begge hadde anledning til å oppføre bygninger på Langaara.
- August 1926: Brev til Idrætsutvalget fra ukjent avsender. Beskriver livet til båtfolk og familier i telt på Langaara. Nevner og en Herr Frydenlund som har ansvaret for salg og vakthold.
- Brev til Asker formannskap 13.juni 1927 fra Rådmannen i Oslo. Inneholder forslag om endringer av overenskomsten av 7. juni 1923. Rådmannen forstår kontrakten dit hen at Asker ikke har rett til å drive servering eller tillate det, eller bygge hus for servering. Han begrunner dette med at det er Oslo kommune som betaler politiutgiftene og oppsynet.
- Rapport til Asker politikammer fra politibetjent Garder, Asker 27. juli 1928. Rapporten inneholder uttalelser fra noen av de omlag tusen sommergjester som holdt til på Langaara. Garder anbefaler at en av de faste sommergjestene ble tildelt politimyndighet for Langaara.
- Brev fra Brønnøyabeboer, Birkeland, til Oslo kommunes Idrætsutvalg, 27. mai 1933. Birkeland reagerer over fyll på Langaara. Han mener teltene legger beslag på øya, slik at ikke båtfolk kan gå i land og at det skjemmer utseende på øya.
- Sakspapirer til Oslo idrettsvesen, fra idrettsutvalget 2. og 7. juni 1933. Kommentar til Birkelands brev. Mener Birkelands brev er sterkt overdrevet, men anbefaler likevel at det blir satt av plass for båtfolket på øya.
- Interne sakspapirer i Idrettsutvalget i Oslo kommune, 19. juni og 21. august 1933. Forslag om at det ikke skal teltes nærmere enn 30-50 meter unna Langåras vestsida slik at båtfolk kan benytte denne delen av øya.
- Korrespondanse mellom Rådmannen og Idrettsvesenet, august 1933. Antall besøkende har økt kraftig de siste årene. Man anbefaler derfor at det foretas årlige befaringer. Foreslår i tillegg at det ansettes en vaktmann med politimyndighet. Rådmannen foreslår at Asker

kommune sørger for vakthold, mens Oslo skal stille med vakt fra midten av juni til midten av september.

- Brev til Idrettsutvalget fra Trygve Evensen 25. august 1933. Kommentar til forslaget om å flytte teltene, mener dette vil virke mot sin hensikt.
- Brev fra Oslo kommune, park- og idrettsvesenet til campinggjester på Langåra, 19. april 1980. Hvor det gis retningslinjer for teltingen på Langåra.
- Oslo Kommune Idrætsutvalg av ukjent datering:
Værn om Langåra. Der henstilles til de besøkende at værne om Deres egen ø Langaara.
 1. Værn skogen og paase at trær og grener ikke hugges eller beskadiges.
 2. At gjøre op varme er kun tilladt ved stranden
 3. Ved opbrud maa enhver fjerne avfald, papir o.s.v.
 4. Brønden maa kun benyttes til drikkevand
 5. Benytt de opsatte W.COvertrædelse herav vil bli paataalt.

Arkivmateriale Asker kommune

Saksnummer 170

- Skjøtet av 30. november 1923 angående salget av øyene Langaara, Terningholmen, Skaugerholmen og Rødskjær. Asker kommune betalt kr. 60.000,- kontant.
- Overenskomst mellom Asker og Kristiania kommuner angående kjøpet av Langaara. Vedtatt av Kristiania formandskap 01. august 1923 og av Asker formandsskap 09. september 1923.
- Brev til Asker kommune fra Oslo Park- og idrettsvesen, 19. januar 1989. Oslo hevder at det fra og med 1989 ikke kan prioritere driften av Langåra. Foreslår at Asker og Bærum deler på driften.
- Brev til Asker kommune fra Oslo Park- og idrettsvesen 10. mars 1989. Oslo kommune har hatt årlige utgifter på ca. Kr. 150.000,-.
- Brev til Oslo kommune, Park- og idrettsvesenet, fra Asker kommune, Skog- og friluft, angående fremtidig drift 01.mars 1989. Hvor det bekreftes at Asker kommune overtar den formelle driften. Man beregner utgiftene til kr 60.000,- fordelt på kommunene Asker, Bærum og Oslo.
- Brev til Asker formannskap fra teknisk rådmann, Asker 27. april 1989. Oslo kommune aviser her forslaget om at de skal bidra til driften av Langåra med kr 20.000,-.

- Brev til Park- og friluftsnemnden fra Asker, skog- og friluft datert 19. september 1989. Inneholder en vurdering av lemmehyttene etter at det ble foretatt en befaring på Langåra 30. august 1989. Det var da ca. 40 faste telt og lemmehytter.
- Forslag om at teltene og lemmehyttene må fjernes innen 01. oktober 1992. Det skal være tillatt å slå opp telt på nærmere angitte områder for inntil 7 dager. Bakgrunnen for forslaget er at man regner med at Langåra vil bli besøkt av flere turgåere og badende med årene.

Arkivmateriale Oslo byarkiv

Saksnummer 30

- Sak 30:Skriftelse til magistrat og formandskap fra Jernbanens baatforening 17. april 1913, hvor det anmodes om at kommunen kjøper opp Langåra slik det har vært gjort med Blekøen og Nakholmen.
- Sak Skriftelse til raadmanden for 2den avdeling fra Jernbanens baatforening av 10de mai 1923, angående den store folkesak for at Langaara bør bli kommunal eiendom.
- Aktstykke Kristiania kommune 1923-1924, om bevarelse av Langaara som utfluktssted.

Spørreliste

Bakgrunnen for valg av Langåra som feriested:

Hvorfor begynte dere å feriere på Langåra?

Hvordan fikk dere kjennskap til Langåra?

Hvem var de som dro på tur til Langåra i de første årene?

Hva slags mennesker var det som ferierte på Langåra?

Var det arbeidsfolk?

Hvor kom de fra?

Var det hevd på plassene, eller måtte man bare være tidlig ute om våren for å finne en bra plass?

Når flyttet dere ut til Langåra om våren, og når avsluttet dere oppholdet for sommeren?

De materielle forholdene på Langåra:

Hvorfor gikk dere over fra telt til hytte? Eventuelle fordeler/ulemper?

Hvor fikk dere ideen til å bygge lemmehytte?

Kan dere beskrive hytta/teltet, med inventar?

Hvordan ble hytta/teltet brukt? Soverom, kjøkken, oppholdsrom osv.

Hva var hytta laget av?

Hvordan fikk dere tak i materialet, og hvordan ble det fraktet ut til øya?

Hvor fikk dere møblene fra, kjøpte man hytteutstyr eller tok man med seg hjemmefra?

Hvordan var det å campere før det kom campingutstyr?

Hvor gjorde dere av hytta og inventaret om vinteren?

Hadde dere oppvarmingsmuligheter for matvarer i hytta?

Hvordan ble maten tilbreddt (kokemuligheter etc.)?

Hvordan fikk dere tak i vann?

Hadde hytta et ”baderom”, toalett?

Hadde dere et uteområde rundt hytta, en uteplass, terrasse eller lignende?

Plantet dere blomster, busker, nyttevekster?

Har det skjedd endringer på Langåra i løpet av den tiden dere ferierte der, for eksempel fra telt til lemmehytter, antall beboere, familiesammensetning, alderen på beboerne? Hvilke følger fikk dette?

Hva var årsaken til endringene?

Boligforhold på fastlandet:

Hvordan bodde dere ellers i året?

Hvordan var denne boformen i forhold til andres boformer som dere kjente til?

Var det boforholdene ellers som gjorde at dere trivdes på Langåra?

Hva slags ferieform ville dere valgt hvis dere ikke hadde feriert på Langåra?

Synet på arbeid:

La dere ned mye arbeid i hytta / uteområdet?

Arbeidet dere med hytta hele sommeren, eller bare for å komme i orden om våren?

Var det "fellesarealer" på Langåra, for eksempel danseplass? Hvem ryddet og pyntet der?

Hjalp dere hverandre med reparasjoner av hyttene, rydding av fellesarealer også videre?

Var det ryddig og velstelt på øya? Endret dette seg i den tiden dere ferierte der?

Brukte dere mye tid på husarbeid som matlaging, matinnkjøp, rydding og vasking?

Hvem tok seg av husarbeidet?

Pendlet dere til arbeid på fastlandet? Var det bare menn som gjorde?

Naboskapet på Langåra:

Var dere sammen med andre ferierende på øya?

Hva gjorde dere når dere var sammen?

Var der organiserte aktiviteter?

Hvem var dere ikke sammen med, og hvorfor ikke?

Hvor på øya var det man møtte andre? Var det faste møteplasser eller gikk man hjem til folks hytter?

Var det lett å komme i kontakt med nye folk?

Hadde dere noen kontakt med de andre hyttebeboerne utenom oppholdene på Langåra?

Var dere sammen med Langåra-beboere, fremfor å være sammen med naboer i byen, ellers i året?

Hva syntes dere om at andre brukte Langåra, på dagsbesøk, som båtfolk o.l.?

Hadde dere noe kontakt med disse?

Benyttet båtfolket seg av selve øya, eller la de bare til der?

Hadde dere noe kontakt med hyttefolket på Brønnøya?

Skulle dere heller ønske at dere hadde hytte på Brønnøya, hvor dere kunne ha kjøpt tomt?

Hvorfor, hvorfor ikke?

Var det forskjeller mellom de som bodde i hytter på Langåra? Familier/enslige? Folk fra Oslo/Asker og Bærum?

Det sosiale livet på Langåra:

Beskriv en vanlig dag på Langåra.

Benyttet dere butikktilbudet på øya eller handlet dere på fastlandet?

Var det fellesarrangementer på øya? Deltok dere på disse?

Brukte dere andre deler av øya enn der hvor deres hytte lå? Har dette endret seg i den perioden dere var på øya?

Langåra har rykte på seg for å være et sted med mye fyll, bråk og søppel, stemmer det?

Hvis ikke, hvorfor tror dere ryktene har oppstått?

Hadde dere besøk fra fastlandet på hytta?

Hvordan ble gjestene innkvartert og hva bedrev dere tiden med?

Hva syntes andre om deres måte å feriere på?

Opplevelsen av ferien:

Hvordan synes dere det var å feriere på Langåra?

Hva var det som var så spesielt ved Langåra?

Vakthold og reglementer på Langåra:

Hvordan var kontakten med vaktmann/oppsynsmann?

Var det noen regler på øya; skrevne/ uskrevne? Ble de overholdt?

Båt:

Hadde dere egen båt? Hva brukte dere den til? Kun til transport eller og til fiske o.l.?

Hadde dere båtplass på øya?

Hvordan var ferjeforbindelsen ut til øya?

Ferie på Langåra sett ”utenfra”:

Hvordan ble det å feriere på Langåra sett på i andre miljøer, som båtfolk og beboerne på Brønnøya?

Andre ferieformer:

Hvis det var noen somrer dere ikke var på Langåra, hvordan ferierte dere da?

Hvordan tilbringer dere ferien nå etter at dere ikke får lov til å ha hytter på Langåra?

Hva er forskjellen på denne ferieformen i forhold til feriene på Langåra?

Er dere fornøyde med denne måten å feriere på eller skulle dere heller ønske at dere kunne feriere på Langåra?

Avviklingen av lemmehyttene:

Hvilken begrunnelse ble gitt av Asker kommune da de vedtok et dere ikke skulle få feriere på Langåra mer?

Hvordan ble dere informert, og hvordan ble avgjørelsen mottatt?

Prøvde dere å gjøre noe for å endre på vedtaket?

Sjøkart

